Paškal Cvekan, franjevac

Kostajnica i Franjevci

Paškal Cvekan, franjevac

Koštajnica i Franjevci

Povijesno-kulturni prikaz Kostajnice prigodom 740 godina prvog pisanog spomena Kostajnice (1240) i 600 godina pisanog spominjanja franjevačkog samostana u Kostajnici (1385), te 250 godina izgradnje samostanske crkve Sv. Antuna u Kostajnici (1731).

Koštajnica, 1982.

prof. Carmen Tomljenović
za uspomenu na održani koncert
u Hrv. Kostajnici, 18. I 1989.

fra. Emil Cvetković

Izdaje i odgovara Paškal Cvekan
Trg Republike 7 Virovitica

Tisak: GRO »Nina Maraković« Kostajnica

PREDGOVOR

Umarajući se nad prašnom arhivskom građom naših samostana, često sam se sjetio, što je vladika Njegoš u jednom svom spjevu napisao: »Iz velikog grma lafu izić nije teško«. Crnogorski pjesnik je pri tom mislio na svoj i brojčano i teritorijalno malen narod, kojemu se kao i svim malim narodima nije lako potvrditi velikanima i kulturnim radnicima. Veliki kao veliki u svakom se pogledu lako i potvrđuju i probijaju, za njih se zna i u središtu su pažnje, dok se za male ne zna ni onda, kad imaju svojih velikana i sposobnih pojedinaca.

Njegoševo iskustvo može postati slikom i upotrijebiti se i u odnosu na velike i male samostanske kuće naše Provincije. To jest, lakše se potvrđuju Varaždin, Virovitica, Našice pa i Krapina i Ivanić nego mala rezidencija Kostajnica. Oni veliki, jer su samostani i kuće studija i novicijata ili i kao župe, imaju bogatiju i sadržajniju prošlost, više znače nego Kostajnica, koja od svoga postanka 1690. do danas nikada nije proglašena formalnim samostanom, a još manje bila kuća studija ili novicijata. Smještena na rub Provincije, na obali Une, što graniči s Bosnom, uvijek je bila i jest na rubu zanimanja u Provinciji. A ona ipak ima i svoju prošlost i svoju vrijednu povijest. Nalazi se među šest najstarijih samostana iz trinaestog stoljeća u zagrebačkoj kustodiji Ugarske provincije.

I ne samo franjevački samostan u Kostajnici nego i sama Kostajnica, imaju i svoje značenje i svoju veliku prošlost. Njeno je ime već 740 godina poznato, jer se spominje 1240. godine, a kroz 4 godine, zna se, odigrala je značajnu trgovačku vezu Istoka s Napoleonovom Francuskom kao glavna carinarnica u pokrajini Iliriji pod francuskom upravom.

Ne znam zašto, ali mene su uvijek posebno privlačile male i neznatne stvari, potiskivana i svjestito zaboravljana, nepoznavana i omalovažavana prošlost, vrijednosti, koje se ne cijene, jer se ne poznaju. Zanimala me je djelatnost Franjevaca, koji su svoju životnu ljubav istrošili nesebično i postojano za ljepotu i ures Božjih kuća u našim samostanima, a njihova se djela, svjedočanstva strpljivosti i truda, tako često hladnokrvno i bez ikakva osjećaja poštivanja i odgovornosti uklanjaju i uništavaju. I upravo zato obradovao sam se, kad mi je kostajnički poglavar o. Luka Bistrović svratio pažnju na Kostajnicu i na Franjevce u njoj. Obradovao sam se, jer sam susreo pažnju, poštivanje i ljubav do svega onoga, što su i u Kostajnici kroz 700 godina Franjevci ne samo svojom prisutnošću učinili kao Franjini suradnici i svećenici, nego kao i kulturni radnici, jer je istinski Franjevac i kulturni radnik, čovjek, koji bogatstvom dobrote i ljubavi obogaćuje i želi obogaćivati svakoga čovjeka.

Po svome već dosta velikom iskustvu znao sam, da je svaki početni pristup k povijesnim podacima jednoga samostana posve neizvjestan i odgovorno težak. U početku se osjeća neka čudna praznina, koja zastrašuje i plaši. Čovjeku se čini kao da tu ništa nema i kao da se ništa neće moći naći. Napose onda, kad se radi o stvarno malome grmu, iz kojega na prvi pogled nešto značajno, veliko i vrijedno i ne može izaći. I nesvijesno se nameće misao, čemu gubiti vrijeme i životnu snagu i izlagati se promašaju i potpunom riziku.

Izazov je uvijek lijepa i ugodna stvar. Treba ga prihvatiti i u miru zaputiti se u nepoznato sa sviješću, da se početna neizvjesnost na kraju mora pokazati samo prividom, koji odbija. Osjećaj praznine nije me smeo. Vjerovao sam kao i uvijek do sada, da se isplati pokušati i baciti mrežu za lov. Uspjeh neće i ne može izostati.

Jednom sam već napisao, da za ovu vrstu posla, za obradu prošlosti nekog samostana i mjesta, u kojemu djeluju Franjevci kao kulturni ljudi, pisac mora imati određeni nacrt pitanja, koja mora za cjelovitost i skladnost svoga djela postaviti i povijesnim činjenicama na njih odgovoriti. I kao što svako tijelo ima udove, glavu, tijelo, ruke i noge da bude tijelo, isto tako i svaka monografija mora imati neki kostur, koji treba popuniti određenim sadržajima, da postane svoja vlastita i skladna cjelina. Radi kostura, u stvari, radi svoga određenog nacrta, monografije o franjevačkim samostanima naše Hrvatske provincije Svetih Ćirila i Metoda mogu izgledati slične, i jesu slične, ali nisu istovjetne. Razlika postoji u pojedinostima, jer se muzika sklada cjeline osniva na odnosima pojedinosti. I kad se tako obrađena monografija mirno i objektivno čita, sličnost njena kostura, ne umanjuje bogatstvo iznesenih pojedinosti, koje predstavljaju vrijednost cjeline, koja nije istovjetna drugim, sličnim monografijama. Ne znam, zašto i u istraživalačkom nastojanju ne bi vrijedilo pravilo, koje se tako bogato potvrđuje i u svim granama prirodnih nauka: znati postavljati pitanja, biti znatiželjan i priroda daje odgovore. Povijesne činjenice nisu kao matematički i fizički zakoni, ali znatiželja i upornost začinjena ljubavlju i strpljivošću daju korisne datosti i otkrivaju mnoge nezapažene činjenice, koje vesele ustrajna istraživača.

Na samom početku svojih istraživanja o Kostajnici i Franjevcima u njoj, uvjerio sam se, da se o Kostajnici-kaštelu i naselju povremeno pisalo i da postoje neki prigodno i djelomično samo napisani prikazi o povijesnom hodu Kostajnice. Đuro Szabo napisao je u Savremeniku godine 1916. u broju 11, od 321-325 stranice članak pod naslovom »Kostajnica« i donio neke najznačajnije povijesne podatke. Isti se pisac dotaknuo kaštela Kostajnice u svojoj knjizi »Sredovječni gradovi u Hrvatskoj i Slavoniji«, Zagreb 1920. Nešto opširniji povijesni prikaz Kostajnice napisao je Petar D. Šerović pod naslovom »Grad Kostajnica i kostajnički srez u prošlosti i sadašnjosti« prigodom gospodarsko-kulturne izložbe u Kostajnici 1931. godine i objavio to u »Katalogu« na stranicama 18. do 41. Kostajnički kalendar za godinu 1902. donio je samo prepis jednog samostanskog prikaza od Vajdića o. Metoda, koji je napisan 1868. pod naslovom »Ulomak Povjestnice Samostana Kostajničkog« a čuva se u samostanskom arhivu u Kostajnici (AS Kos). Tiskom je izdat kao knjiga spjev hrvatskog pjesnika Ivana Trnskog »Ana Lovićeva«, Zagreb 1890., u kojemu je prepjevana kostajnička predaja o izdajstvu ljubomorne djevojke na štetu Kostajničana u crkvi, gdje je nekada bio franjevački samostan. U novije vrijeme osnovne podatke o značajnim povijesnim događajima i kulturnim vrijednostima donose izdanja Enciklopedija.

Sve su to, zapravo, samo neznatne mrvice. Činjenica ostaje da cjelovite monografije ni o povijesnoj Kostajnici a još manje o Franjevcima u njoj nema. Nije napisana.

Spreman odgovoriti na izazov o. Luke Bistrovića, koji je do sada mnogo učinio za samostansku kostajničku crkvu i zgradu rezidencije, pokušao sam taj i takav posao obaviti i napisati monografiju u kojoj sam obradio oboje i Kostajnicu i Franjevce u njoj.

I s točno određenim okvirom- povijesno kulturno, svjestan da je taj posao i smion i težak, ali nije nemoguć. I kad sam dovršio započeto, zadovoljan sam, jer se napor isplatio. Posegnuo sam kao i u drugim svojim radovima za izvorima, ukoliko postoje i ukoliko sam ih mogao pronaći. Svoje sam djelo naslovio »Kostajnica i Franjevci«, *jer je po toj osnovnoj zamisli i napisano. Sistematski sam nastojao poredati i povezati sve, što sam povijesno i kulturno o Kostajnici te o samostanu i crkvi Franjevaca na temelju sigurnih izvora doznao, provjerio i ispitao. Dokumentacija pojedinih tvrdnji nalazi se u samome tekstu, a izvori i literatura na kraju knjige.*

Ako se dobronamjernom čitatelju bude štošta činilo nepotpuno ili možda nedorečeno, neka zna, da to u slučaju Kostajnice i Franjevaca u njoj mora biti. Neka se sjeti, da je povijesna Kostajnica više puta za turskog gospodstva spaljena i mnogi su stari spisi u 132 godine turske vladavine nestali. Obzirom na franjevački kostajnički samostan, mnoge stvari nisu zapisivane, a radi siromaštva mnogo toga je uništila vlaga i vrijeme, a često i ljudska ograničenost i sebičnost.

Ovo djelo nije svršetak istraživanja ni o Kostajnici ni o Franjevcima u njoj. Ono je s mnogo ljubavi napisan početak, koji očekuje nova istraživanja.

Pisac

Kostajnica u prostoru i vremenu

1. Položaj i ime

Položaj

Kostajnica je razmjerno malo naselje. **Smještena je na proplancima pitomih brežuljaka uz lijevu obalu rijeke Une što upravo tu — na domak Kostajnice — zavija u luku od 90 stupnjeva i teče od Zapada prema Jugoistoku svoj mirni donji tok do ušća u Savu kod Jasenovca. I dok je Una bila čista, bistra i tamno-zelena- moglo se reći, da je Kostajnica romantično naselje, privlačno za odmor i ugodne šetnje, turistički privlačivo.**

Protegnuta uz rijeku Unu i **spuštajući se uz cestu što od željezničkog kolodvora prolazi naseljem do u ravnicu kod kapele Svete Ane, nekadašnjeg samostana Svetoga Franje Asiškog, duga je oko tri kilometra s nekoliko uličica lijevo i desno od toga glavnog smjera. Dijeli se u tri dijela, što samo** Kostajničani znaju. Gornji dio su **Novljani,** srednji **Majdanci,** a donji su **Mađari.**

Najstariji dio današnje Kostajnice, to jest naselje **oko samostanske** crkve Svetoga Antuna, zove se Mađari, jer su ga poslije **1688. naselili katolici** iz Bosne. Glavna ulica u Mađarima zove se **»Draga«. Srednji dio su Majdanci** po doseljenicima što dođoše iz Majdana, naselja ispod Gvozdanskog. **A kad je 1727. sagrađena crkva Svetoga Nikole u gornjem dijelu Kostajnice, taj se dio prozvao Novljani** po doseljenicima iz Bosanskog Novog.

Kostajničani **i danas pojedine dijelove svoga mjesta nazivaju: Mađari,** Majdanci i Novljani, **premda mnogi ne znaju više zašto to tako nazivaju, što dokazuje da veza s prošlošću sve više slabi, gubi se i nestaje, jer vrijeme mnogo toga kao i vode Une odnosi u zaborav. Posebno je ipak značajno, da se stanovnici svih triju dijelova svoga naselja i nekada kao i danas zovu** jednostavno: **Kostajničani. O tome svjedoči zavjet, što su ga ovjekovječili na pergami poslije požara 19. ožujka 1791. riječima: — Kad Majdanci pogoriše, Kostanjčani svi rekoše...« Majdance je snašao zatorni požar, a svi se Kostanjčani nađoše zajedno, jer su i u Majdancima Kostanjčani.**

Iznad gornjeg, srednjeg i donjeg dijela Kostajnice diže se brdo Djed, što pošumljen crnogoricom povećava romantičnost Kostajnice i čuva je od udara zimskih vjetrova. Pravi djed, koji svoju kabanicu širi nad Kostajnicom, pa se preko njega olujni vjetrovi sa sjevera ruše i udaraju na brdo Balj preko Une, na bosanskoj strani, prekriveno gustim krošnjama kestenove šume.

Na Djedu je kostajničko šetalište, što ga je 1890. započeo uređivati Davorin Trstenjak, književnik i upravitelj kostajničke škole. Tu je danas i kostajnički vodovod.

Od Djeda prema jugo-istoku uz dolinu Unu prema Dubici nastavljaju se obostrano pitomi brežuljci, a prvi se takav lijevo od Svete Ane zove **Peoci**, značajan po tome, što je s njega prema kazivanju Kostajničana u spjevu Ivana Trnskog » Lovićeva Ana« dala znak crvenom maramom na blagdan Triju Kraljeva (6. I.), da navale i u crkvi Svetoga Franje pobiju na podizanju sve sabrane katolike, vjernike. I premda je to samo lijepo opjevano narodno pripovijedanje o jednoj (među mnogima) izdaji zaljubljene a prevarene djevojke Ane Lovićeve, događaj se mogao dogoditi, a nešto se vjerovatno i dogodilo, pitanje je samo, da li se baš tako dogodilo, kako narod priča a Ivan Trnski pjeva.

Poznato je, da je Ivan Trnski kao oficir Vojne krajine boravio u Pounju i volio taj kraj Bosanske krajine. Volio je i Kostajnicu, što pokazuje njegov pjesnički opis Kostajnice, vrijedan da ga ovdje zapišemo.

Kostajnica maleni je gradić
Al u sjaju Pounske divote
Sokolsko je gniezdo to na glasu,
Zavičaj je pokolenju jedru,
Junačkomu zdravlju i veselju
Popriště je tamburi u pielu!
Novljani su, Majdanci, Mađari
Sve tri loze naseljaja starih,
Sve tri loze jedno isto pleme
Kiteć lišćem starcu »Djedu« tjeme!

... Ima svoga na sjeveru »Djeda«
Štono kršan od bure ju brani,
Ter joj rodi prisojnih po stranah
Sladkim grožđem a na glasu vincem,
Ter ju nudja podnožju iz stiene
Bistrom vodom iz množine vrela,
Kakovima izmeđ sto gradova
Nijedan se ne može podičiti (...)

(Ivan Trnski, Ana Lovićeva, Zgb, 1890., IV, str. 11).

Položaj Kostajnice je takav, da kroz nju prolazi cesta koja od Zagreba preko Petrinje jednim svojim krakom upravo iz Kostajnice ide u Dvor na Uni i preko Bosanskog Novog u Bosnu, a drugim krakom kroz Kostajnicu preko Dubice i Jasenovca vodi u Novsku i dalje. Kostajnicu dira i željeznička unska pruga za Split i za Banja Luku, Doboj, Sarajevo. Po svemu Kostajnica je značajno prometno mjesto. Danas nešto manje nego u prošlosti. Posebno za vrijeme Napoleonove Ilirije, kad je sav promet Francuske s Istokom prolazio upravo kroz Kostajnicu, glavnu carinarnicu roba što su se uvozile i izvozile s Istoka u Francusku i Evropu i na Istok. Prigodice treba istaknuti, kako je danas prema Dolabelinom sistemu cesta u rimskoj provinciji Dalmaciji utvrđeno, da je u blizini Kostajnice prolazila i rimska cesta iz Bosanskog Novog za Sunju, gdje je onda izlazila na itenerarsku cestu Siscia — Ad Praetorium — Servitio (Ivo Bojanovski, Dolabelin sistem cesta u rimskoj provinciji Dalmaciji. Djela, knjiga XI, VII, knjiga 2, Akademija nauka i umjetnosti BiH, Sarajevo 1974, str. 230).

To je položajni smještaj današnje Kostajnice. Prije turskog osvajanja 1556. Kostajnica kao podgrađe kaštela Kostajnice bila je istočnije, to jest na onoj ravnici, gdje je danas »Sveta Ana«, a malo više i poznati »Mjesni zdenac« ili »Varoški bunar« što se spominje u starim poveljama. Stari spisi ističu da je Kostajnica smještena uz bunar (iuxta puteum). Mjesni bunar, dakle, nalazio se izvan Kostajnice — podgrađa, što vrlo dobro ističe ono »uz bunar«, ili »pokraj Varoškog bunara«. Taj varoški bunar je vidljivo označen i na sačuvanoj karti turske Kostajnice, što ju je nacrtao i izdao Fra Joannes Petacio 1653. godine.

Spomenuti crtež najtočniji je prikaz podgrađa Kostajnice na lijevoj obali Une okružena palisadama, a isto tako i turskog podgrađa, utvrđena kulama i zidom, na desnoj obali Une s hodžinim bunarom sa zapadne strane i Kalderinim potokom s istočne strane a brdom Bali s južne strane. Na tome crtežu je najbolje prikazan i kaštel Kostajnica na otoku usred Une.

Ime

Sve sačuvane povelje 13. i 14. stoljeća pišu kostajničko naselje onako pravilno kao što se ono i danas piše.

— Koztainicha — 1240. (Cod dipl IV, 111, str. 121).
— Kozstanicha — 1258. (Cod dipl V, 615, str. 98/99).
— Kaztanicha — 1272. (Cod dipl V, 78, str. 631/2).
— Coztanicha — 1324. (Cod dipl IX, 150, str. 187/9).
— Koztanycha — 1351. (Cod dipl XII, 33, str. 39/40).
— Costgnanice — 1362. (Cod dipl XIII, 182, str. 250).

Nema nikakve sumnje da se Kostajnica prozvala po pitomom kestenju, koji se zove i **kostanj.** Profesor Petar Skok u Etimologijskom rječniku Hrvatskog ili Srpskog jezika, knjiga druga, K-poni, Zagreb (1972 str. 164 piše da je naselje Kostajnica toponim (ime mjesta) od riječi **Kostan** — običnije — **kostanj.**

Ovo je lako prihvatljivo, jer i danas još ima obilje kestenove šume na brdu Balju u Bosanskoj Kostajnici, a jednako i na području Kostajnice sve do Volinje. Po kostanju, koji tu raste kao kompleks šuma, naše naselje na Uni dobilo je to svoje ime i ono je zapisano već 1240. godine. Poznato je već 740 godina! Stvarno pak i više.

2. U rimskome carstvu

Po svome smještaju područje današnje Kostajnice je takvo, da je tu posve sigurno i u predpovijesno kao i u povijesno vrijeme stanovao čovjek, postojalo naselje, odvijala se čovjekova kulturna djelatnost, premda o tome

pisanih podataka nema. Nema sumnje, da su tu neposredno prije dolaska Rimljana bili **Japodi,** koje su s ostalim ilirskim plemenima početkom prvoga stoljeća pokorile rimske legije i uspostavile rimsku pokrajinu **Panoniju Saviju** sa sjedištem u **Sisku** (Siscia).

Prisutnost Rimljana i visoke rimske civilizacije od prvog do petog stoljeća ostavili su svojih zajamčenih tragova i na području Kostajnice. Prije svega svojim cestama.

Poznato je, da su Rimljani iz posve vojničkih i strateških razloga gradili ceste na osvojenim područjima. Tražila je to potreba njihove vladavine. Gradnjom cesta, što su se odlikovale ravnim i dobro osvjetljenim terenima, osiguravali su brzo kretanje svojih legija, njihovu opskrbu, a uz to i trgovačku izmjenu dobara. I upravo te rimske ceste, kojima su se uz legije kretali i bogati a radoznali putnici, razlogom su, da su se i u Panoniji sačuvala imena mnogih naših naselja. Negdje je trebalo mijenjati samo konje, to su mutacije (mutatio), a negdje je trebalo prenoćiti i odmoriti se (mansio).

Dvije rimske saobraćajnice prolaze i u blizini današnje Kostajnice. Prije svega cesta koja povezuje Aquileju s Emonom (Ljubljana) i preko Andautonije (Šćitarjevo) dolazi u Sisak (Siscia) pa preko Bosanske Gradiške (Servitium) desnom obalom Save nastavlja do Slavonskog Broda (Marsonia), Đakova (Certissa), Vinkovaca (Cibalae) u Mitrovicu (Sirmium) i dalje do Zemuna (Taurunum).

Na toj rimskoj cesti, što od Siska preko Bihaća, Utolice i Meminske a u blizini Kostajnice kod Bosanske Dubice prelazi Unu i nastavlja u Bosansku Gradišku, nađeno je pet rimskih miljokaza, koji se nalaze u arheološkom muzeju u Zagrebu. Prvi je iz 213 godine, drugi iz 236 godine, treći iz 251 i 253 godine, četvrti je Valentijanov od 1. V. 305/6 godine, a peti Valensov iz 364-375 godine (Đ. Szabo, Kostajnica, Savremenik 1916, broj 11 str. 322). Ovima treba dodati i šesti miljokaz, nađen na Djedu, a čuva se u kostajničkom samostanu. Potječe iz 3. stoljeća od cara Maksimilijana (Prof. Živić, Na pragu hrvatskog orijenta, str. 15).

Na tu iteneransku cestu Sisak-Bosanska Gradišta dolazi kod Sunje cesta, što povezuje Split (Salona) dolinom Une preko Dvora na Uni uz Kostajnicu s tom cestom (Ivo Bojanovski, o.c. str. 230).

Spomenute činjenice svjedoče, da je uz današnju Kostajnicu sa zapadne strane prolazila rimska cesta od Dvora na Uni do Sunje, a sa sjeverne strane cesta Sisak, Dubica, Bosanska Gradiška i dalje. Prisutnost rimskih cesta na kostajničkom području potvrđuje i na Djedu nađen rimski miljokaz, vidljiv u kostajničkom samostanu.

Da li se u rimsko vrijeme i u rimskoj pokrajini zvanoj **Claudate** na rijeci **Oeneus,** kako se tada zvala rijeka Una, nalazilo rimsko naselje Oeneum, što bi odgovaralo današnjoj Kostajnici, a to navodno tvrde Adam B. Krčelić i Schönlebij, teško je prihvatiti, jer dokaza nema. Romantičnost kostajničkog kraja i sam položaj to traže i sigurno je tu neko rimsko naselje postojalo, ali koje i kakvo, za sada ostaje tajnom, koju nije lako riješiti.

Raspadanjem rimskog carstva od 546. do 568. godine gospodari kostajničkog područja su Langobardi. Iza njih do polovice 7. stoljeća ovo je područje u sastavu Bizanta. I tada su se, navodno, na kostajničkom području zaustavile neke grčke obitelji, koje su site domaćeg razdora i pokolja ostavile svoju domovinu i osnovale današnju Kostajnicu. Ovo bi trebala biti tvrdnja Pavlina Josipa Bedekovića, kada piše o Vodićevu kao postojbini Svetoga Jeronima, što u knjizi »Natale solum« nisam mogao naći.

Već za vrijeme Bizanta a pogotovo u 7. i 8. stoljeću kostajničko područje pripada Avarima, zatim Posavskoj Hrvatskoj, a u 10. stoljeću je to sastavni dio Tomislavove kraljevine Hrvatske. Smrću kralja Zvonimira, zna se, dolazi do povezivanja države Hrvatske s Ugarskom krunom i Arpadovićima kao vladarima od 1102. godine. A kako je u Hrvatskoj tada uobičajeno plemensko uređenje oblikom plemenskih župa i župskih gradova, kostajničko područje je najprije u župi Gora, zatim Dubičkoj župi i konačno u Zagrebačkoj **župi.**

3. Najstariji pisani spomen

Jedno naselje ulazi u prostor i vrijeme kao predmet povijesnih istraživanja tek onda, kad se pronađe prvi pisani i vjerodostojni spomen njegova imena. Ono i prije toga može postojati i redovito postoji, ali se o njemu ne piše i ne može pisati. Zapisano ime povijesni je rođendan ljudskih naselja.

U svim dostupnim povijesnim raspravama i opisima Kostajnice, starijima i u najnovijima kao što je »Enciklopedija Hrvatske povijesti i kulture«, Školska knjiga, Zagreb 1980, stranica 312, povijesni rođendan Kostajnice se stavlja u godinu 1258. Međutim, Kostajnica je za 18 godina povijesno starija. Njezin povijesni rođendan je 1240., jer se upravo te godine njeno ime prvi put spominje. Povjesničari su previdjeli, da se povelja izdana u Dubici 1240. kao izvornik nalazi u zbirci Narodnog muzeja u Budimpešti pod godinom 1290., kako to Diplomatički kodeks IV, 111, str. 121/2 ističe u bilješci ispod povelje na 122. stranici, Ako je spomenuta povelja izvornik, onda nema sumnje, da je izdana u Dubici 1240., jer tako piše na završetku toga spisa: Datum Dobice anno domini M CC quadragesimo, to jest — Dano u Dubici godine Gospodnje tisuću dvjestočetrdesete.

U toj se povelji govori, kako meštar Templara u Ugarskoj i Hrvatskoj Jakob de Monte Regali svjedoči o prodaji zemlje kraj Dubice. Među međama što se spominju kod ograničavanja te zemlje, navodi se, kako ta granica po nekom malom potoku dolazi do puta, koji iz Koztainiche vodi u Dubichu (ad unum parvum rivulum, per quem tendit superius longo spatio et pervenit **ad viam de Koztainicha ad Dubicham venientem** . . ., (Cod dipl IV, 111, str. 121/2).

Spominjati put što od Kostajnice vodi u Dubicu, ne znači li to potvrditi, da postoje i ta dva naselja, koja spomenuti put povezuje. Svojstvo je puteva da povezuju ljudska naselja, jer su ih ljudi gradili radi društvenih razloga — radi trgovine i međusobnih povezivanja. Tako ova povelja znači povijesni rođendan Kostajnice kao i svjedočanstvo o prisutnosti viteškog reda Templara u Dubici.

Osamnaest godina kasnije, to jest 4. srpnja 1258. godine kralj Bela IV Arpađović izdaje povelju, u kojoj se rješava parnica oko zemlje Kostajnice. Jobagi (činovnici) kaštela u Dubici, što pripada Templarima, a to su Đuro, sin Maladinov, Bogdan Pozobuch, Farkaš za Wlkuna i Đuro, sin Zeztupov, zahtijevaju od Hetinka **zemlju Kostajnicu (terram Coztanicza** repeterent a Hytinkone) tvrdeći, da je ta zemlja bila kaštela u Dubici a Hetink ju je po smrti blage uspomene kralja Kolomana zaposjeo (asserentes eandem fuisse castri de Dobicha et post obitum regis Colomani felicis recordacionis per dictum Hetynk occupatam). Na to je Hetink sa svoje strane odgovorio, kako je tu zemlju Kostajnicu (ipsam terram Coztanicha), još za života kraljeva (Kolomanova) sve do sada mirno posjedovao. Pošto je kralj Bela IV htio svađu završiti, odredio je da spomenuti Jobage kaštela u Dubici pred zagrebačkim kaptolom polože zakletvu o toj zemlji Kostajnici. Kad je došlo vrijeme prisege, stranke su se složile, kako to kralja kaptol iz Zagreba pismeno obavještava, da Hetink jedan dio te zemlje Kostajnice odstupa spomenutom kaštelu uz točno označene granične metec dictus Hitynk unam partem de ipsa terra Coztanicha dimisit castro memerato, certis undique metis districtam). Među metama te ustupljene zemlje Kostajnice spominju se potoci: Jestrebničica (Jeztrebnichicha), Turija (Turia), Bolocka (Polozka) i Una (Un). Kralj Bela IV potvrđuje taj sporazum i izdaje povelju, da Hetink i njegovi nasljednici mogu biti mirni na svojoj zemlji. To poveljno pismo je izdano 4. srpnja 1258. godine, dvadeset i treće godine Belina vladanja (Datum (...) anno domini millesimo ducentesimo quinpnagesimo octavo, quarto nonas iulii, regni autem nostri anno vicesimo tercio — Cod dipl V, 615, str. 98/9).

Za ovo pismo kralja Bele IV iz 1258. godine doznajemo iz poveljnog pisma Stjepana V, kralja i Belinog sina, koje je on izdao u Topuskom 8. lipnja 1272. na zahtjev Hetinkovih sinova: Marina, Petra i Ivana, da potvrdi darovnicu Bele IV za njihovo imanje Kostajnicu. Njih je naime tužio brat G. meštar Templara u Ugarskoj i Hrvatskoj za zemlju Kostajnicu (super terra Kostanicha). Budući da na suđenje pred kralja Stjepana V u Topusko sa strane Templara nije nitko došao, a Hetinkovi su sinovi predočili kralju Stjepanu povlasticu njegova oca (Bele IV iz 1258. godine Hetinkovim sinovima (Datum (...) anno domini milesimo ducentesimo septuagesimo secundo, indictione quinta decima, sexto idus iunii, regni nostri secundo — Cod dipl V, 78, str. 631/2).

Ove dvije navedene povelje svjedoče, da su gospodari kostajničkog posjeda bili plemići Hetinki. Po ondašnjem društvenom uređenju gospodari zemlje Kostajnice bili su svakako plemići i kao takvi sigurno su imali ondje i svoj grad (kaštel) i svoje kmetove, koji su stanovali u podgrađu (suburbium), u naselju pod građom. I premda se u 13. stoljeću još nigdje ne spominju gospodari Kostajnice kao plemići iz Kostajnice, oni su to posve sigurno bili, jer se to posve pouzdano može zaključiti iz nekoliko poveljnih pisama sačuvanih iz 14. stoljeća, kad su oni nazivani **Kostajnički (de Coztanicha).**

Pred zagrebačkim kaptolom ban Ivan daruje meštru Dioniziju, sinu **kneza Petra iz Kostajnice,** nećaku svome neki posjed zvan Grđen u trajno posjedovanje (Joannes banus (...) magistro Dyonisio filio Comitis Petri de

Coztanicha nepoti suo (...) quandam possessionem Gergen vocatam (...) iure perpetuo possidendam (...) — Cod dipl IX, 150, str. 187/9). Povelja je izdana u Zagrebu 11. travnja 1324. godine.

Istu povelju zagrebački kaptol kao mjesto vjerodostojnosti prepisuje i ponovo izdaje 18. ožujka 1325. I tu se spominje meštar Dionizije, sin kneza Petra Kostajničkog (magister Dyonisius, fillius comitis Petri de Coztanicha — Cod dipl IX, 185, str. 230).

Pred dubičkim preceptorom Ilijom i pred zemskim županom Nikolom polažu se prisege radi počinjenih šteta. Povelja je izdana 26. rujna 1351. u Dubici a spominju se rođaci Ivana, sina Dionizijeva iz Kostajnice (Joannis fillii Dyonisii de Koztanycha — Kostajničkog — Cod dipl XII, 33, str. 39/40).

Povelja pak zagrebačkog kaptola izdana u Zagrebu 14. lipnja 1352. godine spominje, kako Petev i Nikola Kostajnički zamjenjuju posjede Plavičin i Pulsinjak za posjede Lipovac, Podvranje, Jalševec, Zaluku i Rugocić sa Hektorom i Mirkom iz dubičkog kotara (quod mogister Pethew filius Dyonisii de Coztanicha pro se et Nicolao quondam magistri Joannis fratris sui — meštar Petev, sin Dionisijev Kostajnički za sebe i za Nikolu, nekoć meštra, Ivana brata svoga — Cod dipl XII, 65, str. 97/100).

Povelja je značajna i po tomu, što se u Dubici mjesto Templara spominju Ivanovci, hospitalci, koji su papinom odredbom 1312. preuzeli sve kuće i posjede dokinutog templarskog reda. Tada je u Dubici preceptor (poglavar) brat Ilija (frater Elias preceptor domus Dubicensis eiusdem hospitalis). Plavičina i Pulsinjak posjed Kostajničkih nalazio se u području Komogovine (ad villam Komogoy), spominje se tu i voda Mlaka (fluvium Mlaak), pa put prema Hrastovici (via vadit ad Hrastovycham).

Značajna je i posljednja povelja sačuvana iz 14. stoljeća a spominje Peteva Kostajničkog. Pismo je to, kojim Stjepan Bartolomejev, knez krčki i modruški javlja knezu Dujmu Blagajskom, Dioniziju i Pavlu, knezovima Krupe i Petrovu knezu Kostajničkom, te svemu plemstvu, povjerljivim muževima, dobronamjernima i prijateljima, da je preuzeo skrbništvo nad Pavlom, sinom pokojnoga svoga rođaka Đure Zrinskoga, (de Zrign), nad njegovom sestrom i majkom, kako je to kralj Ljudevit I, Ugarski, njegovu ocu i njemu zapovijedio (Cod dipl XIII, 182, str. 250/1). Pismo je pisano 31. kolovoza 1362. godine (Datum (...) die ultimo augusti, anno domini M CC L XII, indictione XV. a). U njemu se spominje knez Petev Kostajnički (ac Petowo Comiti Costagnanice) latinski dosta iskrivljeno napisana Kostajnica.

Potsjetimo li, da je knez Đuro III Šubić — Bribirski dobio grad Zrin 1347. od kralja Ljudevita I kao zamjenu za grad Ostrovicu i da se upravo taj Đuro prozvao prvim knezom Zrinskim, te su od njega potekli svi kasniji Zrinski (Vj. Klaić, Bribirski knezovi (....), Zagreb, 1897, str. 163/5), a umro je 1361. godine, obavještavanje kneza Peteva Kostajničkog o preuzimanju skrbništva nad sinom Đure Zrinskog Pavlom svjedoči, da su gospodari Kostajnički imali kaštel u Kostajnici i da naselje Kostajnica u 14. stoljeću već postoji. A da ta tvrdnja nije plod mašte nego stvarnost, svjedoči i podatak, da se u Kostajnici 1334. spominje i župna crkva Svetoga Mihovila, jer arhiđakon gorički Ivan u svome djelu »Statuti zagrebačkog kaptola« sastav-

ljenom 1334. godine među dohocima što ih prepošt zagrebačkog kaptola kao četvrtinu desetine dobiva od župnih crkava arhiđakonata Gora izričito navodi: »Item ecclesia saneti Michaelis de Koztaunicha. Item ecclesia sancte crucis de Komogoy. Item ecclesia beate virginis de Zrin. o.c. pars III, str. 76, — u izdanju Ivana Krst. Tkalčića, Monumenta Historica Episcopatus Zagrebiensis, volumen secundum, Zagreb 1874). Spominje crkvu Svetoga Mihovila u Kostajnici, crkvu Svetoga Križa u Komogovini i crkvu Blažene Djevice u Zrinu, a to je dokaz da postoji i naselje Kostajnica već u 14. stoljeću, kad ima katoličku župu i uređeno dušobrižništvo u prvoj polovici 14. stoljeća. Dosljedno, posve je kriva tvrdnja, da je gradsko naselje u Kostajnici kao podgrađe nastalo sredinom 15. stoljeća, jer se kao takovo spominje u ispravi, kojom se Martin Frankopan 1464. uvodi u kostajnički posjed (Vidi: »Enciklopedija Hrvatske povijesti i kulture, Zagreb, 1980 str. 312.).

Iste godine se spominju i župne crkve u Komogovini, u Zrinu, u Petrinji, u Hrastovici, Zračici (Maja), u Dubici i drugdje, što je svjedočanstvo, kako je to područje Banije u prvoj polovici 14. stoljeća vrlo naseljeno. A sve te katoličke župe su sigurno dobrim dijelom postojale već u drugoj polovici 13. stoljeća, kad se u Dubici nalazi samostan Templara, samostan Pavlina, a u Topuskom Cistercita, dok se u Kostajnici nalazi samostan Franjevaca, što ćemo kasnije pokušati i dokazati .

4. Kaštel Kostajnica (castrum)

Na temelju navedenih povelja 13. i 14. stoljeća sa sigurnošću smo doznali, da zemljom Kostajnicom (terra Coztanicha) gospodare kao njeni vlasnici plemići Hetink (1258), njegovi sinovi: Marin, Petar i Ivan (1272). Godine 1324. i 1325. spominje se Dionizije sin Petrov kao gospodar Kostajnice, a zatim njegovi sinovi Ivan (1351) i Petev (1352 i 1362). Hetink se još ne naziva Kostajnički, ali Petar, pa njegov sin Dionizije i njegovi sinovi Ivan i Petev nose naziv Kostajnički (de Koztanicha).

Ponovimo li što smo već istakli da je Hetink prigodom parnice s Jobagima kaštela u Dubici izjavio, kako je zemlju Kostajnicu mirno posjedovao još za života kralja Kolomana (ut ipsam terram Coztanicha vivente adhuc rege (Colomano) predicto pacifice usque ad hec tempora possedisset - Cod dipl V, 615, str. 98/9), sa sigurnošću možemo reći da je plemić Hetink gospodar u Kostajnici i prije 1240. godine, jer je to godina Kolomanove smrti. Dosljedno, Kostajnica postoji ne samo kao zemlja koju posjeduje Hetink, nego i kao naselje, jer je Hetinkovu zemlju morao netko i obrađivati.

No da se ovdje radi o Kostajnici na rijeci Uni, koja se nekada zvala Valdanum (A. Krčelić, Historiarum cathedralis ecclesiae Zagrebiensis, Zgb. str. 304), ili latinski Oeneus, a ne o Kostajnici, koju gorički arhiđakon Ivan 1334. spominje, kad u arhiđakonatu Gora spominje crkvu Svetoga Martina u Kostajnici Ilijinoj. (Item ecclesia s. Martini de Koztainicha Elye — Ivan Krst, Tkalčić, Mon II, pars III, str. 76), zaključujemo po tomu što je u Kostajnici na rijeci Uni župna crkva Svetoga Mihovila i poslije nje se odmah

Zavjetna slika 1791. g. »Kad Majdanci pogorješe . . .

Stari grad

navodi župa u Komogovini i u Zrinu, dok se župa Svetoga Martina u Kostajnici s dodatkom Ilijeva spominje kasnije u području župa Gora, Glina i Zračica (Maja). Ta je Kostajnica bila negdje ispod planine Radoč, na potocima Stabanoži i Bužimnici, a kasnije se zvala **Varoška rijeka.** Važno je istaknuti, da nema pravo Pavao Leber, kad pišući o župi Kostajničkoj tvrdi: »U četrnaestom vijeku spominju u Kostajnici dvije crkve, i to: crkva Svetoga Mihalja i Svetoga Martina. Za ovu posljednju bilježi pisac god. 1705., da je razorena po Turcima, a da je od starine bila župna crkva kostajnička« (Povijesne crte nekih župa u bivšoj Banskoj krajini, (1912, str. 27). Postoje dvije župne crkve: Svetoga Mihovila i Svetoga Martina ali ne u jednoj, nego u dvije Kostajnice, kako smo to gore već pokazali.

U vezi s Kostajnicom na Uni postavlja se još jedno pitanje: da li je ta Kostajnica pripadala plemićima Babonićima ili Babonežićima, koji se tako zovu po knezu Babonegu, a svoje su posjede u 13. stoljeću imali na području Gline i Une (sa Zrinom) i dalje uz Sanu do Vrbasa, teško je reći. A još teže, ustvrditi, da je Hetink jedan iz toga roda (Enciklopedija krv. pov. kulture, Zgb, 1980 str. 17). Ne može se reći ni to, kad je kostajnički kaštel (castrum — grad) sagrađen. Možda u 13. ili 14. stoljeću, ali u prvoj polovici 15. stoljeća sigurno postoji, jer ga spominje povelja izdana 24. kolovoza 1442., u kojoj se govori, kako je Helena, kći nekog Mučine Lipovačkog, svoj kaštel Lipovac s gradom Jastrebarsko u županiji zagrebačkoj s **kaštelima Kozthanycha** i Komogoyna u dubičkoj županiji, dala svome mužu Martinu Frankopanu i njegovim nasljednicima (M. Mesić, Građa mojih rasprava u »Radu« IV, str. 115/6, Starine Jazu, knjiga V, Zgb. 1873 — »simul cum castellis Koztahanycha et Komogoyna in comitatu de Dubicza«).

Radi dograđivanja i pregrađivanja teško je reći, kako je kostajnički kaštel izvorno izgledao. No, da se nalazio na otoku, što su ga pravile Una i Unica, to je sigurno već stoga, jer je takav položaj i lijep i praktičan za slučaj obrane. Svi sačuvani nacrti iz 16. i 17. stoljeća svjedoče, da je kaštel Kostajnica na Uni, a i podaci za vrijeme Zrinskih kao gospodara Kostajnice. Glavni tok rijeke Une prolazi uz naselje (podgrađe) Kostajnicu, dok se kaštel Kostajnica nalazi bliže južnoj obali i odijeljen je od desne obale Une razmjerno manjim potokom vode, što je nekada bio veći i zvao se Unica. U Srednjem vijeku je kaštel Kostajnica bio na prostranijem otoku, a okruživale su ga Una sa sjeverne a Unica s južne strane. Tada je i desna obala Une bila na području kraljevine Hrvatske, a zemlju Kostajnicu je sačinjavalo i područje današnje Bosanske Kostajnice prema Dubici i prema Dobrljinu. Kako se naselje Kostajnica prostiralo na ovoj ravnici ispod Peoca gdje je danas groblje i crkva Svete Ane prema brdu Djedu, kaštel Kostajnica na otoku Une branio je pristup podgrađu Kostajnica sa Zapada i sa Juga.

Kaštel Kostajnica sagrađen je na vrlo solidnoj kamenoj osnovi u obliku nepravilna trokuta. Ulaz je na istočnoj strani. Južna je strana porušena i tu je prizidana polukružna kula, koja ima gore strijelnice za kosi hitac. Na sjevernoj strani sačuvala su se dva četverostrana tornja, a između njih su sagrađene prostorije od drveta. Drugi toranj prema sjevero-zapadu ima oblik peterokuta, koji je okrenuo šilj prema strani odakle se grad može najlakše napasti. (Prof. Gjuro Szabo, Srednjovječni gradovi u Hrvatskoj i Slavoniji, Zagreb 1920, str. 66).

Na osnovi nepravilna trokuta Zrinski su u 16. stoljeću dali konačni oblik. Danas na sjevernoj strani postoje još dvije kamene kule spojene masivnim zidom. Peterokutna kula je bez krova. Nad ulazom s istočne strane sačuvan je latinski natpis iz 1699. godine kad je Vojna krajina dolaskom Turaka kostajničku tvrđavu obnovila.

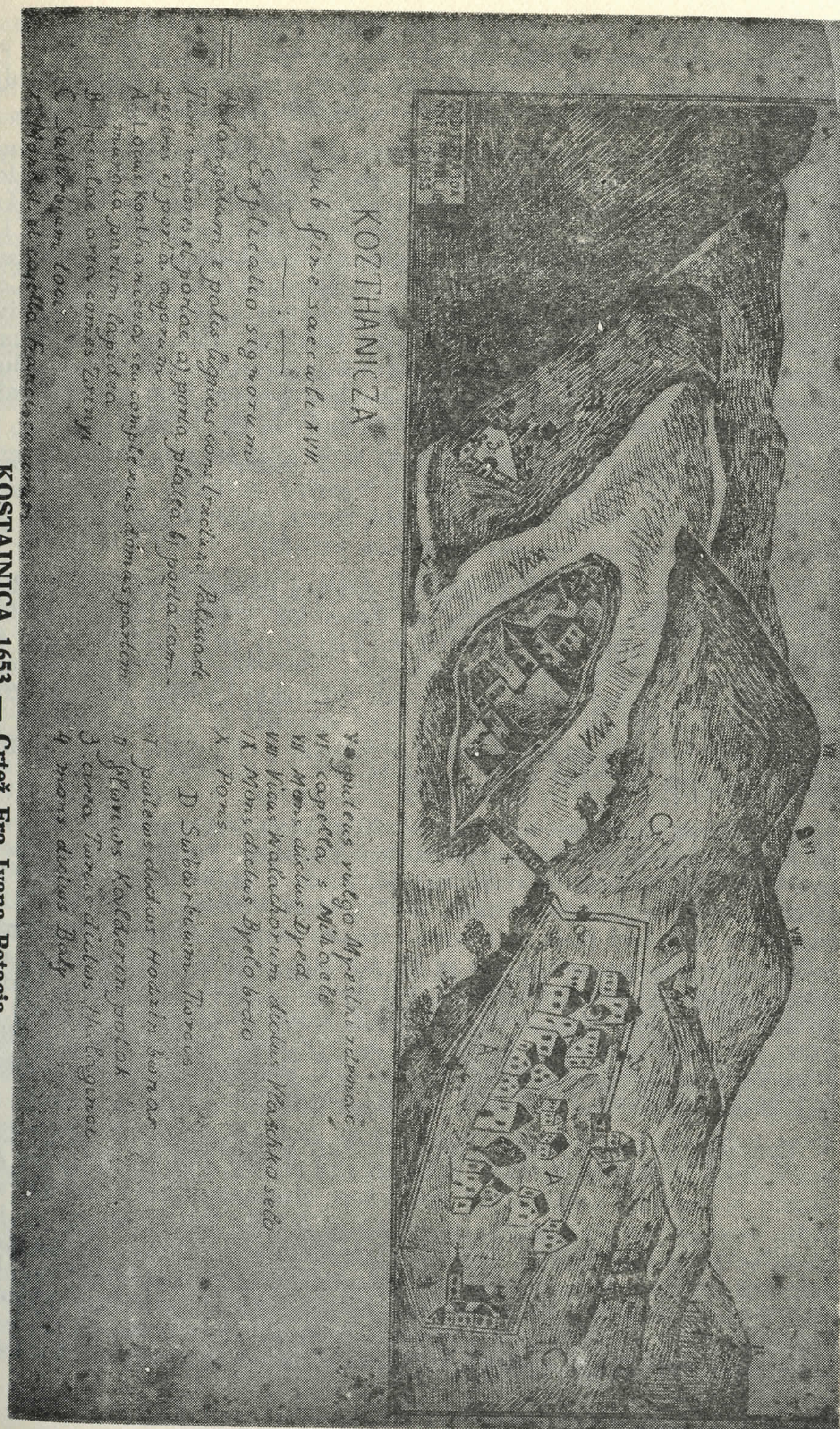
5. Od 13. do 19. stoljeća

Pod nazivom Kostajnica obuhvaćamo i naselje Kostajnicu i kaštel Kostajnicu, jer je oboje od svog početka najuže međusobno povezano. Gospodari zemlje Kostajnice, to jest kostajničkih posjeda — vlastelinstva — po običaju Srednjeg vijeka imaju svoj grad — kaštel — mjesto svoga stalnog prebivališta, a u blizini grada nalaze se u predgrađu njihovi službenici i kmetovi, a na širem području sela (vila). Kostajnički kaštel je na tada još dosta prostranu otoku usred rijeke Une, a podgrađe — naselje Kostajnica — smjestilo se na lijevoj obali Une u ravnici ispod brda Peoci od Djeda Jugo-istoku. I oboje na svome povijesnom hodu kroz vrijeme imaju gotovo redovito iste gospodare, koji dolaze i prolaze.

Kostajnica mijenja gospodare

U trinaestom stoljeću, istakli smo već, Kostajnica pripada plemiću Etinku i njegovim sinovima: Marinu, Petru i Ivanu, koji se u 14. stoljeću nazivaju Kostajnički (de Koztanicha). Nema sumnje, da plemići Kostajnički posjeduju Kostajnicu i do konca 14. stoljeća, jer se 1324. i 1325. spominje Dionizije, sin Petra Kostajničkog, godine 1351. Ivan, sin Dionizija Kostajničkog, a 1352. i 1362. Petev, također sin Dionizijev. Kostajnički su to vjerojatno ostali i onda, kad je vojvoda Hrvoje Vukšić u blizini Kostajnice pobjedio kralja Sigismunda i osvojio cijelu Dubičku županiju sredinom kolovoza 1398., pa mu je ova više godina pripadala (Vj. Klaić, Povijest Hrvata, 2 knjiga, Zagreb 1972 str. 336). Potvrđuje to pismo Nikole Gorjanskoga, bana kraljevina Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, izdano u Zagrebu 2. X. 1401. (Litterae prorogatoriae) nekom Mihaelu, sinu Valentinovu da ovaj može sudjelovati u parnici Pavla de Zeryn a protiv **meštra Nikole, sina Ivana Kostajničkog**, u pitanju posjeda Jacovel, Comogaöno (Komogovina), Gerdyn (...) (Contra magistrum Nicolaum filium Johannis de Kostanicha — Vj. Klaić, Povijest Hrvata, 2 knjiga, Zagreb, 1972, str. 424, prilog 24). Spomenuti Nikola je sin Ivana Kostajničkog, a Ivan je opet sin Petev, što je vidljivo iz parnice Ivana Kostajničkog i Pavla Zrinskog.

— Sa svojim susjedom bližnjim Ivanom, sinom Pečeva, (Peteva) gospodara grada Kostajnice imao je Pavao I Zrinski parnicu poradi selah: Jacovel, Komogovina, Geroina, Tunja, Velešina, Tavinja i Berdik, po zakonu pripadajućih gradu Zrinju, dočim je Ivan Kostajnički tvrdio da pripadaju njegovu gradu. Kad je 1395. do konačnog suda došlo, odgođena je parnica na molbu obojih strankah po slavonskom banu Detriku Bubeku. Ali prije nego parnica bijaše dovršena darova g. 1396. Nikola, sin Ivanov, a unuk Pečeva Kostajničkog, rečena sela kćeri svojoj, a ženi Nikole Pakračkog. Protiv tomu darovanju položi Pavao I Zrinski sa svojim sinom Petrom prosvjedi pred zagrebačkim kaptolom.

KOSTAJNICA 1653 — Crtež Fra Ivana Petacia
A — mjesto Kostajnica, B — otok i Zrinski grad, C — predgrađe Kostajnice D — tursko podgrađe

Parnica poradi spomenutih selah protiv meštru Nikoli, sinu Ivanovu, tekla je kasnije pred banom Nikolom Gorjanskim još g. 1400. i 1401. Pošto su rokovi uvijek odgađani, ne zna se kako je svršena« (Ivan Kukuljević Sakcinski, Zrin grad i njegovi gospodari, Zagreb, 1883 str. 37).

Prva polovica 15. stoljeća obilježena je i u našim krajevima burnom vladavinom kralja Sigismunda. Po svemu izgleda, da su u tome razdoblju plemići Kostajnički izumrli, pa je Kostajnica zakonito prešla u ruke kralja Sigismunda koji ju je 1. ožujka 1424. darovao Vladislavu Blagajskom i njegovoj braći radi velikih zasluga i odredio zagrebačkom kaptolu da ih uvede u darovani im kostajnički posjed. Na tu darovnicu je ban Fridrik Celjski ne samo pismeno prosvjedovao nego Blagajskima i silom prijećio uživanje posjeda Kostajnica. Blagajski su Fridrika Celjskog tužili kralju Sigismundu i silom mu se oprijeli, pa je morao pobjeći iz Hrvatske kraljevine u Budim, gdje je kod svoje sestre Barbare druge Sigismundove žene zatražio zaštitu. (Vj. Klaić, Povijest Hrvata, 3 knjiga, Zagreb, 1972, str. 129).

Prema rukopisu neutvrđena pisca iz 1912. godine »godine 1436. spominje se Kostajnica na ispravi bana Matka Talovca povodom rasprave između Bartola, sina Orkuna od Brokunove gore, protiv Pavlu Zrinskome radi grada Lišnice« (Fotokopirani rukopis u AS Kos. str. 11).

Kostajnica je tridesetih godina 15. stoljeća pripadala plemiću Ladislavu Toth Susjedgradskom. Potvrđuje to darovnica kraljice Elizabete, kojom Kostajnicu 10. siječnja 1440. daje Ulriku Celjskom, gdje doslovno piše, da ju je posjedovao Ladislav Toth Susjedgradski, a jer nije imao svoga potomstva pripala je kraljevskoj kruni (quod alias quondam Ladislai Toth de Zumzedwar perfuisse et per defectum seminis euisdem in coronam ipsius regni nostri rite et legitime deuolutum fore perhibetur — Vj. Klaić, Povijest Hrvata, 3 knjiga, Zagreb 1972, str. 372/3, prilog 15).

Spomenuta darovnica kraljice Elizabete, kćeri Sigismundove, žene Albrehta Austrijskog, za Kostajnicu je posebno značajna. Preko svoje majke Barbare Celjske Elizabeta je rodbinski povezana s grofovima Celjskim i kao mlada udovica željela je povećati moć grofova Celjskih a posebno Ulrika, Fridrikova sina, koji ju je zaštićavao i mudro savjetovao nakon smrti njenog muža kralja Albrehta, stoga mu je 15. siječnja 1440. izdala darovnicu i dala kaštel Kostajnicu na rijeci Uni, a s kaštelom i grad Kostajnicu, područje kostajničko, to jest sela, predije, posjede, sajmove, poreze, brodarine i sve ostalo, što pripada kaštelu Kostajnica, a prije toga je pripadalo i Ladislavu Tothu Susedgradskom (Vj. Klaić, o.c. str. 373). Darovnica je izdana u Budimu, na blagdan Sv. Pavla Pustinjaka, godine Gospodnje 1440.

Značajna je ova darovnica, jer najtočnije pokazuje, da je kaštel Kostajnica s druge strane rijeke Save na rijeci Uni zvanoj, i da se nalazi na otoku njezinu u županiji zagrebačkoj (castellum Koztanicza vocatum, ex altera parte fluuii Zawa nuncupati, in quondam fluuio Wn appelato, et ipsius fluuii insula ac in comitatu Zagrebiensi habitum et existens). Kaštel Kostajnica ima gradove, sela, predije, alodije, sajmove, poreze, brodarinu. Među gradovima je sigurno i grad Kostajnica kao središnje mjesto kostajničkog područja, a tu se održavaju sajmovi, tu se Unom prevoze tereti i plaća brodarina, ubiru porezi i ostale takve stvari povezane s gradskim naseljem

toga vremena. Ona pak oznaka za smještaj Kostajnice »s druge strane rijeke Save« označava desnu obalu Save, jer kraljica Elizabeta svoju darovnicu izdaje u Budimu. I još nešto. Kaštel **Kostanica** u toj je ispravi najtočnije napisan, jer se tako zove po **kostanu.**

Među arhivskom građom profesora M. Mesića, a sabrao ju je i objavio pod naslovom »Građa mojih rasprava u »Radu« (Starine Jazu, knjiga V, Zagreb, 1873, od 108 do 280 stranice) nalazi se listina broj IV, izdana 24. kolovoza 1442, po kojoj Jelena »kći nekog Mučine Lipovačkog« svoj kaštel Lipovac i grad Jastrebarsko u zagrebačkoj županiji zajedno s kaštelima Kostajnica i Komogovina (Kozttanycha et Komogoyna) u dubičkoj županiji daje svome mužu knezu Martinu Frankopanu i njegovim nasljednicima. »Dano na blagdan Sv. Bartola, apostola, Godine Gospodnje 1442.« (o.c. str. 115/6). To bi značilo, da je Kostajnica iz ruku Ulrika Celjskog prešla u posjed nekom Mučini Lipovačkom a njegova kći Jelena udata za Martina Frankopana daje ju svome mužu Martinu Frankopanu 1442. No, da li je taj Mesićev podatak točan ili nije ne gubi ništa na vrijednosti, jer se sigurno zna, da je Martin Frankopan gospodar Kostajnice 1464. godine, jer to potvrđuje isprava, što ju je Martinu Frankopanu 5. travnja 1464. godine izdao kralj Matijaš (M. Mesić, o.c. broj VIII, str. 117).

Povjesničar Vj. Klaić piše: »Dok je novovjenčani kralj (Matijaš) boravio u Stolnom Biogradu (Alba Regali), došao je preda nj knez Martin Frankopan, jedan od dosadnjih najokorelijih protivnika njegovih, da mu se pokloni i pokori. Pred palatinom Mihaljom Orsagom i drugim prelatima i barunima ustupio je gordi knez kralju znameniti grad Krupu na Uni, koji bijaše od celjskog kneza Ulrika primio; uz to je očitovao unatoč ugovora sa svojom braćom od god. 1449. da svoje gradove Kostajnicu, Steničnjak i Lipovac nakon smrti svoje ostavlja izravno kralju i svetoj kruni njegovoj. Na to je kralj (Matijaš Korvin) 5. travnja 1464. izdao knezu povelju, kojom mu je kao iznova darovao gradove Skrad, Bužin, Kladušu, Ostrovicu, **Kostajnicu**, Steničnjak i Lipovac, kaštele Gradec i Komogovinu, i napokon posjed Kreščić, Perun i Molinje s gradom Lipom, te ujedno kaptolu zagrebačkom zapovijedio da kneza (Frankopana) u darovne gradove i posjede **uvede**«. (Povijest Hrvata, 4 knjiga, Zgb 1972, str. 66).

Klaić je slobodno prepričao darovnicu kralja Matijaša od 5. travnja 1464., ali je jedan detalj izostavio, to naime, da je kaštel Krupu kralj Matijaš Martinu Frankopanu za neku određenu sumu novaca zapisao, a ovaj se Krupe odrekao u korist kralju bez ikakve isplate posuđenog novca. Okolnost pak, koju Klaić ističe, da je Martin Frankopan nabrojene kaštele i posjede a među njima i Kostajnicu **unatoč ugovora** sa svojom braćom iz 1449. godine predao kralju Matijašu, svjedoči da je Martin Frankopan Kostajnicu posjedovao već 1449., to jest sedam godina samo iza darovnice svoje žene Jelene iz 1442. godine.

Da je Kostajnica u rukama Martina Frankopana i 1471. godine, potvrđuje darovnica, kojom Martin Frankopan svoj kaštel Kostajnicu (castrum Koztanycha) zapisuje i predaje za 4000 zlatnika Ivanu Bevenjudu Ostrožinskom. Čini to radi vjernosti, koju je Bevenjud osobito pokazao, kad je Ivan Bribirski zvani Anž, bratić Martina Frankopana, prijevarom i neprijateljski zarobio osobno samog Martina s nekim Martinovim vjernim rođacima i zat-

vorio ih u svome gradu Brinju. Ivan Bevenjud je radi Martina bio također, okrutno i teško vezan i okovan. Za Martinovo oslobađanje po Martinovu traženju doznačio je spomenutom Anžu Bribirskom kaštel Skrad. Poveljno pismo je izdano u Martinovu kastelu Steničnjaku na blagdan pohođenja Djevice Marije (2. VII.) godine Gospodnje tisuću četiristo sedamdeset prve (M. Mesić, o.c. broj 11, str. 119).

Ivan Bevenjud je bio kaštelan u Kostajnici, jer ga kralj Matijaš u svojoj darovnici iz godine 1478. naziva »plemenitim Ivanom Bevenjudom Ostroškim, kaštelanom naše Kostajnice«. Njemu kralj Matijaš po smrti Martina Frankopana 1480. daje Kostajnicu a po njemu i njegovoj braći Tomi i Nikoli. Razlog darovnice je 1.500 (zlatnika) što ih je Bevenjud posudio kralju Matijašu, na što mu je Matijaš zapisao Kostajnicu. Svoju darovnicu Matijaš opravdava time, što je Martin Frankopan Kostajnicu po svojoj smrti doznačio kralju Matijašu, a Kostajnica je po smrti Martina Frankopana i zakonski pripala kralju, jer Martin nije imao potomstva (M. Mesić, o.c. bilješka 2 ispod teksta broja VIII na str. 117/8).

Bevenjud Ivan i braća mu Toma i Nikola posjeduju Kostajnicu temeljem darovnice kralja Matijaša Korvina od 1480. godine, ali ne za dugo. Matijaš je brzo promijenio svoju odluku u izdanoj darovnici i Kostajnicu dao despotu Vuku. Prema ispravi broj XXVII Mesićeve građe iz 1491. godine koja donosi prosvjed Ivana Bevenjuda Skradskog i braće mu Tome i Nikole, kralj Matijaš je prisilio Ivana Bevenjuda, da se odrekne Kostajnice. Na održavanju generalnog suđenja za blagdan Svijećnice u Zagrebu kralj Matijaš je spomenutog Ivana Bevenjuda bez ikakva opravdanja i krivnje dao svezati i zatvoriti i u zatvoru ga tako dugo držao, dok se ovaj nije odrekao Kostajnice. Nakon toga je kralj Matijaš Kostajnicu darovnicom dao raškom despotu Vuku, a poslije Vukove smrti (1485.) Matijaš je 13. II. 1486. dostojanstvo srpskog despota predao Đorđu Brankoviću i njegovu bratu Jovanu. Ova posljednja dvojica su dobili i Kostajnicu (o.c. str. 127).

Po smrti kralja Matijaša (1490.) izgleda da su Bevenjudi ponovo dobili Kostajnicu, jer postoji isprava od 22. kolovoza 1492. godine, koja donosi, da su Ivan Bevenjud (Bewenywd) Skradski i njegova braća Toma i Nikola svoj kaštel Kostajnicu zajedno s gradom zvanim Kostajnica i selima i posjedima prodali Ladislavu Egervara, banu kraljevina Dalmacije, Hrvatske i Slavonije za 8000 zlatnika (castrum ipsorum Kozthanyza simul cum oppido similiter Kozthanyza apelato — ac villis possesionibus — M. Mesić o.c. broj XXIX, str. 127).

Navedena isprava je značajna i po tomu, što se u njoj uz kaštel Kostajnicu izričito navodi i grad Kostajnica. Navode se i imena sela, koja su tada pripadala Kostajnici. To su: Bobrino (Dobrljin), Polanycza, Gergin, drugi Gergin, Gorycza, Monychy, Erth, Rakythowecz, Nowaky, Berbrokowa sela, Bwkowje (Bukovje), Lazy,i drugi Lazy, Zamlachye (Zamlačje), Podpranye (Podvranje), Lyzkowecz (Liskovec), Brezye (Brezje), Podwersye (Podvršje), Dolacz (Dolac), Werhowcze (Vrhovci), Horesye (Horešje), Lypye (Lipje), Bobwacz (Bobovac), Poddabal, Thawya, Bezmye (Bezdje), Cernycha zela (Crnča sela), Sthermina (Strmina), Scleschewye (Sklešćevje i Therche (Terče).

Bevenjudi su Kostajnicu 1492. prodali banu Ladislavu Egevara, to je poznato, ali se ne zna do kada je Egevara posjedovao Kostajnicu, jer se ona našla među posjedima vranskog priorata. Po svemu izgleda, da se to dogodilo poslije slavne pobjede Petra Berislavića 16. kolovoza 1513. nad Turcima kod Dubice, jer je poslije te pobjede Petar Berislavić, ban, za nagradu postao vranskim priorom i dubičkim županom. Odlikovanje mu je podijelio kralj Vladislav II. Vjerojatno je tada dobio i Kostajnicu, jer se Kostajnica nalazi među posjedima vranskog priorata. (Vj. Klaić, Povijest Hrvata, 4 knjiga, str. 302, Zagreb 1972). Zaključujemo po tomu, što je Ivan Tahi, upravitelj vranskog priorata 1530. godine za svotu od 13.000 forinti dao u zalog prioratske gradove Kostajnicu, Božjakovinu, Pakrac, Kamensko, Gradišče, Sloboštinu i Rasu Nikoli III Zrinskom, ocu Nikole IV sigetskog junaka (Ivan Kukuljević Saksinski, Zrin grad i njegovi gospodari, Zgb 1883, str. 58).

Braća Zrinski Ivan I i Nikola IV sigetski junak gospodari su Kostajnice nakon smrti oca Nikole III od 1534. na temelju zaloga Ivana Tahija. Kostajnica im je potpuno pripala tek darovnicom kralja Ferdinanda I 1539. godine. Zrinski su je na žalost dobili kao nagradu, što su dali ubiti Ivana Kacijanera upravo u kaštelu Kostajnici.

Kako se to ubojstvo dogodilo u Kostajnici, a o njemu se redovito piše, kad se govori o tomu, kako su plemići Zrinski postali njeni gospodari, potrebno je neke stvari povijesno razjasniti. Prije svega treba znati, da je Ivan Kacijaner, gospodar Susedgrada i vrhovni kapetan vojske, koja je po odredbi sabora u Križevcima 15. travnja 1537. trebala zaštititi Slavoniju od turskih nadiranja. Na čelu vojske od 24.000 vojnika, to jest 16.000 pješaka i 8.000 konjanika, zajedno s grofom Abrechtom Schlickom, koji je zapovijedao Česima, Kacijaner je preko Virovitice početkom rujna krenuo prema Valpovu. Radi jakih jesenskih kiša, blata i bolesti, a uz to i radi svađa među zapovjednicima, napose Kacijanera i Schlicka, pohod da se osvoji Osijek iz turske vlasti morao je propasti i propao je. Na povlaćenju od Osijeka Kacijanerova vojska, umorna i posve obnemogla, 9. listopada 1537. kod Gorjana, nedaleko od Đakova, potučena je i posve razbijena, a zapovjednici te vojske - Kacijaner i Schick sramotno su pobjegli.

Radi te sramote Kacijaner je uhvaćen, doveden u Beč i zatvoren. Iz zatvora je uspio pobjeći, vjerojatno po vezi i sakrivao se u Susedgradu, što mu ga je kralj Ferdinand I darovao. Kralj je Ivana Kacijanera 4. veljače 1538. posebnim svojim pismom proglasio veleizdajicom i pozvao sve svoje podčinjene vlasti u Ugarskoj i Hrvatskoj da Kacijanera uhvate ili živa ili mrtva. Raspisana je i nagrada od 6 do 10 tisuća forinti onomu, koji uhvati Kacijanera.

Do polovice lipnja 1539. Kacijaner se zadržavao u svome gradu Susedgradu, a onda da spasi glavu pobjegao je u Gvozdansko, gdje je braću Zrinske - Ivana i Nikolu pozvao i zamolio da mu ustupe na neko vrijeme grad Kostajnicu na Uni, što su je oni kao zalog primili od Ivana Taha. I premda su Zrinski Kostajnicu smatrali „glavom i vratima čitave kraljevine Hrvatske i svoga vladanja", jer je razmjerno blizu Kostajnice i njihov grad Zrin, oni su je ipak posudili Ivanu Kacijaneru, već kao protivnici Ferdinandovi, a pogotovo zato, jer im je Kacijaner prisegom obećao, da će im je odmah vratiti zadobivši milost od kralja Ferdinanda. No, zavladavši Kostajnicom nije Ka-

cijaner (Kocijan) više ni mislio da zatraži milost kralja, nego se stao s Turcima pogađati. Napisao je pače knezovima vlastitom rukom pismo, da će preći k turskom sultanu (qualiter ad caesarem transibit) te ih je pozvao da jedan od njih zajedno s njime k caru pođe. Ako to ne učine, predat će Kostajnicu u turske ruke (...). Šurovanje Ivana Kocijana (Kacijanera) s Turcima i prijetnje njegove da će sultanu predati Kostajnicu, silno se dojmiše knezova Zrinskih. Stoga stadoše snovati, kako da se oslobode nemiloga gosta. Dne 9. srpnja 1539. borave oni u Ivaniću u vrhovnoga kapetana Jurišića i s njime pregovaraju. Jurišić im obećava da će njima u prilog poraditi u kralja (...). Kralj će nadalje braći i njhovim službenicima predati gradove Susedgrad, Zelin, Kostajnicu i Petrovljan (...). Ferdinand je na prijedlog Jurišićev već 24. srpnja izdao braći Zrinskima posebnu povelju kojom im je sva obećanja, po Jurišiću zadata, svečano potvrdio i obećao da će im do nove godine ispuniti (Vj. Klaić, Povijest Hrvata, 5 knjiga, str. 175/6, Zgb 1972) .

Povijesno je sigurno, da je knez Nikola IV Zrinski 27. listopada dao u Kostajnici ubiti Ivana Kacijanera. Prema Istvanffyu Klaić piše, da je Ferdinand pisao potajno pismo Nikoli IV Zrinskomu, u kojemu ga kori što je Kacijaneru ustupio Kostajnicu, te ga je pozivao, da Kacijanera ili zasužnji ili pogubi. Nikola je iz Zrina došao u Kostajnicu, gdje ga je Kacijaner dočekao. Kad je poslije gozbe Kacijaner otišao u svoju ložnicu, poslao je Zrinski k njemu dva svoja vojnika rodom Hrvata, po imenu Juraj Grabusa i Ivana Hojsića, a sam je sašao do gradskih vrata, govoreći svašta s različitim ljudima i stražarima da se ne bi sjetili i njegovu namjeru pomrsili. Uspevši se ona dva hrvatska vojnika u gornji kat zgrade pritajili su se kao da će Kacijaneru nešto priopćiti što se njega tiče, pa kad je on svoju družinu otpustio i njih primio, obori se na nj prvi Juraj Grabus, te ga je bodežom ranio u trbuh. Premda je rana bila smrtna, pobrzao je Kacijaner da pograbi svoje oružje koje je o stijeni visjelo, ali ga uto Hojsić sjekirom udari po glavi, te se Kacijaner mrtav na zemlju srušio. Nato su mu lešinu bacili na gradsko dvorište, odsjekavši mu prije glavu koja bi poslije poslana u Beč kralju Ferdinandu (Vj. Klaić o. c. str. 176/7).

Radi potpunosti ovoga prikaza treba dodati i zaključak, koji je napisao Ivan Kukuljević Sakcinski: "Ovo umorstvo i izdajno postupanje prema svomu gostu baca svakako s gledišta ćudorednosti i viteštva na Nikolu IV Zrinskoga veliku ljagu. On povrijedi tim osvetnim činom stari običaj hrvatski, po kom se svaki gost kao svetinja smatrati ima. Kostajnica okaljana groznim gostomorstvom, bude istinabog u nagradu krvava čina od kralja Ferdinanda zauvijek darovana Zrinskomu, ali je doskora osvoje Turci i proslavljeni inače junak i rodoljub Nikola IV Zrinski ostade za svoj grozni čin praznoruk, ali sačuva vječnu grižnju duše (Zrin grad i njegovi gospodari, Zagreb, 1883, str. 64.) .

Nakon toga ubistva, a kostajnička predaja veli, da je ubijeni Kacijaner kroz prozor bačen u Unu (prozor pokazuju), Zrinski su gospodari Kostajnice nepunih 16 godina, to jest do 1556.godine, kad prelazi u tursku vlast.

Pod turskom vladavinom

Kostajnica i njeno područje 132 godine nalaze se u turskoj vlasti. Ta povijesna stvarnost ima svoje određene razloge i još teže posljedice. Svjedočanstvo je, kako su upravo Kostajnica i Dubica svojim položajem na rijeci Uni igrale značajnu ulogu za turska nadiranja i osvajanja sjeverne Hrvatske na putu prema Sisku, Moslavini, Ivaniću i Zagrebu. I nije neobično što braća Zrinski Nikola IV i Ivan u pismu kralju Ferdinandu I nazivaju Kostajnicu "glavom i vratima čitavog kraljevstva" (Caput et janua totius regni Croatiae). Znali su, da gubitak Kostajnice i njihova grada Zrina, znači otvoren put prema Petrinji, Sisku i Zagrebu i "ostacima ostataka hrvatskoga kraljevstva".

Padom Bosne 1463. (i pade Bosna šaptom) pa Vrbasom kao graničnom rijekom između turske Bosne i kraljevine Hrvatske započinju teški dani za cijelu Hrvatsku a posebno za Pounje, to jest za gradove i sela uz najveću i "najglavniju rijeku Hrvatske", kako mletački poslanik u Bihaću naziva rijeku Unu (Una - principalissimo fiume di Croatia). Tada su učestali, zna se, turski pljačkaški prepadi na Pounje i šire do Kranjske i Zagreba. Manje turske jedinice konjanika u brzom naletu provaljivale su na područje Pounja i Kupe. Nijesu mogle osvojiti utvrđene gradove, što im nije ni bio cilj. Turci su palili naselja, hvatali stanovnike, posebno mladiće i djevojke, stoku i sve to odvodili na svoje područje u Bosnu i dalje u Istambul. Prednost tih turskih konjaničkih jedinica bila je u tome, što su se brzo kretale, iznenađivale i bile lako naoružane. Bio je to novi način ratovanja, na koji Hrvati nisu bili navikli i zato su u početku doživljavali poraze i neuspjehe. Ravničarska naselja bila su Turcima prikladan i lagan plijen. Izgradnjom utvrda na uzvisinama pa i u ravnicama uz rijeke zaštićivalo se stanovništvo. Crkve, sagrađene na povišenim mjestima, opasivale su se zidovima i palisadama, a groblja i prostori oko njih, služili su kao zbjegovi za žene i djecu, dok se konjaničke pljačkaške rulje ne udalje. No, često takve provale na ta više manje nezaštićena područja stvarale su zabune, strah, nesigurnost, slabile otpor, a posljedica je bila - masovno bježanje stanovništva preko Save i Drave u Ugarsku.

I još nešto, najžalosnije u povijesti tog vremena! Turskoj opasnosti pogodovalo je, što je plemstvo kao gospodari posjeda, gradova, sela u Hrvatskoj i Slavoniji bilo u postojanoj zavadi i borilo se za posjede, prestiž i vlast, što su jedni drugima mučili i ubijali kmetove, silovali žene, palili dvorce i odnosili materijalna dobra često i nasilnije od Turaka. Kraljevi pak, kao tuđinci slabo su marili za tursku opasnost i čuvali krunu na glavi. Raspravljalo se i natezalo, pogađalo tko i koliko će uzdržavati vojnika za borbu s Turcima, vojnicima - plaćenicima, nije se na vrijeme plaćalo, nije im se osiguravalo ni najnužnije za život, a kamo li oružje i barut. Turci, naprotiv, po primjeru starih Rimljana postavljali su u osvojene gradove posade janjičara, vojnike po zanatu, koji su svoju plaću dobivali iz Carskoga dvora, i to četvrt godine unaprijed bez otezanja i k tomu i odijelo jednom godišnje (Tade Smičiklas, Povijest Hrvata, dio prvi, Zagreb, 1882 str. 643-645).

Prve pojave pljačkaških turskih konjanika pojaviše se kod Kostajnice 1469., 1471. i 1478. Kaštela Kostajnicu nisu osvojili, ali stanovnicima u Kostajnici i na području Kostajnice naniješe velike štete.

Godine 1483. navalio je na Kostajnicu Harsipaša s 8.000 Turaka. Opsjedao je Kostajnicu tvrđu i popalio naselje Kostajnicu i konačno doživio poraz. Pobijedili su ga ban Vladimir Egervara, Ivan Cetinjski, Mihajlo Slunjski i Vuk Despod sa svojim vojnicima i potjerali (T. Smičiklas, o.c. str. 665/6).

U kolovozu 1513. pojavio se Muharem paša sa 7.000 vojnika i dva topa. Palio je i pljačkao područje Une i Kupe i naVeliku Gospu (15.VIII) popali i Kostajnicu, ali 16. kolovoza doživi težak poraz kod Dubice. Pobijedili su ga ban Petar Berislavić, Mihajlo Slunjski i mladi Nikola III Zrinski. Muharem paša je kod Dubice izgubio oko 3.000 vojnika. Bila je to prva značajna pobjeda, koja je odjeknula i svijetom (T. Smičiklas, o.c. str. 690).

Kad je Nikola IV Zrinski, sigetski junak, dao ubiti Kacijanera u Kostajnici 1539. godine, Turci mu to nijesu mogli zaboraviti. Osvetili su se Zrinskima već 1. siječnja 1540. godine, kad su u ugovorenom primirju s kraljem Ferdinantom I isključili knezove Zrinske. I već polovicom 1540 godine Turci su odlučili osvojiti središni grad knezova Zrinskih — kaštel Zrin. Na taj smišljen vojnički pohod pošli su zajedno Husrev paša bosanski i požeški i Murat zapovijednik kliški sa svim svojim raspoloživim vojnicima. Najprije su poplijenili i popalili svu okolicu Une i oko grada Zrina. I Kostajnicu — naravno. Iz Bosne i od Jajca dovukli su topove i druge sprave za opsadu i započeše opsjedati Zrin. Braća Zrinski ostadoše sami, jer im u pomoć ne dođe ni kralj ni bilo koji od plemića. Njihovo junaštvo potvrđuje činjenica, da se nijesu pokolebali. Prihvatili su borbu. Mlađi brat Nikola IV ostao u gradu Zrinu da vodi obranu, a stariji Ivan ostao izvan kaštela, da prikupi potrebnu pomoć. I dogodi se da Nikola IV uspješno obrani grad Zrin, a Ivan rastjera Turke kod Dubice i Kamengrada. Ta pobjeda braće Zrianskih proslavi njihovu vještinu i hrabrost. Kostajnica je, doduše, stradala, ali nije osvojena (Ivan Kukuljević, Zrin grad i njegovi gospodari, Zagreb 1883, str. 65).

Nakon toga je Nikola IV za nagradu postao 1542. ban hrvatski i dobio nove posjede. Kao hrvatski ban vodio je 1544. i 1545. žestoke borbe s Turcima i branio Kostajnicu, Zrin i Pounje. Uspješno se opirao provalama Ulama-bega i Mehmet paše (Vj. Klaić, Povijest Hrvata, 5 knjiga, Zagreb 1972, str. 213). U tim provalama Turci su 1550. oplijenili Kostajnicu (Vj. Klaić, o.c. str. 229), a u svibnju 1552. je Nikola IV Zrinski čekao Turke u Kostajnici, ali je Ulama beg krenuo na Podravinu, gdje je osvojio Viroviticu, Gorbonok bez borbe, jer je posada pobjegla i dospio do Đurđevca i Virja (Prodavića) (Vj. Klaić, o.c. str. 239). Godine 1553. Zrinski je utvrđivao Kostajnicu i Novi na Uni (Vj. Klaić, o.c. str. 250). Slijedeće godine (1559) ban Nikola IV Zrinski izmolio je kod kralja u Beču, da njegove gradove: Kostajnicu i Novigrad na Uni, koji su najviše izloženi turskim nasrtajima, primi kralj u svoje ruke. Kralj je to prihvatio, a vrhovni kapitan kraljev Ungnad obranu tih gradova povjerio Petru Erdedu, koji je tada kao kapitan služio u Ungnadovoj vojsci (Vj. Klaić, o.c. str. 252).

Godine 1556. Nikola je Zrinski kao ban pošao u srpnju u pomoć kapitanu Marku Stančiću Horvatu, branitelja Sigeta. I dok su tako ban Zrinski Nikola, Wildenstein i Lenković sa svim svojim četama pošli u Ugarsku na obranu Sigeta, bosanski je paša navalio na Kostajnicu i osvojio je. Kralj Ferdinand I tom zgodom piše: »Kad se to u Ugarskoj događalo (posada Sigeta), bosanski je paša s pomoću hercegovačkog i kliskog sanđaka, skupivši jaku tursku vojsku u podložnu nam Hrvatsku neprijateljski provalio i naš grad Kostajnicu od kaštelana i posade bez prijeke potrebe primio (et arcem nostram Kostanovicz a castellano et praesidiariis eius citra necessitatem debitam recepit). Tako se dogodilo, da je i druga susjedna utvrda Novigrad spaljena i ostavljena od svoje posade, sve na veliku pogibelj i štetu onih naših strana«.

To je hladnokrvno i bez nekog uzbuđenja iznošenja činjenice o padu Kostajnice i Novigrada na Uni napisao Ferdinand I. Nešto pobliže doznajemo iz suvremene relacije, koja se nekada čuvala u arhivu vojvodina Kranjske u Ljubljani: »Godine Kristove 1556., dne 16. srpnja, podsjednuta bi Kostajnica od bosanskog paše Malkoč bega i još jednoga iz Hercegovine. Sutradan (17. srpnja) počeli su na nju pucati, nešto je Pankracije Lusthaler sa sinom svojim bez nužde, kako se tada sudilo, neprijatelju predao.« Još točnije je hrvatski prikaz kroničara Ivana Tomašića, koji ovako pripovijeda: — Godine Gospodnje (....) ljubljanski građanin Luster po imenu, iz pokrajine Kranjske, budući kapitanom u Kostajnici, prodao je za novce i izdao Turcima pretvrdi grad Kostajnicu u Hrvatskoj, i to dana 23. srpnja. Nesretnik taj završio je zlo. Turčin je iz rečenog grada iznebuha stao udarati na polja, vesi, sela i gradove, te je čitavu Hrvatsku opustošio. Sam Bog zna, koliko je ubijao i zaplijenio. To je **uzrok i početak rasula** donjih strana Hrvatske i također Kranjske. Zbrojivši sve u jedno, poginulo je i odvedeno je iz Hrvatske u Bosnu četrdeset i šest tisuća nesretnih duša«.

Dodajemo i zapis Vramčeve kronike: »(1556) Kostajnicu grad Turci zaveše; izdal je grada neki Nemec Lostohar, ki je bil kapitan v gradu za peneze Turkom, skoteroga grada vsa horvatske zemlja opuste i slovenska«.

Domaći i strani izvori tvrde, dakle, suglasno, da je Kostajnica osvojena krivnjom tadanjega kapitana njezinog Pankracija Lusthalera, Nijemca iz Kranjske (...). Valvozor dodaje još, da je kastelan bana Zrinskoga u Gvozdanskom po imenu Toma Lukšić, nakon predaje Kostajnice Lusthalera i dvadeset drugova zarobio; njega samo dao je raščetvoriti, a drugove mu na kolac nabiti, ne htjevši ni saslušati njihovo opravdanje. Po drugima opet pozvao je Lenković više puta Lusthalera da dođe pred njegov sud, ali se Lusthaler nije odazvao njegovu pozivu, već je pobjegao k Turcima i tako utvrdio sumnju, da je izdao povjereni mu grad za 2.000 dukata (Vj. Klaić, o.c. str. 263—265).

Vrijedno je ovdje dodati i zapis iz knjige »Spomenek vsega sveta vekov«, gdje za 1556. na stranici 150 piše: »16. dan Serpna Pankrac Lustholtar Ljubljančanin izdal je Turkom Kostajnicu za dve jezera zlateh dukat. Toga pako izdajnika Tomas Lukšić Gvozdanjski Vojvoda, k rukam prijemši vučinil je na konjskeh repeh na četvero rastergati, a Vojnike njegove kojih je bilo 20 vse na kolce nabiti. Ar odtud vsa Horvatska i Slovenska Zemlja opustila je. Onda vzeli su Turci Novi Grad, i drugeh Gradov i Varašev pedeset. Dvorov i Kul dvanaest jezer sedemsto i pedeset, odpeljavši Keršćanskeh Duš vu sužanstvo okolu osemdeset jezer«.

Osvajanje kaštela Kostajnice odjeknulo je svijetom i duboko je dirnulo Nikolu IV Zrinskoga, koji se nakon toga odrekao banskog dostojanstva. Zrinski nije bio zadovoljan ni sa svojim sunarodnjacima, od kojih su ga mnogi sumljičili, klevetali i progonili. Napose pristaše Keglevićevi, koji radi Međimurja, što ga je Nikola silom osvojio, nisu Nikoli Zrinskom bili prijatelji. Nije bio zadovoljan ni s bečkim dvorom, koji je svuda isticao samo Nijemce i zanemarivao pomoć hrvatskom plemstvu te slabo mario za nevolje hrvatskoga stanovništva na granici Hrvatske s Turskom u području Une, Krbave i Like. Ogorčavala ga je činjenica, što Nijemci ruše slobodu i ustavne zakone Hrvatskoj gdjegod to mogu i prilika im se pruži. Nije opravdanje

postupaka Zrinskoga Nikole, ali je činjenica, da Nikola IV Zrinski sve više i više poklanja brigu i nastoji braniti svoje posjede u Međumurju, i na području Ugarske, a sve manje i rijeđe dolazi u Pounje. I premda je čuo i znao, da su Turci 1558. porušili susjedne gradove grada Zrina — Komogovinu, Pedalj i Prekovršk i, on ih nije branio, jer nije imao vojnika. Njegove gradove između Une i Kupe zaposjele su njemačke vojničke posade, a hrvatski sabor mu je uspio spasiti samo grad Zrin, da ga Nijemci svojevoljno ne poruše (Ivan Kukuljević, Zrin grad i njegovi gospodari, Zagreb 1883, str. 71).

Prema pisanju Adama Krčelića, ban Toma Erdedi odlučio se godine 1586. suprostaviti haranju i pljačkanju Edris bega ličkoga udarom na Kostajnicu. Uspio je osvojiti naselje Kostajnicu i spaliti ga, napraviti most preko Une i prodrijeti u Bosnu (Historiarum cathedralis ecclesiae Zagrebiesis, str. 273). Isto učini i Đuro Lenković u kolovozu 1594. godine (A Krčelić, o.c. str. 299).

Značajniji pokušaj, da se Kostajnicu oslobodi i otme Turcima, odigrao se u srpnju 1596. Pobjeda Turaka kod Siska 1593. na dan 22. lipnja, što je prekretnica u borbi s Turcima i početak opadanja njihove moći, potakla je generala Ivana Sigismunda Hesbersteina i bana Ivana Draškovića, da su 8. srpnja 1596. poveli svoju vojsku prema Kostajnici s namjerom osvojiti je. Radi pomanjkanja tegleće marve za prevoženje teških topova pred Kostajnicu su stigli tek 10. srpnja. Turska vojska je iz utvrde grada Kostajnice (a ova se nalazila na otoku, što ga tvori Una s Unicom) izašla u Kostajnicu na lijevoj obali Une i ondje se utaborila na brdu Djedu zajedno s brojnim Vlasima iz pounske krajine. Pojava prednjih četa kršćanske vojske natjerala je Turke i Vlahe u bijeg. Turska se posada povukla u kostajničku utvrdu. Kršćanska vojska je zaposjela brdo Djed i odanle kroz dva dana iz topova pucala na utvrdu na otoku. U međuvremenu saznao je za borbu kod Kostajnice i bosanski beglerbeg Apardi paša i iz Banja Luke odmah pošao u pomoć kostajničkim Turcima. Doveo je sa sobom samo onu vojsku, koju je u Banja Luci imao. Kad se Apardi paša na desnoj obali Une pokazao, prešli su Herbersteinovi i Draškovićevi vojnici 12. srpnja na jednom plitkom mjestu Unu. Najprije konjanici predvođeni Ivanom Vojkovićem i Kostom Mrnjavčićem, a onda i pješaci i zametnula se krvava bitka, koja se zakratko završila porazom Turaka i Vlaha. Neprijatelj je bio potpuno razbijen. Bježalo se na sve strane. Jedni su uspjeli pobjeći u utvrdu a drugi u brdo i šume. Progonitelji poraženih Turaka i Vlaha zašli su predaleko u šume i mnogi su pritom stradali.

Pobjedivši Apardi pašu Herberstein je dao sutradan (13. VII.) sagraditi na Uni most od lađa i čamaca, koje bijaše dovezo sa sobom na kolima, pa je vojska prevezla teške topove na desnu obalu Une i kroz tri dana se pucalo na kostajničku utvrdu — grad, ali bez velike koristi. I kao što se često u ono vrijeme događalo, a bez razloga i opravdanja, Herberstein je obustavio borbu i opsadu i povukao je vojsku u Petrinju. Razlozi za obustavu opsade Kostajnice službeno nijesu objavljeni; Lenković 16. srpnja piše iz Petrinje da su Vlasi zatajili nudeći svoju pomoć njemačkoj i hrvatskoj vojsci, a u odsudnom času su se priklonili Turcima (Vj. Klaić, Povijest Hrvata, 5 knjiga, str. 529/30).

Na ušću rijeke Žitve sklopile su Austrija i Turska 1606. mir na 20 godina. Po tome ugovoru oštećene tvrđave na graničnom području mogle su se popravljati, ali nove se nisu mogle podizati. Provaljivanja preko granice bila su obustavljena. Bilo je to vrijeme mira i ponovnog oživljavanja graničnih područja. Kostajnica je ostala u turskoj vlasti. Nakon isteka tog razmjerno mirnog razdoblja godine 1624. navalio je na Kostajnicu ban Đuro Zrinski s Vukom Križanićem i Ivanom Vojkovićem. Posada od 700 Turaka izašla je iz kostajničke tvrđave i na otvorenome polju zapodjela je bitku. Turci su bili raspršeni, a tvrđavu i grad Kostajnicu osvojio je ban Đuro Zrinski (Vj. Klaić, Zemlje u kojih obitavaju Hrvati, Zagreb, str. 142).

Nakon 4 godine, to jest 6. siječnja 1630., Kostajnica je navodno izdajstvom Ane Lovićeve ponovo pala u ruke Turcima.

Izdajstvo i zločin Ane Lovićeve

Priče su lijepe i kad nisu istinite. Narodno pamćenje često postaje pričom, koja se pronosi od usta do usta upravo zato, jer je vezana uz neko mjesto, osobe i događaje. Bujna mašta dodaje i oduzima i na kraju se više ne zna, što je bilo a što nije bilo. Nešto je moglo biti.

I Kostajnica ima svoju otužnu priču iz vremena turskog vladanja u njoj. Svoju legendu o izdajstvu i zločinu Ane Lovićeve, koju radi predaje treba iznijeti, da se ne zaboravi.

Jezgra te kostajničke legende sastoji se u slijedećem: — Na blagdan Triju Kraljeva (6. I.), dok se u crkvi Svete Ane u kostajničkom samostanu sabralo 50 Kostajničana na svetu Misu, koju je služio Franjevac, djevojka Ana Lovićeva u dogovoru s Turcima što su noći prešli Unu i sakrili se u grmlju u blizini franjevačkog samostana i njihove crkve Svete Ane, popela se na brdo Peoci i u času pretvorbe u crkvi dala sakrivenim Turcima ugovoreni znak — podigla je crvenu maramu s bila puta na Peocima — Turci su provalili u crkvu, sve prisutne Kostajničane pobili, zaklali noževima i Kostajnicu ponovo zauzeli. Ana Lovićeva se s Turcima povukla, ali su je oni ubili.

Jedna druga varijanta narodnog pripovijedanja stavlja izdaju Ane Lovićeve u ljetno doba, za blagdan Svete Ane, kad je voda u Uni najmanja. Bilo je to 1692. godine. Djevojka Ana Lovićeva, kći nekog građanina iz Kostajnice, uvrijeđena radi neke njezine neispunjene želje htjela se osvetiti svojoj rodbini i prijateljima, koje je ista okrivljavala. Šetajući obalom Une opazi na desnoj obali Une nekoliko Turaka. Na njezin poziv jedan od njih pregazi Unu i dođe k njoj. Ona se s njim dogovori, kako će i kada izdati svoje rodno mjesto, da se osveti roditeljima, braći i ostaloj rodbini. Dogovor je bio, da svoju opaku namjeru želi ostvariti na blagdan Svete Ane. I kada je taj blagdan došao i narod u crkvi slušao Misu, Ana Lovićeva se popne na brežuljak »Bijeli put« ili »Bijelo brdo« od kuda je mogla dobro vidjeti turski kraj i okolicu samostana, dade znak Turcima ugovorenom maramicom. Turci prijeđu na lijevu obalu Une došuljaju se do crkve, pobiju sav narod, opljačkaju i crkvu i samostan. Ana Lovićeva svjesna što je učinila pođe s Turcima, ali je oni sasjekoše bojeći se da i njima ne bi nanijela kakvu štetu. Tako lakoumna djevojka plati glavom svoju krvavu izdaju, a narod se sjeća s gnjušanjem njena zločina.

Tako je tu kostajničku legendu o Ani Lovićevoj zapisao Petar D. Šerović, Grad Kostajnica i kostajnički srez u prošlosti i sadašnjosti, str. 34.

Pjesnik Ivan Trnski, zaljubljenik Pounja, u kojemu je službovao kao oficir Vojne Krajine, oduševio se ovim narodnim pripovijedanjem, koje je slušao boraveći kod prijatelja u Kostajnici, a plod njegova oduševljenja i zanosa ispjevan je u spjevu »Ana Lovićeva« gdje je pjesnički osmislio i opjevao ovaj »navodni« događaj o padu Kostajnice izdajstvom Ane Lovićeve u turske ruke 6. siječnja 1630. godine (o.c., Zagreb 1890, 1 — 104 stranica). Njegova pjesnička sloboda i mašta zamislila je i opjevala kostajničku legendu o izdajstvu Ane Lovićeve tako da je Anu Lovićevu, lijepu djevojku iz Kostajnice, povezao s hrabrim junakom Jankom Djetelićem, u kojeg je Ana bila zaljubljena, a on joj ljubav nije uzvraćao. Strašna ljubomora obuzela joj je srce i dušu i ona mu se osvetila na taj način, što je Turcima dogovorno na 6. siječnja prigodom Mise otkrila, da se u crkvi Sv. Ane kod Mise nalazi i Janko Djetelić, koji je Ahmet agi Badanjkoviću iz Krupe oteo kćer, dao je pokrstiti i s njom se kanio vjenčati.

— Tako ljeta šest sto tridesetog
Na tri kralja a u Kostajnici
U fratarskom hramu Svete Ane
Usred mise iza podizanja (...)
A na vrata crkvi otvorena
Banu skokom Turaka pedeset
Koji uđe namah, mahnu nožem,
Svaki mahnu sjeć po zatiljcima
Pognutoga krštenog svijeta (...)
Sve do jednog pokolju u hramu,
Sve do jednog trista mučenika (...)

Pjesničko ostvarenje Ivana Trnskog lijepo je i ugodno se čita. Potrebno je svjedočanstvo, a napose ovi stihovi, što ih Trski stavlja u usta starca Franjevca na nedjeljnoj Misi:

— Ruglo nam je i sramota,
Žalost teška, ali eto
Istina je, jaoh, živa:
Domaća je kći nam kriva,
Kriva tuzi i sramoti
Što no svieh nas eto snađe!
Izdajica izdala je
Kostajnicu, rodište si,
Izdala je baš naumice,
Gradskog sina poštenjaka,
Našeg Janka Djetelića,
Jerbo odbi ljubav njenu,
Jerbo njojzi omiljeti

Ne bilo mu na kraj uma (...) (o.c. str. 82, 83, 87, 89).
Anu Lovićevu ubija Derviš aga, a kći Ahmet age Badanjkovića ode u samostan Klarisa u Zagrebu.

Događalo se i nije nemoguće, da su zaljubljene žene u povrijeđenoj taštini iz ljubomore postajale izdajicama, zločinkama i bile uzrokom velikih zločina i narodnih nesreća. Teško je, međutim vjerovati, da bi se takovo što na pripovijedani način u Kostajnici i odigralo. Očito je, da su u toj kostajničkoj legendi o izdajstvu i zločinu Ane Lovićeve krivo povezane različite netočne stvari. Prije svega, a to ćemo kasnije pokazati i dokazati u Kostajnici je postojao franjevački samostan prije Turaka i to na mjestu između brda Peoci i Balja preko Une, ondje, gdje je danas kapela Svete Ane i groblje. Bila je tu uz samostan i crkva, za koju se pozitivno zna, da je podignuta i posvećena Svetome Franji Asiškome, utemeljitelju Franjevaca. Naprotiv, kapela Svete Ane sagrađena je na mjestu franjevačke crkve tek 1720. godine pod tim svojim današnjim naslovom. Osvajanjem Kostajnice 1556. Franjevci su posve sigurno napustili Kostajnicu i taj je samostan s crkvom Sv. Franje prepušten vremenskom propadanju. Nema nikavih zapisanih svjedočanstava, da su tu Franjevci za vrijeme turske vladavine u Kostajnici bili i da je tu njihova crkva bila u upotrebi. Dosljedno, sve ono u priči o Ani Lovićevoj nije moglo biti u franjevačkoj crkvi Sv. Ane, kad je franjevačka crkva u Kostajnici Svetoga Franje. Možda je to propovijedanje spojilo više vremenskih razdaljenih događaja u jedno. Nije isključeno, da je to pripovijedanje nastalo poslije oslobođenja Kostajnice, kad su Turci uhvatili Franjevca o. Ladislava Horvata, upravitelja župe u Kostajnici 20. svibnja 1694., a ne 1692. kako to Petar Šerović navodi, preveli ga na područje Bosanske Kostajnice, odrezali mu glavu i nabili na kolac, kako to podaci službene knjige Ladislavske provincije potvrđuje (Mon I. str. 279). Malo je pretjerao i pjesnik Trnski, kad je Djetelićevu zaručnicu smjestio u samostan Klarisa u Zagrebu, jer bi ta Ahmet agina kći bila prestara za samostan, kad se zna, da je samostan Klarisa u Zagrebu osnovan 1647, a opjevani događaji s izdajstvo Ane Lovićeve postavljeni u godinu 1630. No, legendama i pjesničkoj mašti je štošta dopušteno i ne zamjera se!

Sin Đure Zrinskoga Nikola VI kao hrvatski ban poveo je vojsku iz Petrinje na Kostajnicu 4. kolovoza 1651. godine. Uz Zrinjskoga su bili Juraj Frankopan iz Turnja, Pavao Ćolnić iz Barilovića te Krsto Delišimunović iz Tounja. U svemu se skupilo oko 2000 ljudi.Ta se vojska nezapaženo približila Kostajnici i zauzela mlin na Uni. Dizdar kostajnički Omer aga iznenađen poče pucati iz topova u tvrđavi za znak sveopće uzbune i prvi navali na konjaništvo, koje je vodio Nikola VI Zrinski i na pješaštvo, kojim je zapovijedao Petar Patačić, naslonjen na podnožje brda Djeda. Turci su bili potučeni i natjerani u Unu, gdje ih pogine osamdeset. Kad su se Turci ponovo skupili i navalili na vojsku bana Nikole, u borbi, koja je neprekidno trajala 8 sati Zrinski je potukao Omerove čete, ali tvrđavu Kostajnicu nije osvojio.

Nakon oslobođenja 1688. godine

Poslije bitke kod Siska 1593. turska se vlast nad Kostajnicom održala još gotovo 100 godina. Izgubljenom bitkom pod Bečom 12. rujna 1683. Kara Mustafa se morao povlačiti i tursko vladanje u Ugarskoj i Slavoniji počelo je naglo slabiti. Osvajanjem Virovitice 1684. nastaje opće tjeranje Turaka iz Slavonije između Save i Drave. Hrvatski ban Nikola Erdedi pokuša 1685. osvojiti Kostajnicu. Borba se na ulicama Kostajnice vodila za svaku kuću. Bila je zapaljena i tvrđava na Uni. Na otvorenom polju je postignuta i po-

bjeda, ban Erđedi je poslao u Beč i sedam zarobljenih turskih zastava, ali tvrđavu nije uspio osvojiti. I slijedeće godine 19. kolovoza krene ban Erđedi s vojskom iz Turopolja na Kostajnicu. Bitka se vodila na kostajničkim ulicama, grad je na više strana gorio, ali Nikola Erdedi nije uspio zauzeti kaštel Kostajnicu, jer nije imao topova. Godine 1687. ban je Erdedi dobio zadaću zadržavati Turke na rijeci Uni da ne dođu u pomoć velikom veziru u Ugarskoj. Erdedi je tu zadaću dobro obavio. Uspio je zauzeti i grad i tvrđu Kostajnicu (Vj. Klaić, Zemlje u kojih prebivaju Hrvati, str. 142) Turci su, doduše, još dolazili u Kostajnicu i ona se može smatrati konačno oslobođenom, kad su princ Ljudevit Bademski i ban Nikola Erdedi uspješno izvojevali pobjedu na otvorenom polju 16. kolovoza 1688. nad 15.000 turskih vojnika.

Osvajanjem Kostajnice 1688. završena je turska vladavina, koja je od 1556. više manje bez prekida trajala nad Kostajnicom punih 132 godine. Nešto pobliže o Kostajnici za tursko vrijeme nije poznato. Zna se, da se tu držala stalna turska posada, povremeno u njoj se skupljala turska vojska, držala stalna turska posada, povremeno u njoj se skupljala turska vojska, koja je iz Kostajnice polazila na pljačkaške pohode prema Sisku sve do Zagreba. Vodilo se i nekoliko značajnih bitaka, koje smo spomenuli. I ovdje kao i drugdje po Slavoniji i u Pounju najviše je stradao narod, koji je doseljavan i prelazio na islam.

Kad su Turci istjerani iz područja Dubice i Kostajnice, hrvatski su staleži 1689. iz prijašnjih vremena ustrojili tako zvani **kordun** i podigli vojvodate u Kostajnici, Glini, Dubici, Jasenovcu i Zrinu. Bila je to stalna obrana granice. Isti staleži su 1696. učinili hrvatskog bana upraviteljem granice a 1704. Dvorsko vijeće u Beču dađe mu naslov vrhovnog vojvodstva (kapetanstva) za područje između Une i Kupe, odatle naziv **Banija** za ovo područje (Vjekoslav Zaboja Marika, Zemljopis trojedne kraljevine, Zagreb 1865,str.56).

Mirom u Sremskim Karlovcima 1699. dođe sva Banija pod carsku upravu. Granica s Turskom postavljena je na rijeku Unu, a dalje na Glinu i Koranu, a u Slavoniji na rijeku Savu. Kako su do sklapanja toga mira bili oslobođeni i dijelovi Bosne, a carsku vojsku je raja u Bosni s radošću primila i pomagala, nakon utanačenog mira Turci su se počeli osvećivati katolicima, koje su u Bosni zvali i Mađarima; nastalo je veliko bježanje iz Bosne pod vodstvom Franjevaca katoličkog stanovništva u Slavoniju, Srijem i u Baniju. Banska ih je vlast naselila u Kostajnici (odatle Mađari), u Zrinju i u Novome. Jednako je bilo i nakon mira u Požarevcu (1718) i mira u Beogradu (1739). Tada su Kostajnicu naselili doseljenici iz Majdana ispod Gvozdanskog (Majdanci) i iz Bosanskog Novog (Novljani).

Dolazak Turaka na Unu kod Kostajnice učinio je to područje nemirnim. Pokazuje to izvještaj vojvode Jurja Kengyela napisan 1. travnja 1725 godine, gdje spomenuti vojvoda izvještava o porazu kod Kostajnice i opisuje pogibiju Krajišnika, što su ih Turci na Uni kod Kostajnice pobili (E. Laszowsky, Vjesnik Kr. Hrvatsko-Slavonsko-Dalmatinskog zemaljskoga arhiva, Godina VIII, 2 i 3, pov. LV, str. 188).

Zanimljiv je i zahtjev bosanskog guvernera Elhadži Mohameda, koji u ime porte zahtijeva od bana Josipa Esterhaza, da se most na Uni kod Kostajnice sruši i otok Ostraga na rijeci Šterženi Turcima izruči, a to tim više, što su Turci srušili most kod Novog na zahtjev banov. Elhadži piše u Travniku oko 1740. u prosincu:

KOSTAJNICA — nacrt Martina Clausa iz Karlovca — 18 stoljeće

— Da se pako od naše strane preprieči svaka prilika k svađi, kavgi i prigovoru, to je sada od nužde, da se i sa strane Carske vlade most kod Kostajnice poruši. Dok se taj most ne sruši, nije moguće uzdržavati red na granici, te mir i sigurnost podanika s obih strana. (E. Laszowski, o.c. Pov LIX, str. 190, izvornik turski — prevedeno).

Bosanski paša El Hadši Mehmet javlja iz travnika 24. kolovoza 1742. podbanu Jurju Branjugu, zagrebačkom biskupu, da će se u Kostajnici sastati komisija s obih strana, gdje će se raspravljati o uručenju otoka Struge (kod Gradiške) Turskoj i o zarobljenicima (E. Laszowsky, o.c. Pov. LX, str. 191)

Banski namjesnik biskup zagrebački Juraj Branjug pismom iz Zagreba 9. studenoga 1742. imenuje Martina Paića vojvodom kostajničkim i nalaže zapovjedniku tamošnjem Stjepanu Patačiću, da istog u službu uvede (E. Laszowsky, o.c. Pov LXI, str. 192).

Pod vojničkom upravom Kostajnica je granično mjesto i u njoj je jaka vojnička posada. Sukobi postoje s obje strane sve do 1739. godine, kad se granica smiruje i ostaje tako sve do 1788. godine, kad je car Josip II vodio rat s Turskom, pa se jedna značajna bitka vodila između Dubice i Kostajnice. Travnički paša je 26. svibnja 1788. topovima tukao Kostajnicu, ali je morao uzmaknuti pred generalom Laudonom, koji je tursku vojsku raspršio.

Upravno je Kostajnica od požarevačkog mira 1718. pod vojnom upravom sve do dokinuća Vojne krajine 1871. godine. Kako se Vojna krajina nekoliko puta preustrojavala, značajno je ono ustrojstvo, po kojemu je kraljica Marija Terezija odobrila 1749. da se u Vojnu krajinu uvedu pukovnije. Tom zgodom je Banska krajina razdijeljena na dvije pukovnije: Glinsku i Kostajničku. Prvi zapovjednik Kostajničke pukovnije bio je pukovnik (oberstar) barun Klefeld.

Godine 1776. Kostajnica je postala Varoš. Na čelu joj je inspektor i 7 assesora (prisjednika). Poveljom cara Josipa II Kostajnica je 1788. proglašena slobodnim gradom.

Francuska uprava

Napoleonovo osvajanje Evrope imalo je odraza i u našim krajevima. Najprije u Dalmaciji s padom Dubrovačke republike, a onda i na području kraljevine Hrvatske, to jest na području dnesne obale Save od Štajerske granice do Une i Jadranskog mora. Mirom u Schönbrunu 1809. Napoleon je od Austrije dobio južni dio Banske hrvatske i Karlovačku vojnu krajinu. Sve te dobivene slovenske i hrvatske krajeve Napoleon je ujedinio u jednu upravnu cjelinu i prozvao je zvučno: **Ilirske pokrajine Francuskog carstva,** sa sjedištem u Ljubljani. Bile su to: Koruška, Kranjska, Građanska Hrvatska i Vojnička Hrvatska. Sjeverna granica Francuske Ilirije bila je na rijeci Savi do ušća Une u Savu kod Jasenovca (Enciklopedija kulture o.c. str. 153/4).

Vojnik i vojskovođa Napoleon je posebno zanimanje pokazao za uređenje Vojne krajine kao obrambenog sistema na turskoj granici, a još više kao izvora novačenja vojnika za svoju vojsku. Budući da je Francuska bila blokirana na moru od Engleske i Rusije, a bez izmjene roba s Istokom nije

mogla provoditi svoje vojničke ciljeve, Ilirske pokrajine su postale za Francusku prikladni trgovački put preko Bosne za Istambul, Tursku i Srednji Istok. Francuzi su stoga popravljali stare postojeće ceste i gradili nove. Najvažnija cesta im je bila iz Ljubljane preko Novoga Mesta, Kostanjevice, Samobora, Velike Gorice, Lekenika, Petrinje na Kostajnicu i preko Une dalje na Istok. Radi toga su kod Kostajnice izgradili most na Uni da se promet karavanskim putem nastavi prema Banja Luki, Sarajevu, Skoplju, Solunu za Istambul. A jer je taj značajan trgovački put prelazio Unu u Kostajnici ispod Franjevačkog samostana i kaštela Kostajnica je u Napoleonovoj Iliriji igrala važnu ulogu kao prometno središte spomenute cestovne mreže. Postala je preko noći glavnom carinarnicom trgovačkog prometa za Francusku i za Istok.

Evo nekoliko zanimljivih pokazatelja tog trgovačkog sistema u prevozu robe s Istoka u Francusku i obratno. Put Istambul, Skoplje, Sarajevo, Banja Luka, Kostajnica preko Karlovca i Ljubljane u Trst trajao je 53 dana, a troškovi prijevoza stajali su 51,60 franaka po kvintalu tereta, dok je prijevoz od Soluna na Kostajnicu i dalje preko Karlovca u Trst trajao samo 44 dana a stajao je 43,20 franaka po kvintalu robe. (J. Horvat, Kultura Hrvata, II svezak, str. 144).

Popis carinarnice u Kostajnici 1811. pokazuje, da je kroz Kostajnicu za Francusku i Italiju uvezeno:

pamuka: 23.016 bala pamuka u vrijednosti od 4,603.200 franaka;

devine dlake i kozje vune u vrijednosti od 302.800 franaka;

kordonske kože u vrijednosti 239.216 franaka;

zečjih koža u vrijednosti 206.216 franaka;

ingorskog prediva u vrijednosti 186.600 franaka.

Uvezeno je još: voska, lana, nojevog perja, šafrana, kornjačevine, opijuma, duhana, raznog sjemenja, šiške, krzna i smole (J. Horvat, Kultura Hrvata, II svezak, str. 145).

Francuzi su u Kostajnici podigli nekoliko dobro građenih zgrada, a uz ceste zasadili voćke. No, njihovo stanovanje u franjevačkom samostanu, a boravilo je 30 osoba i magazini, uzrokovalo je velike štete. Oštećena je i kapela Sv. Ane na groblju (Imago, str. 28).

Vlast Francuza u Kostajnici trajala je oko četiri godine, od 1809 — 1813, kad je ponovo vraćena pod austrijsku vlast i kao dio Vojne krajine imala je vojnu upravu sve do 1871, kad je Vojna krajina potpuno ukinuta i uvedena građanska uprava. U 20. stoljeću do okupacije Bosne i izgradnje željezničke pruge Banja Luka, Dobrljin, Kostajnica, Sunja, Sisak, Kostajnica se razvila u trgovačko značajno mjesto. Izgradnjom željezničke pruge prestalo je »kirijašenje« i Kostajnica je gubila svoju trgovačku važnost.

6. Župa Svetoga Mihovila (sada Svetoga Nikole)

Za potpunost slike sredovjekovne Kostajnice potrebno je osvrnuti se i na postojanje katoličke župe u tarom kostajničkom naselju. S naseljem, što se oblikovalo ispod kaštela Kostajnice na ravnici lijeve obale Une ispod »Bijelog brda« poznatog u Kostajnici kao Peoci, nastala je i katolička župa, poznata pod naslovom župa Svetoga Mihovila Arkanđela.

Starinačko stanovništvo ovoga kraja bilo je hrvatsko i katoličko i kao takvo pripadalo je pod duhovnu upravu zagrebačke biskupije sa sjedištem u Zagrebu. A kršćanstvo je ovdje živo još za vrijeme Rimljana, kad je Sisak bio sjedište biskupije ovog kraja. I premda se iz 13. stoljeća nije očuvao i do danas nije poznat ni jedan samo pisani spomen o postojanju katoličke župe u Kostajnici, sa sigurnošću se može ustvrditi, da je Kostajnici takva župa postojala u 13. stoljeću a vjerojatno i prije.

Zapis zagrebačkog kanonika arhiđakona goričkog Ivana iz 1334. godine potvrda je činjeničnog stanja, koje u vrijeme pisanja njegovih Statuta zagrebačkog kaptola postoji. Radi plaćanja četvrtine desetine, koju su župne i još neke crkve bile dužne plaćati svojim arhiđakonima, Ivan gorički u Statutima zagrebačkog kaptola iz 1334. godine navodi u pojedinim arhiđakonatima takve crkve i sačinio je njihove popise. Kako su se Statuti iz 1334. sačuvali, postali su dragocijeni izvor o postojanju župa zagrebačke biskupije iz prve polovice 14. stoljeća.

Prije svega spomenuti Statuti Ivana goričkog arhiđakona svjedoče, da se zagrebačka biskupija dijelila na šira upravna područja, koja se zovu arhiđakonati. Na čelu tih arhiđakonata nalazi se po jedan zagrebački kanonik kao nadzorni organ zagrebačkog biskupa. Za vršenje te službe određena mu je četvrtina desetine, koju župne crkve plaćaju godišnje zagrebačkom biskupu. I jer su to morale plaćati samo župne crkve i neke samostalne kapele, a redovničke su crkve bile oslobođene takva podavanja (Franjevci i Dominikanci), zbog toga se ni u jednom arhiđakonatu ne spominju redovničke crkve, premda se zna, da postoje. Na primjer u Virovitici, u Kloštru Podravskom (Gorbonoku) i u Koprivnici, te u Zagrebu. Za nas je to danas velika šteta, jer nemamo pisani dokaz za njihovo postojanje.

Kostajnica se u Statutima Ivana arhiđakona goričkog spominje u arhiđakonatu Gora. Popis župnih crkava u tom arhiđakonatu počinje sa župom Svetoga Križa u Sisku (Zitech) i od Siska prema Sjevero-zapadu na Savi na posjedu sinova Čupor (Chopor), spominje crkvu Svetoga Martina, to jest župu Martinska Ves. Nakon toga crkvu Svete Marije in Colpatow, koja nije identificirana, zatim crkvu Svetoga Jurja u Blinji (de Blina), pa onda crkvu u Gradici, što odgovara Gradusi. Crkvu Svetoga Križa kod Save odgovara Bobovcu; tu negdje je bila i crkva Gorgon, zatim crkva Blažene Djevice de Gurgenich. Crkva Svetoga Martina de Steuna, možda je u Stazi, a iza nje se bilježi crkva Svetoga Mihovila u Kostajnici (item ecclesia S. Mihovili de Koztannicha). Poslije Kostajnice dolazi crkva Svetoga Križa u Komogovini (S. Crucis de Komogoy), zatim crkva Blažene Djevice u Zrinu (de Zrin), Svetoga Stjepana, pape, u Pounju, Blažene Djevice u Gori, crkva u Sirovnici, crkva u Stebrenci, Svetoga Stjepana de Chana i crkva Svetoga Martina de Kozstannicha Elye (Ivan Krst. Tkalčić, Mon. hist. epise. zagrebiensis, vol II, par III, str. 76).

Istaknemo li, da Ivan arhiđakon gorički običava u svojim Statutima u svim arhiđakonatima pa i u slučaju arhiđakonata Gora svoje popise župnih crkava navoditi po određenom redoslijedu župnih crkava područja, koje prikazuje, to nam omogućava pratiti položaj njihov na terenu.

U našem slučaju popis župnih crkava u arhiđakonatu Gora započinje župnom crkvom Sv. Križa u Sisku i onda uz Savu navodi redom: Martinsku Ves, Blinju, Gradusu, Bobovac, Stazu, Kostajnicu, Komogovinu, Zrin, Pounje, Goru itd. i ponovo crkvu Sv. Martina u Kostajnici s oznakom, Ilijina (Elye), što su neki smatrali kao drugu crkvu u Kostajnici, pa čak i drugom župnom crkvom (Pavao Leber, Povijesne crte nekih župa u bivšoj Banijskoj krajini, str. 27). To je međutim posve krivo. Slijedeći popis Ivana arhiđakona goričkog, koji svoj arhiđakonat sigurno pozna, u Kostajnici na Uni 1334. jedna je samo župna crkva — crkva Svetoga Mihovila, dok je ona druga — crkva Svetoga Martina — u drugoj Kostajnici, a ta je smještena ispod planine Radoč, na pototima Stabanožu i Bužimnici, negdje ispod Gline i Maje, i prozvala se kasnije **Varoška rijeka.**

Za postojanje župne crkve u Kostajnici na Uni svjedoči i jedna sudska parnica, koju je 1384. vodio samostan Pavlina u Dubici protiv nekih Dubičana, što su htjeli prisvojiti neka samostanu zavjetom ostavljena imanja. U tome povijesnom svjedočanstvu spominju se **Antun župnik u Kostajnici,** Fabijan podarhiđakon, župnik u Donjoj Dubici, Mihajlo župnik u Gornjoj Dubici, Petar u Kosući, Urban u Svetom Križu kod Kostajnice (Komogovina) i Gašpar dominikanac iz samostana Svetoga Nikole u Dubici (Petar D. Šerović, Grad Kostajnica (...) Kostajnica 1931, katalog str. 19).

Drugi sačuvani popis župa zagrebačke biskupije iz 1501. godine, a taj za razliku od onog iz 1334. godine ne navodi crkve nego župnike i ostale djelatnosti svećenika u mjestima župe, u Kostajnici se spominje župnika Nikolu (parochus Nicolaus de Kostanicha — Prof. Viktor Živić, o.c. str. 16).

Kostajnička župa Svetoga Mihovila Arkanđela postoji susljedno od 13. stoljeća do dolaska turske vlasti u Kostajnicu 1556. godine. Nakon osvajanja Kostajnice nema više nikakvih meni poznatih vijesti o sudbini župne crkve. Starinačko se stanovništvo djelomično razbježalo a djelomično je ostalo i prešlo na islam. Na temelju načela: »U vjeri nema prisiljavanja«, kako uči Kuran, Mehmed II Osvajač izdao je Franjevcima Ahdnamu (1463) i zajamčio njima i njihovim vjernicima slobodu vjeroispovjesti. Zato se danas sve više ističe, da u Bosni i u osvojenim krajevima Slavonije nije bilo nasilne islamizacije — bar u načelu ne.

Neprestane borbe oko Kostajnice i u Kostajnici, česti požari, vremenske nepogode, napuštenost crkve Svetoga Mihovila, sve je to utjecalo kao i na drugim mjestima ovoga kraja (Komogovina), da je župna crkva nestala i da joj se nakon 132 godine turske vladavine u Kostajnici zaboravilo i mjesto, gdje se nalazila i kojemu je Zaštitniku bila posvećena. Teško je reći da li su se u tome razmjerno malome do Turaka katoličkome naselju uspjeli očuvati vjernici i da li su im povremeno iz Bosne dolazili svećenici Franjevci, jer su samo oni i mogli dopušteno djelovati na područjima turske vladavine.

Prema kostajničkoj legendi o izdajstvu Ane Lovićeve, a to izdajstvo se trebalo dogoditi 6. I. 1630., u Kostajnici je bilo katolika i k njima je dolazio Franjevac, bosanski ujak. Vjerojatno nije još i sigurno. Opravdanost spomenute mogućnosti potvrđivala bi i karta Kostajnice, što ju je nacrtao Fra Ivan Petracio 1653. godine, jer je na tome crtežu označena i franjevačka kapela (Sv. Franje) i kapela Sv. Mihajla na brdu.

Bilo kako bilo, nakon oslobođenja Kostajnice 1688. i izgradnjom nove Kostajnice na današnjem mjestu uz Unu ispod brda Djeda doseljavanjem katolika, koje su zvali Mađari, započela je i redovita briga za duhovno dobro kostajničkih vjernika. Vojničke vlasti kostajničkog vojvodstva dovele su 1690. Franjevca o. Pacifika Dolovščaka kao dušobrižnika u Kostajnicu. Bio je to član Ladislavske provincije sa sjedištem u Zagrebu. Po njemu su Franjevci preuzeli dušobrižništvo u Kostajnici i vodili upravu kostajničke župe do 1706., kad je zagrebački biskup Martin Brajković odlučio u Kostajnici imenovati svoga biskupijskog svećenika kao upravitelja župe. Bio je to Ivan Holjevac.

Neko vrijeme se novi upravitelj župe u Kostajnici služio crkvom Svetoga Antuna, franjevačkom, prema sporazumu iz 1710. Za četiri godine, to jest 1714. već se spominje kao župna crkva u Kostajnici kapela Svetoga Nikole u Novljanima, u onome kraju Kostajnice, kamo vodi put iz Petrinje. Crkva je tom prilikom raširena, a poslije, g. 1727. na novo sagrađena. Crkva je imala tri žrtvenika. Bratovština za kršćanski nauk bila je pod imenom Sv. Ane, a godine 1748. Sv. Nikole i bl. D. Marije. Zvono je visilo na drvenom zvoniku (...). Holjevac je postao župnikom po prijedlogu pokrovitelja i zapovjednika grada, privolom biskupa Esterhazia (1708. — 1722.) (...). Oko crkve je prostor za groblje, ograđen, ali se nisu župljani ondje zakopali, nego kod kapele Sv. Mihajla (P. Leber, o.c. str. 28/9).

Sadašnja crkva Svetoga Nikole sazidana je 1771., ali nije potpuno dovršena, napose iznutra. Podignuta je blizu stare crkve, te su iz stare crkve uzeli tarac, koji je još vrijedio te zvona. Ostalo se nije moglo upotrijebiti. U tako nedovršenoj crkvi postavljen je oltar Svetoga Ivana Nepomuka, gdje se obavlja služba Božja.

Vrijedno je zapisati što su o župnoj crkvi u Kostajnici zapisali službeni pohoditelji (arhiđakoni). Prvi takav pohod je obavljen 1705. godine. Tom zgodom je pohoditelj zapisao: »Pohodio sam kapelu Svete Katarine i Svetoga Antuna u Kostajnici, koja je za sada župna crkva ovoga mjesta, jer koja je u starini bila župna crkva Svetoga Martina u Strigovi posve je napuštena i nalazi se na turskoj strani (nam quae ab antiquo erat Parochialis S. Martini in Strigone est tota desolata et in partibus Turcicis). Ova crkva Sv. Antuna ne pripada župi, kažu oci Franjevci, nego je njihova, jer su je oni svojim marom i pobožnim darovima podigli i obnavljaju (Protokoli broj 11/II str. 201). Iz ovoga je izvještaja vidljivo, da pohoditelj arhiđakon ne pozna postojanje župne crkve Svetoga Mihovila, u Kostajnici, nego piše, da je Kostajnica u starini bila u župi Svetoga Martina u Stridonu — Strigovi — rodnom mjestu Sv. Jeronima, a to mjesto je desetak kilometara od Kostajnice Jugoistočno u Bosni. Kostajnica nema nikakve veze sa Strigovom u Bosni. Kad je isti pohoditelj došao u Kostajnicu 1709. godine, pohodio je crkvu Svetoga Antuna kao župnu, ali je tada već župnik Ivan Holjevac, jer su Franjevci prestali upravljati župom u Kostajnici 1706. godine. U tome pohodu se spominje i kapela Svetoga Nikole, drvena, na mjestu u blizini današnje župne crkve (Prot. 11/II str. 242). Pohod arhiđakonov 14. rujna 1714. značajan je po tome, što se u njemu crkva Sv. Nikole u Kostajnici naziva župnom. Doslovno: »Pohodio sam župnu crkvu Svetoga Nikole, koja je od filijalne poslije posljednjeg pohoda postala (okrenula se) u župnu (quae ex filiali in Parochialem post ultima visitationem conversa est — Prot. 11/II, str. 276). Tada je već proširena, ali drvena i ima tri oltara. Godine 1716. u Kostajnici je župnik Matija Ivanković (Prot. 11/II, str. 321). Od 1733. u Kostajnici je župnik Ivan Mravinec (Prot. 12/III, str. 199), a od 1744. Matija Vučetić (Prot. 12/III, str. 318). Poslije 1752. Kostajnica nije više u arhiđakonatu Gora nego u arhiđakonatu Dubica.

Sv. Matej, evanđelista — Kartuša s propovjedaonice

Kostajnička župa je imala kapele: Svetoga Mihajla na Djedu, Svetoga Križa na Djedu, Sv. Ivana Krstitelja u Mračaju, Sv. Ilije u Utolici.

7. Teritorij i stanovništvo

Više puta smo već spominjali, kako najstarije povelje iz 13. i 14. stoljeća spominju zemlju Kostajnicu i njene gospodare, ali opseg i položaj tog kostajničkog posjeda nije ni jednostavno a ni lako obilježiti. Nigdje se ne nalaze opisane granične mete, kako je to u mnogim drugim plemičkim posjedima tog vremena uobičajeno. Nema sumnje, da su se kostajničke zemlje

nalazile s jedne i druge strane plemičkog grada na Uni prema Savi do Bobovca, a uz Unu prema Jugu do Dobrljina. S obje strane Une pružale su se i prema Dubici, gdje su graničile s templarskim zemljama. Bila su tu sela, predjeli, oranice, voćnjaci i vinogradi. Pod konac 15. stoljeća kostajnički posjed je imao 30 sela (M. Mesić, o.c. pov. XXIX, 1492. 22. Augusti, str. 127).

I premda je nakon prestanka turske vladavine Kostajnicom, kad je utrojena Banska krajina grof Drašković 15. travnja 1728. godine sastavio i izdao posebni pravilnik za teritorij kostajničke granice (»Regoulement für das Teritorium der Kostanicer Grenze«), nigdje se u tome pravilniku ne označuje opseg kostajničkog teritorija, a ni njegove granice.

Taj nedostatak popunjuje tek povelja grofa Esterhazia izdana 1735. godine, gdje se kao sjeverno-istočna međa navodi »Merminski potok«, a kao sjeverno-zapadna međa je potok »Sunjčica«, dok je južna granica rijeka Una s tim, da otok na Uni i kaštel Kostajnica pripadaju Kostajnici. Jednako i gradska šuma »Nartak«, te tri tornja (die drei Thürme).

U sporu oko kaštela na Uni i otoka, što ga je Kostajnica vodila sa Bosanskom Kostajnicom 1929. godine, Kostajničani su uspješno dokazali, da je otok na Uni zajedno s kaštelom od davnine sastavni dio kostajničke teritorije i u Srednjem vijeku i za turskog gospodarstva i u banskoj krajini. Do polovice prošlog stoljeća Bosanske Kostajnice nije bilo. Postoji samo Kostajnica na rijeci Uni, a za tursko vrijeme postoji ispod kaštela Kostajnice na desnoj obali Une turski tabor Halaginci, Hodžin bunar i Kalderin potok (Petacio fra Ivan, karta 1653).

Stanovništvo je starinačko hrvatsko i katoličko, koje je dolaskom Turaka u Kostajnicu, djelomično pobjeglo, a djelomično je prešlo na islam. Mnogo je starinaca nestalo u neprestanim borbama, a neki su postali janjičari i svoje kosti rasuli po svim ratištima Slavonije i Ugarske i na Srednjem Istoku.

O brojnom stanju stanovništva u Kostajnici iz 18. stoljeća nemam podataka. Iznijet ću nešto od tih podataka na temelju zagrebačke Nadbiskupije. I to:

God. 1872.	— katolika	4156
	pravoslavnih	3229
	židova	4
	Ukupno:	7389
God. 1882.	— katolika	4075
	pravoslavnih	2022
	židova	8
	Ukupno:	6105
	Djece u školi	371
God. 1900	— katolika	5014
	pravoslavnih	2931
	židova	20
	Ukupno:	7965
God. 1912.	— katolika	5246
	pravoslavnih	3238
	židova	18
	Ukupno:	8506
God. 1936.	— katolika	4857
	pravoslavnih	3634
	židova	25
	ostalih	6
	Ukupno:	8522
God. 1966.	— katolika	4100

U ovim popisima se razumijeva stanovništvo u župi Sv. Nikole u Kostajnici zajedno sa selima.

8. Iz okolice Kostajnice

Za srednjovjekovnu Kostajnicu značajna su dva mjesta iz kostajničke okolice: Dubica i Zrin. Nas, doduše, ova dva mjesta ne zanimaju neposredno i u pojedinostima, premda su povijesno značajna. Ne možemo ih mimoići, jer je Kostajnica bila s njima povezana. S Dubicom je prije svega povezana, jer je pripadala dubičkoj županiji sa sjedištem u Dubici, a preko Dubice je prolazila i njena trgovina. U 18. stoljeću je kao katolička župa bila u dubičkom arhiđakonatu. Zrin pak kao kaštel, posjed knezova Zrinskih povezuje Kostajnicu napose u 16. stoljeću, jer su Zrinski gospodari Kostajnice od 1530. do 1556., a jer je u Zrinu franjevački samostan od 1504. do 1577., postoji veza s Kostajnicom, gdje su Franjevci već od 13. stoljeća. Dodamo li, da je Divuša poslije 1690.sastavni dio župe u Kostajnici, koju uspostavljaju i vođe Franjevci, a slično je i Dobrljinom i Gvozdanskim, stoga je potrebno zaustavitise i na tim mjestima.

Dubica

Srednjovjekovna Dubica se nalazila na desnoj obali Une, jer je središte dubičke županije, što se protezala desnom obalom Une. Ako je točno, da su se hrvatske župe i županije nazivale po rijekama, brdima i mjestima, vjerojatno je, da je Dubica kao naselje starija od dubičke županije, što se spo-

minje 1239., prigodom izmirenja kralja Kolomana s Templarima i vraćanja nekih templarskih posjeda (Cod dipl IV, 76, str. 81). Mjesto Dubicu spominje povelja izdana 1240. u Dubici, u kojoj meštar Templara Jakov nastupa kao svjedok o prodaji neke zemlje kraj Dubice (Cod dipl IV, III, str. 121). Uređenje Dubice kao grada donosi povelja izdana u Dubici 1244., u kojoj dubički sudac Ernej sa svim došljacima dubičkim daje i omeđuje Pavlinima zemljište pokoravajući se molbi kralja Kolomana. Zemljište im je potrebno za život (ubi vivere ualeant, Fructus laborum suorum expendendo). Oni već ondje imaju samostan, jer se spominje njihova crkva Svetoga Dominika (circuit ecclesiam sancti Dominici), gdje se Bogu mole (Cod dipl IV, 228, str. 264). Pavline je u Dubici doveo kralj Koloman 1237., pošto je bosanskom banu Ninoslavu oteo ovaj dio Bosne.

Kaštel Dubicu s njegovim službenicima (iobagiones) spominje povelja, izdana 29. ožujka 1256., kojom Bela IV potvrđuje Babonićima njihove posjede (Cod dipl V, 543, str. 8/9). Isto i povelja izdana 4. srpnja 1258., u kojoj Bela IV rješava parbu radi zemlje Kostajnice spominje službenike kaštela Dubice (iobagiones Castri de Dobicha — Cod dipl V, 615, str. 99).

Kad je kralj Bela IV darovao krčkim i modruškim knezovima grad Senj i Gatsku županiju kao nagradu za njihovu hrabrost i pretrpljenu štetu u borbi s Tatarima ne obazirući se što je taj teritorij bio vlasništvo Templara, nastao je spor između Bele IV i Templara. Templari su se potužili i samome papi. Rješenje tog spora je obavljeno 1269. godine, kad je kralj Bela IV kao zamjenu za izgubljeni Senj i Gatsku županiju dao zemlju u dubičkoj županiji. (Cod dipl V, 975, str. 510/13).

Povelja Stjepana kralja, izdana 1270., kojom kralj potvrđuje povelju dubičkog suca Erneja i službenika o darivanju zemlje Pavlinima iz 1244. značajna je po tomu što se u njoj izričito kaže, da je Dubica slobodni grad i ima došljake slobodnoga grada (quod uiri religiosi heremite commorantes circa liberam uillam Dobycensem (.....) litteras hospitum libere ville Dobycensis (.....) Cod dipl V, 31, str. 581).

Templari su gospodari u Dubici do svoga ukinuća 1312. godine. Nakon njihova dokinuća grad Dubica i dubička županija prelaze u ruke Hospitalaca Ivanovaca, to jest vitezovima Svetoga Ivana Jeruzalemskog. Dubicom upravlja tada kao župan prior Ivanovaca, a potpisivao se »prior humilis et comes Dubiche«. Njihovu prisutnost u Dubici potvrđuje povelja izdana u Dubici 27. ožujka 1314. i u njoj se uz meštra Ivanovaca Loketa spominje i brat Andrija preceptor u Dubici. Pismo završava: Dano u kući našoj Dubici (Datum in domo nostra Dubicha (.....), Cod dipl VIII, 296, str. 353/4). Da njima pripada županija dubička potvrđuje povelja izdana 18. svibnja 1353. u Gori, a izdao ju je Baudon Cornuti prior Ivanovaca i župan (prior humilis et comes Dubice), koji dubičku županiju naziva naša županija dubička »Comitatus nostri de Dubica«, Cod dipl XII, 121, str. 165/7, Cod dipl XII, 311, str. 414).

Uz Ivanovce (Hospitalce) u Dubici se nalaze i Pavlini, koje je u Dubicu doveo Koloman 1237., a uprava slobodnog grada Dubice im je darovala zemlju za uzdržavanje 1244. Najprije se spominje njihova crkva Sv. Dominika, a u poveljama 14. stoljeća crkva i samostan Bl. Djevice Marije. Tako u povelji izdanoj 1. svibnja 1358. u Zagrebu, spominje se prior brat Petar kao poglavar braće Pustinjaka u samostanu Bl. Djevice Marije u Dubici (frater Petrus prior fratrum Heremitarum de claustro beatissime Marie Virginis de Dubycha — Cod dipl XII, str. 471; i Cod dipl XV, 229, str. 320 i 230, str 322). Početkom 15. stoljeća iz straha pred Turcima napustili su Dubicu i preselili u gorički i remetski samostan, a njihov dubički samostan su Turci spalili, kako to svjedoči Pavao Sekelj, prior vranski i dubički župan 7. svibnja 1461. godine (Enciklopedija hrvat. kulture, Zagreb 1980, str. 115).

U Dubici se spominje i samostan Dominikanaca. Bio je podignut u čast Svetoga Nikole. O tome svjedoči jedna parnica, koju je 1384. vodio pavlinski samostan u Dubici s nekim Dubičanima, za neko svoje imanje. Među prisutnima kod tog suđenja između ostalih spominje se i Gašpar, dominikanac iz samostana Sv. Nikole u Dubici.

Turci su Dubicu prvi put napali 1461., a osvojili 4. IV. 1538., i postaje njihovo jako uporište u 16. do 17. stoljeća.

Dubicu je oslobodio ban Nikola Erdedi u ratu 1687./8., ali je mirom u Karlovcima 1699. vraćena Turcima. Ponovo je oslobođena 1717. i došla je u ruke zagrebačkom kaptolu, pa su kanonici zagrebački bili dubički kapetani. Na dubičkom području je 1728. godine bilo 465 kuća i živjelo 3246 stanovnika. Kad je mirom u Beogradu 1739. čitava desna obala Une vraćena Turskoj, izgrađena je na lijevoj obali nova — Hrvatska Dubica (Enciklop. hrvat. kulture o.c. str. 115/116).

Dubica kao sjedište županije sa svojim kaštelom, katoličkom župom i sa tri samostana — templarskim pavlinskim i dominikanskim — dovoljno je svjedočanstvo, kako je Dubica u predtursko vrijeme bila značajno mjesto na desnoj obali rijeke Une kao i raskrsnica puteva već u rimskome carstvu.

Zrin

Jugo-zapadno od Kostajnice, desetak kilometara od Divuše na Uni, preko pitomih proplanaka i zrinskog polja a pri završetku doline kojom protječe potok Zrinčica, smjestio se na brijegu kaštel Zrin. Ruševina — danas, a nekada značajan grad — utvrda, sjedište Babonića i knezova Zrinskih.

Podigli su ga Babonići, što su tu dobili svoje plemićke posjede. Darovnicu je Stjepanu Baboniću dao ugarski kralj Bela III, a poveljno pismo 1197. izdao kralj Mirko, a potvrdio 1256. kralj Bela IV.

Stjepanovi sinovi su bili Stjepan i Babonek, po kojemu su se prozvali Babonići. Njima je Mirkovu darovnicu potvrdio najprije kralj Andrija III, a potom i njegov sin kralj Bela IV.

Babonići su sagradili grad — utvrdu u 13. stoljeću i prozvali je Zrin, jer je 1302. u gradu Zrinu pisana i izdana jedna povelja (Ivan Kukuljević, Zrin grad i njegovi gospodari, Zagreb, 1883., str. 11).

Posljednji iz roda Babonića kao gospodar Zrina bio je Ivan Babonić (1326.). Ovaj je Zrin založio 16. IX. 1328. u korist svoga zeta meštra Petra, sina hercega Henrika Gisinga, meštrima Ivanu, Lovri i Ugrinu, sinovima Đurđa za 250 maraka bečkih dinara na jednu godinu.

Za vladanja kralja Ljudevita I Anžuvinca, Zrin je u vlasti meštra Lovre Slovinca (Sclavus) župana železne i šopronske županije. Taj se zove Lovro Toth.

Kad su se nasljednici Mladena III kneza Šubića Bribirskih, Grgur i Juraj, izmirili s kraljem Ljudevitom I i u njegovu se korist odrekli grada Ostrovice, ovaj je 31. srpnja 1347. izdao dva pisma: jednim potvrđuje primitak grada Ostrovice i pomiruje se sa Šubićima Bribirskim, to se sačuvalo; drugim pak pismom, izdanim istoga dana sačuvalo se samo u prijepisu, dariva u znak zahvalnosti Šubićima grad Zrin, vlasništvo Lovre Totha, koji će im ga u zamjenu za druge posjede po kraljevoj želji rado ustupiti.

Primanjem grada Zrina i ulaskom u posjed kaštela i imanja Zrin, Šubići Bribirski se prozvaše Zrinski i kao takvi odigrali su značajnu povijesnu ulogu u hrvatskom narodu. Napose u 16. i 17. stoljeću (Ivan Kukuljević, o.c. str. 31/2).

Zrinski su stanovali u gradu Zrinu. Grad im je u XVI stoljeću bio opasan dvostrukim zidom. Podijeljen bijaše u dva dijela pa je izgledao kao da su dva grada.

Po običaju Srednjega vijeka ispod grada je bilo podgrađe (suburbium), naselje gradskih službenika (jobaga) i kmetova. Podgrađe se nalazilo sa zapadne strane i uz potok Zrinčicu. Zove se Zrin i 1334. godine u njemu je katolička župa Blažene Djevice Marije (item ecclesia b. Mariae de Zrin — Ivan Krst. Tkalčić, Mon. II. histor. episc. Zagreb, Zagreb Jazu 1874. pars III, str. 76). Ako je ta stara crkva Bl. Djevice Marije bila izvorno na mjestu, gdje se u 18. stoljeću nalazila crkva Svetoga Križa, jer je naslov župne crkve župe Zrin promijenjen, znači, da je bila oko pola sata udaljena od kaštela na brdu i nalazila se na brežuljku pred ulazom u dolinu, to jest na početku naselja Zrin. Spominje se i u popisu 1501. godine.

Za nas je posebno značajno, da se u Zrinu spominje samostan Franjevaca Bosne Srebrene a od 1514. u Provinciji Bosni Hrvatskoj.

Taj franjevački samostan je oko 1504. utemeljio mladi knez Nikola III (otac Nikole IV Sigetskog junaka i hrvatskoga bana) na Zrinskom polju. Taj bijaše podvržen kustodiji Cetinskoj. U drugoj polovici 16. stoljeća porušen je od Turaka, piše Ivan Kukuljević (o.c. str. 53).

Franjevački izvori znaju za samostan u Zrinu. Waddingov popis iz 1506. godine spominje na 26. mjestu u Vikariji Bosni samostan Svete Katarine u Zrinu (I. Catharinae Zrin, o.c. tXV, str. 397). Fortunat Hueber a po njemu P. Vigilije Greiderer i drugi spominju u Cetinskoj kustošiji samostane: Cetin, Zrin, Otok, Hrastovicu, Bihać, Slunj, Krupu, Steničnjak, Obrovac, Belu Stijenu i Sisak (P. Fortunatus Hueber, Dreyfache Chronickl vom Dreifachen Orden des H. Ordens Stifters Francisci 1686., kolona 917; P. Vigilius Greiderer, Germania Franciscana, str. 60, 70, 144). Poslije samostana u Cetini samostan u Zrinu je najstariji u Cetinskoj kustodiji Provincije Bosne Hrvatske, a jer ga Waddingov popis iz 1506. navodi kao 26. po redu u Vikariji Bosni, moguće je da je osnovan 1504. godine. A kako je gospodar Zrina bio knez Nikola

III Zrinski, poznat kao čovjek naklon vjeri, samo njegovim zalaganjem mogli su Franjevci doći u Zrin i podići svoj samostan koji u prvoj polovici 16. stoljeća sigurno postoji.

Kukuljević Sakcinski je napisao, da je Nikola III Zrinski podigao samostan braći Sv. Franje na Zrinskome polju. S ovom tvrdnjom se vrlo teško složiti. Za mene je vjerojatnije, da su Zrinski osnovali samostan Franjevaca u neposrednoj blizini kaštela Zrin. I to upravo uz onu gotičku crkvu, koja i danas stoji sa zapadne strane, visinski nešto niže od kaštela, prislonjena uz brijeg, a Pavao Leber, zagrebački kanonik je naziva kapelom Svete Marije Magdalene (Povijesne crte nekih župa u bivšoj Banskoj krajini, 1912, str. 41). Narod je pozna i pod imenom Svete Margarite.

Premda je danas ta gotička građevina bez krova i bez stropa, premda iz nje raste gusto grmlje i već veća stabla, njena sva četiri zida stoje. Pročelje prema Zapadu potpuno je sačuvano. Rozeta, cvijet od kamena, savršeno lijepa, postoji kao da je danas isklesana. Nad ulaznim vratima je ugrađena kamena nadgrobna ploča, vjerojatno iz nekog starijeg lokaliteta, možda iz same te crkve. Ploča je 148 cm visoka a 85 cm široka, debljina 17 cm. Polomljena je i spojena, donji lijevi ugao odbijen. Na njoj je isklesan reljef neobična oblika, a Kukuljević je pročitao latinski natpis, što je na sva četiri ruba ploče uklesan ovako: Hic iacent in fossa spectabilis et magnifici inclusa Francisci devocio ipsa anima eius et ossa 1534 (Gj. Szabo, Natpisi sredovječni i novovjeki, Zagreb, 1811, str. 378. natpis br. 1298).

Nadgrobna ploča u Zrinju

Gospođa Dr. Anđela Horvat je ovu crkvu s lica mjesta 28. VI. 1963. ovako opisala. Lijepa jednobrodna gotička građevina ima poligonalno svetište s Kontraforima i lijepo klesane detalje (sedilija, rozeta itd. — Iz putne bilježnice).

Sve to uglavnom još i danas stoji, premda se iz kontrafora vade i odvoze klesanci. No, zapazio sam, da se na južnom zidu vide na tri mjesta ostaci zida, gdje je crkva bila povezana s nekom zgrađom, koja se protezala od crkve na Jug u prostoru, koji je bio ograđen zidom. Da se taj prostor očisti, a jednako i onaj sa sjeverne strane, gdje je groblje, jer su vidljivi nadgrobni spomenici, pokazalo bi se, da je to posve sigurno crkva i samostan Franjevaca u Zrinu. To je upravo idealno mjesto za samostan. Napose u početku 16. stoljeća, kad Franjevci nisu još bili dušobrižnici nego pučki propovjednici a njihovi samostani i crkve mjesto sabranosti i molitve. Da ih je Nikola III Zrinski smjestio u svome Zrinu i to upravo ispod svoga kaštela, razlog bi se mogao vidjeti i u želji da samostanska crkva bude i mjesto vječnog počivališta iz porodice Zrinskih.

Pitanje, da li je ta gotička crkva bila podignuta u čast Svete Katarine ili u čast Marije Magdalene ili Margarite ne igra bitnu ulogu. Patrocinij se mogao zaboraviti u onim teškim trenucima povijesti ovog kraja.Groblje bi baš moglo poslužiti kao svojevrsni dokaz u prilog franjevačkog samostana na tome mjestu. Ono je ovdje nastalo kasnije u 18. stoljeću, jer su se i kod te crkve i kod kapele Sv. Ane u Kostajnici, na mjestu starog franjevačkog samostana Sv. Franje, htjeli vjernici iz Zrina ukopavati.

Pregledavajući zapise arhiđakona Gora od 1705. i dalje, primijetio sam, da se 1705. u Zrinu spominje župna crkva Sv. Križa pod kaštelom Zrin, a u samom kaštelu kapela Sv. Jurja kao filijala župe Sv. Križa, dok za kapelu Sv. Magdalene piše »in statu delolationis« — u očajnom stanju. Službu vrši Franjevac iz Bosne (Prot. 11/II, str 203/4). I kod pohoda 1720. u župi Sv. Križa u Zrinu spominje kapelu Sv. Jurja u kaštelu i Sv. Magdalene u istom stanju (Prot. 11/II str. 350). Sve isto u Zrinu je i 1736. god. (Prot. 12/III, str. 197/8). Godine 1752. u Zrinu se vrše značajni radovi u crkvi. Spominje se i slikar Ivan Matjavecz, zagrebački građanin (Prot. 12/III str. 458).

Kapela Sv. Marije Magdalene je bila obnovljena i do posljednjeg rata se upotrebljavala, jer se u njoj vršila služba na svetkovine Blažene Djevice Marije, naTijelovo i na blagdan Marije Magdalene. Dvanaest križeva na dvanaest mjesta u toj kapeli svjedoči, da je bila posvećena — dosljedno, da je bila redovnička crkva, a ne obična kapela. I dok su gornji podaci Pavla Lebera, koji je lokalitet dobro poznavao, jer je rođen u Glini a župnikovao u župi Maja (o.c. str. 41), zaključak je moj. Šteta je, da ova kulturna vrijednost tako stara i tako vrijedna, propada, a nitko ništa ne poduzima, da je spasi. Pogotovo, ako se na temelju stručna ispitivanja može zaključiti, da potječe iz 1383. godine!

Turci su Zrin često napadali, a posebno iza 1540., kad su se Zrinskima željeli osvetiti za smrt Ivana Kacijanera, ali ga nisu mogli osvojiti. Osvojili su ga tek 1577., to jest, Ferhat paša ga je dobio izdajom. No, 1578. Zrin je ponovo u rukama Zrinskih. Tako se izmjenjivalo do 29. IV. 1625., kad su ga Turci ponovo zauzeli.

Ruševine sv. Margarite

Poslije oslobođenja 1688. Zrin je postao tvrđavno uporište Vojne krajine, a u 18. stoljeću i sjedište kapetanije. Godine 1753. je kaštel obnovljen. Početkom 19. stoljeća vojnici su ga sami zapalili ili iz obijesti ili iz zlobe, a najviše stoga, jer u gradu nije bilo vode. Od tada je grad Zrin ruševina, koja još odoljeva vremenu i nije nestala.

Divuša

Smještena je na lijevoj obali Une nasuprot Dobrljinu a na cesti Kostajnica, Dvor, Bosanski Novi. Zanima nas, jer je poslije oslobođenja 1688. pripadala katoličkoj župi u Kostajnici i dušobrižništvo su kroz desetak godina vršili u njoj Franjevci iz Kostajnice.

Kad je 1705. arhiđakon po prvi put pohodio župnu crkvu u Kostajnici, a upravljali su tada još Franjevci, zapisao je, da se u filijali Divuši nalazi kapela Sv. Katarine, koju je pohodio i našao u dobru stanju. Bila je drvena i odasvud k toj čudotvornoj kapeli dolaze ljudi (Prot. 11/II, str. 202). Za četiri godine, 1709., kapela Svete Katarine u Divuši ima drveni oltar i na njemu je slika Svetice, čudotvorna. Ima i oltar Blažene Djevice Marije, a postoji i ograđeno groblje (Prot. 11/II, str. 243). Godine 1714. arhiđakon je za kapelu Svete Katarine u Divuši zapisao, da je dobila novi krov, a sastrane su postavljena dva nova oltara oslikana crnom bojom i pozlaćena. Desni je Sveto-

ga Dizme, a lijevi Sv. Ivana Nepomuka (Prot. 11/II, str. 278). Na tim oltarima su se već 1720. nalazili novi kipovi (Prot. 11/II, str. 349). Kod toga pohoda je arhiđakon napisao i kratku povijest kapele u Divuši. Doslovno: »Kad je ova kapela došla u turske ruke, postojala je čudesima slavna, a kad je za vrijeme sadašnjeg mira (1720.) ponovo vraćena nama, brigom i nastojanjem Gospodara (vojne vlasti) počela je oživljavati. Njezina lađa (tijelo), sačinjeno od hrastovih trupaca proteže se u duljinu oko 30 lakata, a u širinu oko 20 lakata i pokrivena je. U njoj je stari oltar, djelo stolara, na kojemu se među ciratama (izrezbareni ukrasi) nalazi slika Svete Katarine, koja je nekoć bila« (Prot. 11/II, str. 351). Kapela se nalazila kod Une.

Za rata s Turcima 1737. kapela Svete Katarine u Divuši je cijela spaljena. Oltar Sv. Katarine sa slikom prenešen je u Kostajnicu i sačuvan je (Prot. 12/III, str. 197). Godine 1744. su na mjestu spaljene kapele podigli samo oltar (Prot. 12/III, str. 319), a 1748. sazidani su zidovi nove crkve, koje je dao podići Stjepan Patačić kao zapovijednik krajišnika u Kostajnici (Prot. 12/III, str. 384). Godine 1752. arhiđakon je zapisao: »U Divuši je crkva podignuta pod umjetnički strop (sub affabre fornice) i prekrivena hrastovim pločicama (lemeške). U nju je postavljen stari oltar Svete Katarine, a i dva pokrajna oltara: Svetoga Ivana Nepomuka, lijevo, i Sv. Dizme, desno« (Prot. 12/III str. 454/5).

Budući da se danas u župi Divuša nalazi kao filijala selo Golubovac, potrebno je ispraviti jednu netočnost, koju je donio Pavao Leber u svojoj spominjanoj knjizi, kad tvrdi da je slika Svete Katarine iz sela Golubovac 1726. prenesena u Divušu. To je neispravno. Selo Golubovac u 18. stoljeću pripada župi Zrin. I u njemu se nalazi također kapela Svete Katarine, drvena, dosta prostrana na brijegu, ima zvonik sa zvonom, oltar sa slikom Svete Katarine i oslikanim drvenim tabulatom (Prot. 12/III, str. 121). Ono o prenošenju slike Sv. Katarine odnosi se na slučaj iz 1737., kad je iz Divuše slika Sv. Katarine pred Turcima prenesena u Kostajnicu, a 1752. ponovo u Divušu.

Divuša je 1805. godine postala samostalna župa.

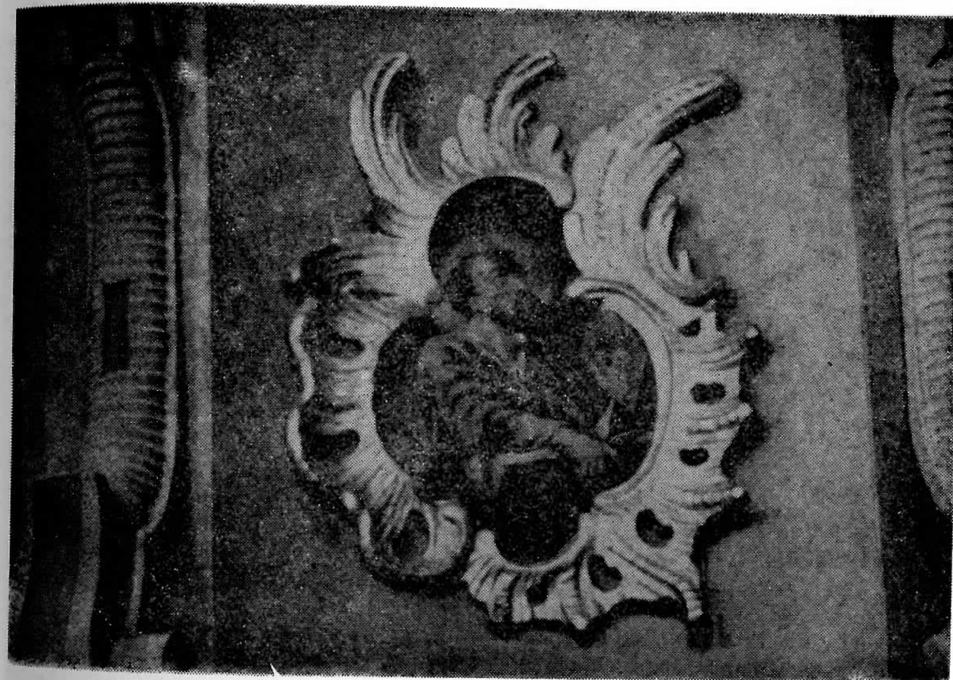
Dobrljin

Ne znamo, kako je do toga došlo, ali je zanimljivo, da se u području Divuše nalaze tri kapele Svete Katarine i sve tri se štuju kao čudesne. U Divuši i u Golubovcu na lijevoj obali Une, a treća je na desnoj obali Une i naziva se »Stara sv. Kata«. O toj kapeli postoji pisano svjedočanstvo zagrebačkog arhiđakona, koji u svome izvještaju 1736. godine piše: »30. siječnja 1736. idući iz Kostajnice pohodio sam kapelu preko Une Svete Katarine, koja se nalazi preko rječice Sztrisne, a pučki se zove »Stara Sveta Kata«, gdje je na starim ruševinama nanovo podignuta. Slavna je po čudesima, jer ovamo dolaze i katolici kršćani i muslimani. U turskom ratu bila je spaljena i sa zemljom sravnjena. A kad su Franjevci s narodom potjerani od biskupa zagrebačkog ovo mjesto dobili, podigli su kapelu od trupaca i vjernicima ondje nastanjenima dijelili sakramente. Slali su oca iz rezidencije u Čuntiću. Taj se otac (Franjevac) nije nastanio kod kapele, jer tu nije

Svetište Sv. Antuna

nitko stanovao nego su se povukli za obalu Une i nastanili se u Dobrljinu. Tu je sagrađena kapela i stan za redovnika. Malo dalje odavde je na brijegu kapela Svetoga Ilije« (Prot. 12/III, str. 196/7). Dva Franjevca — svećenik i brat pomoćnik živjeli su tu od desetine zemlje, koja je pripadala toj kapeli Svete Katarine. Kako su imali i kapelu Svetoga Ilije, potužio se na njih kostajnički župnik, što na dan Sv. Ilije (20. VII), dolazi malo svijeta u kapelu Svetoga Ilije u njegovoj filijali Utolici, odredio je zagrebački biskup, a Franjevci u Dobrljinu proštenje Sv. Ilije drže na blagdan Svetoga Jakova, apostola (25. VII). (Tako P. Leber, o.c. str. 42).

Sv. Luka, evanđelista — Kartuša s propovjedaonice

Gvozdansko

Gvozdansko je selo na rijeci Žirovcu, pritoki Une. Na brdu iznad Žirovca stoje ruševine kaštela Gvozdansko, koji je pripadao Zrinskima. Grad je izgrađen u obliku četverokuta, komu su uglovi bili učvršćeni polukružnim kulama, a u grad se ulazilo četverostranom ulaznom kulom. Glavna kula je bila okrugla, pa se prikučila do desnoga ugla nasuprot ulaznoj kuli. Taj grad je važan, jer je služio Zrinskima kao zaštita njihovim rudnicima željeza i olova. Zrinski su vjerojatno otkrili tu rudnike željeza i olova, jer su 1463. dobili povlasticu iskorištavanja spomenutih rudnika, pa je grad Gvozdansko izričito spomenut kao središte rudarstva. A kako se tu nalazilo srebra, u Gvozdanskom se kovao i novac. Zrinski su rudnike Gvozdansko davali u zakup, a

između ostalih i Leonardu Gruberu Samoborskom. Grad Gvozdansko se dugo opirao Turcima. I premda su Nijemci tražili, da se 1563. Gvozdansko poruši, grad je ostao u vlasti Zrinskih. Povijesno je poznato, da su Turci Gvozdansko osvojili 1578. godine, ali su u gradu našli samo tjelesa branitelja, koji su svi bilo od zadobivenih rana bilo od gladi pomrli. Turci Gvozdansko drže do 1635., kad ga povratiše krajišnici. Godine 1654. u gradu Gvozdanskom je postavljena stalna straža. Gvozdanski rudnici su proradili tek 1707., a stari grad Gvozdansko je postao ruševina (Gj. Szabo, Srednjovječni gradovi u Hrvatskoj i Slavoniji, Zagreb, 1920., str. 67).

Godine 1726. se spominje, da je u rudokoplju gvozdanskom gdje se kopao bakar i olovo, radilo oko 200 radnika, koji su svi bili katolici. Zaslugom Ivana Kineti, koji je u rudokoplju bio vrhovni nadzornik, sagrađena je kapela Svetoga Ivana Krstitelja. Naziva se i kapela Svetoga Ivana u Majdanu. Radnici su bili Nijemci i od drugih narodnosti, pa se nadzornik Kineti pobrinuo, da u Gvozdansko dođe svećenik, koji je znao i njemački. Godine 1726. spominje se o. Mihaljo, Franjevac, koji je osim hrvatskog i njemačkog jezika znao i talijanski. Za nagradu je dobivao godišnje 60 forinti. Povremeno je u Gvozdansko dolazio kapelan iz Petrinje i Franjevci iz Čuntića i iz Hrastovice. Htjelo se ovdje i stalno namjestiti svećenika, ali radi male nagrade nijedan svećenik nije mogao preuzeti službu (P. Leber, o.c. str. 43).

U Gvozdanskom je 1769. obnovljena župa u čast Sv. Filipa i Jakova, apostola.

Sv. Marko, evanđelista — Kartuša s propovjedaonice

Franjevci u Kostajnici

1. Poslanje Franjevačkog reda

Crkva je Božje djelo. Djelo je Isusa Krista, Boga i čovjeka, djelo utjelovljenoga Sina Božijega, predmet povijesti i predmet vjere. I kao što je Isus iz Nazareta po svojoj ljudskoj pojavnosti povijesna ličnost, jer mu se život rođenjem u betlehemskoj štali preko Nazareta do strašne smrti na golgotskom križu izvan zidova Jeruzalema odvijao u prostoru i vremenu, dok je njegova unutrašnja i bistvena stvarnost bila pristupačna samo prihvaćanju njegova svjedočanstva, potvrđena djelima božanske svemoći, to jest znanju vjere, tako je i njegovo životno djelo kao zajednica vjernika — Crkva — vidljiva zajednica, jer ju sačinjavaju ljudi, a u isto vrijeme i nevidljiva stvarnost, utjelovljeni Krist, produžen u prostor i vrijeme kao živi Netko i stoga predmet vjere; to jest predmet znanja osnovana na svjedočanstvu apostola, koji su Krista, učitelja, svećenika i pastira, unijeli u prostor i vrijeme kao živu Osobu snagom Duha Svetoga na Dan Duhova u Jeruzalemu. Imati posla s Crkvom znači susresti Krista u njoj, kako je to tako potresno doživio i Savao kod Damaska, kad je oboren na zemlji slušao riječi: »Ja sam Isus, koga ti progoniš!« (Dap 9,5).

Ljudski elemenat prisutan je u Crkvi do konca vremena kao nešto ograničeno, tjesnogrudno, podvrgnuto slabostima, pomanjkanjima, griješenju, zatajivanju i izdajstvima. I kad bi to vidljivo, mjerljivo, slabo i pokvarljivo bilo Crkva, davno bi ona nestala sa svijeta kao predmet povijesnih istraživanja. A ona je trajno na svijetu. Prisutna je i u našem stoljeću najvišeg dometa znanosti i tehnike. I ne treba se nimalo plašiti, da će je naša civilizacija pregaziti. Ponižavanja, omalovažavanja, zapostavljanja i otvoreno protivljenje pridonijet će kao i uvijek do sada, da se iz te suvremene Crkve ukloni sve ono, što je ljudski elemenat s krivnjom ili bez krivnje a snagom utjecaja okoline i krivih pogleda na svijet i život unio u ljude kao članove te Crkve, i ona će posve sigurno, očišćena i oslobođena balasta, ograničenih ljudskih težnji, izaći pomlađena i obogaćena novim životnim zanosom kao nositeljica pravih ljudskih vrijednosti., dostojnih čovjeka i njegove uzdignute ljudskosti. I opet će se pokazati i očitovati, da u Crkvi — to jest u svakom vjerniku, članu te Crkve — živi i djeluje živa osoba — Krist, Istina, Put i Život.

Kroz dvadeset dugih i mučnih stoljeća svoga hoda kroz prostor i vrijeme Crkva se uvijek iznova obnavljala i nalazila svoju pravu istovjetnost. Nalazila je i ostvarivala svoju obnovu pojavom pojedinih, izabranih pojedinaca, koje je Gospodin Isus Crkvi svojoj slao kao svjetlo, postavljeno visoko na svijećnjak, pokazujući stvarnim primjerom životnog djelovanja, kakav vjernik, član Crkve, treba biti. I kao što je Crkva kao Kristovo djelo ulazila u prostor i vrijeme po izabranoj dvanaestorici apostola, gdje je svaki od njih povukao za sobom mnoštvo drugih svjedoka i postao kvasac u osvajanju svijeta za Krista i njegovo kraljevstvo prijateljevanja Boga s ljudima, tako je kroz svu povijest jednako bivalo: izabrani pojedinci u svakom stoljeću postojanja ljudske povijesti i Crkve u njoj nisu ostajali sami. Njihov životni primjer postao je magnet koji je privlačio i kvasac koji je djelotvorno oblikovao mnoštvo svjedoka i suradnika, sljedbenika i radnika prave humanosti i humanih vrijednosti.

Na toj povijesno lako uočljivoj činjenici temelji se obnoviteljsko nastojanje Crkve i u 13. stoljeću, koje je u mnogo čemu slično našem stoljeću.

Prenaglašenoj težnji i nastojanjima, da se život utemelji na što većem posjedovanju materijalnih dobara, jer je posjedovna moć uvijet vlasti i mogućnost tjelesnog iživljavanja i zarobljavanja drugih kao radne snage i izvora vlastitog bogaćenja, došlo se tako daleko, da su se i crkveni dostojanstvenici, biskupi i svećenici podali u ropstvo novcu i vlasti, raskoši i uživanju, svemu što je s tim povezano.

Ovo nekršćansko i neevanđeosko životno djelovanje u Crkvi kao vidljivoj zajednici bilo je svakako sablažnjivo i odbojno. Trebalo je obnove. I ta je Crkvi došla. Gospodin je podigao dva velika muža — Dominika i Franju Asiškog. I oni su svaki na svoj način, postali u Crkvi 13. stoljeća obnoviteljsko svjetlo. Osnovali su redovničke zajednice, koje su prihvaćajući način zajedničkog života kao dosljedni sljedbenici siromaštva, to jest, odričući se svakog posjedovanja i osiguravanja života i kao zajednica, postali su pravi **anavi** - siromasi Božji, koji se u potrebi nisu ustručavali ni prošnje od vrata do vrata , pa su ih stoga prozvali prosjačkim redovima, što u potpunosti ne odgovara ni Dominikancima a ni Franjevcima. A uz to su svoje redove usmjerili na apostolsko djelovanje propovijedanjem — Dominikanci u gradovima i ondašnjoj eliti, nazvani stoga i Red propovjednika —, a Franjevci po selima i malim, neukim ljudima.

Oba ova reda bratski povezana cjelovom Svetoga Dominika i Svetoga Franje brzo su osvojila Evropu 13. stoljeća i oba se nalaze djelatna i u našim stranama po Dalmaciji, Ugarskoj, Slavoniji, Hrvatskoj i Bosni.

Ne znamo zašto, ali je još uvijek u crkvenim krugovima i danas prisutna misao, da su Franjevci dolazili u naše krajeve tijekom 13. stoljeća kao redovnici, koji na poziv feudalne gospode — knezova i gospodara burgova — dolaze u samostane za njih izgrađene, da se u podignutim crkvama mole za svoje dobročinitelje i čuvaju grobove tih plemića služeći Mise za svoje uzdržavatelje. Šta više, a ja sam to i nedavno čuo od jednog našeg crkvenog dostojanstvenika, povjesničara, da Franjevci u 13. stoljeću nijesu dolazili i gradili samostane u selima jer se nisu bavili dušobrižničkim radom.

Ovakvo shvaćanje je posve krivo i protivno zadaći Franjevačkog reda, jer utemeljitelj Reda Manje Braće, premda sam tek đakon, pastoralno djeluje: propovijeda i svjedoči vjeru i određuje svojoj braći, da to isto čine. Šalje ih po selima i potiče da svojim primjerom propvijedaju Evanđenje Isusa Krista, poštivajući svećenike i podlažući se biskupima. I kad ih naziva — minores — manja braća želi ih obilježiti oznakom njihove zadaće, da svjedoče Krista, ponizna i siromašna, malim ljudima, koje su i onda i uvijek majores — veliki, bogati i moćni, gazili i iskorištavali. Franjevcima je mjesto među malima, bespravnima, seljacima, kmetovima, bolesnima i gubavima, poniženima i odbačenima.

Rimski pape 13. stoljeća od Grgura IX do Inocenta IV i ostalih dobro su shvatili vrijednost i značenje Franjevačkog pokreta i bili su moćni zaštitnici i pomagaći Franjine braće, siromašnih glasnika Velikog Kralja. I ne bi se smjelo zaboraviti, što je vrlo važno i za širenje Franjevaca i u našim krajevima, da su najveća zapreka njihovu djelovanju, na žalost, bili upravo

biskupi. Pismo pape Inocenta IV, napisano u Lyonu, 18. VIII. 1245., i upravljeno prvenstvo biskupima na Siciliji, a onda poslano i biskupu zagrebačkom Stjepanu II, da se on pobrine, kako bi se ono dostavilo i ostalim biskupima u Ugarskoj i zahtjevi iz toga papinog pisma proveli u djelo (Cod dipl IV, 246, str. 280/2; Waddingus Aunales Minorum, (III, str. 501/2). Biskupi su upravo nečovječno postupali s Franjevcima. Branili su im u njihovim redovničkim crkvama čuvati Presveti sakramenat, sahranjivati njihovu pokojnu braću, njihovim mladomisnicima služiti Mladu misu u redovničkim crkvama, osnivati samostane u svojim biskupijama. Uz to su zahtijevali, da im Franjevci od svojih vrtova daju desetinu i da svu milostinju sabranu u samostanskim crkvama daju biskupima. I još štošta drugo.

Ako sam rimski biskup papa Inocent IV iznosi ovakve postupke biskupa protiv Franjevaca, nije li onda razumljivo, da su Franjevci uz papu našli svoje zaštitnike među plemenitim knezovima, koji su ih dovodili u blizinu svojih gradova, osnivali im samostane i crkve, ali ne zato, da se samo ondje mole, nego da i dušobrižnički djeluju u duhu svoga Pravila i uredaba Reda. Dušobrižnici u smislu vođenja župa nijesu bili a ni mogli biti, jer to nije u duhu njihova po ocu Franji napisana pravila. To ipak ne znači, da nisu bili apostoli riječi i primjera. Njihovo životno svjedočenje za Evanđelje djelovalo je bolje i snažnije od službe župnika ili kapelana i zato su osvojili Evropu 13. stoljeća i sve do turskih vremena, a posebno naše krajeve: Slavoniju, Hrvatsku, Dalmaciju, Srijem i Bosnu.

Ne trebam ponavljati, što sam već više puta u svojim monografijama isticao i pokazao, da su Franjevci u Ugarskoj 1232., a u našim se krajevima franjevački samostani osnivaju u drugoj polovici 13. stoljeća, napose u Zagrebačkoj kustodiji a Ugarskoj provinciji (Paškal Cvekan, Franjevci u Abinim Našicama, Našice, 1981, str. 32/3).

2. Dolazak u Kostajnicu

Pisani spomenici su najrječitije svjedočanstvo zanačajnih događaja prošlosti. Slaba im je strana, da se lako unište — vatrom, nebrigom, trošenjem pergamene i papira, a često i svjesnim uništavanjem. I premda su se značajne stvari, posebno poveljna pisma i darovnice, često prepisivale i iznova potvrđivale i čuvale na mjestima vjerodostojnosti, to jest u kaptolskim arhivima, turska osvajanja i neprestane borbe s Turcima uništile su mnoge vrijednih povijesnih izvora iz Srednjeg vijeka na području Hrvatske i Slavonije. Ostale su ruševine i predaja, koja je živjela na ustima naroda i prenosila se na nova pokoljenja, premda često i iskrivljena. I za mnoge prošle događaje doznajemo upravo iz takve postojane predaje povezane s ruševinama na određenim mjestima.

Jedna takva predaja povezana s onim područjem kod Svete Ane u Kostajnici govori, da su u predturskoj Kostajnici Franjevci imali svoj samostan i crkvu. Spomenuta predaja je i zapisana u pismu, u kojemu su kostajnički Franjevci na zahtjev arhiđakona Skergatića 25. srpnja 1779. dokazivali svoje pravo na kapelu Svete Ane i na onu zemlju uz tu kapelu kao i na groblje

oko kapele. I premda je povod pismu ljudska gramzljivost, sadržaj pisma je vrijedan povijesni dokumenat, koji bilježi činjenice ondašnjim Franjevcima bliže i poznatije nego nama.

Kostajnički Franjevci 1779. opravdavaju svoje pravo na područje Svete Ane ovako:

1. Kronologija Reda i postojana stara predaja potvrđuju, da se na zemljištu, gdje je sada kapela Svete Ane, nalazio nekoć naš samostan i crkva Svetoga Franje (quod cum ac Cronologia Ordinis nostri et antiqua continuaque traditionis constaret in eodem fundo, quo nunc Capella S. Annae situata habetur, olim Conventum nostrum et Ecclesia sub titulo S. Francisci extitisse).

2. Dokazuju to i ruševine, koje su upotrebljene za gradnju nove Rezidencije (perhibentibus super ex testimoniis tum ruderibus in aedificium novae Residentiae insuptis).

3. Dokazuje to i mala kapela S. Franje koja je nekoć na tome mjestu podignuta jedino za spomen, da je tu postojao samostan i crkva pod istim naslovom (tum exigua capella in loco in honorem S. Francisci olim erecta unice pro memoria pracexistentia ibidem Coenobii et Ecclesiae sub eodem titulo).

4. Premda su ovo mjesto (zemljište) naša braća radi provale neprijatelja privremeno napustili, naklonošću Apostolske stolice našemu Redu dano kao i ostala ovakva mjesta, uvijek je nama pripadalo; povrativši se braća bi ga iz ruševina čitavog podigla i na istome mjestu kao prikladnijem samostan bi sagradili, da strah pred neprijateljem još uvijek bližim nije braći savjetovao sigurnije mjesto, gdje su se sada smjestili (praefatus fundus quam quam incursione inimicorum per fratres nostros ad tempus relictus esset de benigna tamen Sedis Apostolicae quo ad hujusmodi loca Ordini nostro facta concessione semper ad nos spectaverit, ut adeo reversis eo fratribus integrum fuisset ruinas suscitare et in eodem loco utpote commodissimo Coenobium erigere, nisi metus inimici admodum vicini tutiori, quo tunc existunt loco, fratres situandos svasisset (...)ASKos).

Za svoju tvrdnju, da se na zemljištu kod Svete Ane u Kostajnici, u staroj predturskoj Kostajnici, nalazio franjevački samostan i crkva Svetoga Franje Asiškog navode: kronologiju Reda, staru predaju i postojane ruševine crkve i samostana. I premda nisu naveli tu kronologiju Reda, gdje se nalazi i pisano svjedočanstvo njihovoj tvrdnji, njihovo pozivanje na kronologiju Reda ima svoje sigurno opravdanje.

Poznato je, da je početak i razvoj Franjevačkog Reda povijesno obradio povjesničar Reda otac Luka Wadding u svome djelu »Annales Minorum« i prvo izdanje tog djela objelodanjeno je u 18. stoljeću i bilo je dostupno, jer su ga knjižnice svih većih samostana Ladislavovske provincije imale. Ispravljeno i dopunjeno novo izdanje tiskano je »Ad Claras Aqnas« 1934. godine. U IX tomu (svesku) svojih anala Wadding donosi za 1400. godinu popis provincija Reda, njihovih kustodija i u kustodijama pojedine samostane. Taj popis je sastavljen u tri usporedne kolone iz tri najstarija kodeksa sačuvanih popisa. I to:

1. Codex MS Vaticanus ili Polychronicon, sastavljen 1344.
2. Codex Impressus o. Bartola iz Pize, sastavljen 1385.
3. Codex MS Aracelitanus, sastavljen 1399. prema kodeksu o. Bartola iz Pize s dopunama.

Ugarska provincija broji tada 8 kustodija, a među njima se nalazi i zagrebačka kustodija. Vatikanski kodeks iz 1344. spominje samostane: Zagreb, Viroviticu, Našice i Gorbonok (Kloštar Podravski). Drugi (1385.) i treći (1399.) kodeks - Pizanov i Aracelitanski - nabrajaju: Zagreb, Viroviticu, Našice, Požegu, Kostajnicu i Gorbonok (Kloštar Podravski) - (L. Waddingus, Annales Minorum, t IX, god. 1400., str. 292). Budući da je ovaj podatak u Waddingu uzet iz posljednja dva kodeksa koji su napravljeni prema navodima iz knjige oca Bartola iz Pize, u varaždinskoj samostanskoj knjižnici našao sam spomenutu knjigu, koja nosi naslov: Fr. Bartolemeus de Pisis, De Conformitate vitae beati Francisci, ad vitam Domini Jesu Christi redemptoris nostri Liber aureus, Apud. Alexandrum Benatium 1590. - to jest: Brat Bartol iz Pize, O sličnosti života blaženog Franje životu Gospodina Isusa Krista našega otkupitelja, zlatna knjiga, Bolonja, kod Aleksandra Benatia, 1590.-, poslužit ću se izvornim Pizanovim tekstom, što ga on u svojoj knjizi, napisanoj 1385., a tiskanoj 1590. donosi na str. 163, kolona 3, prva knjiga:

Custodia Zagrabiensis

(1) Locum Zagrabiae,	(4) Locum de Posega,
(2) Locum Viroviticae,	(5) Locum Costannicae,
(3) Locum Nesicae,	(6) Locum Gurbonich,

Pročitavši ovaj izvorni tekst o. Bartola iz Pize, začudio sam se, kakvom točnošću piše sva mjesta u zagrebačkoj kustodiji, a ipak je to 14. stoljeće. I ne samo način pisanja. Bartol iz Pize je dobro obavješten, i daje podatke s mjesta, u kojima se 1385. nalaze samostani Franjevaca na području zagrebačke kustodije: pet njih u Slavoniji a samo jedan - Kostajnicu - u Hrvatskoj, i to po vremenu njihova postanka, što je za našu stvar od osobite važnosti.

Na prvome mjestu navodi Zagreb, jer je po postanku u toj kustodiji najstariji, a ne zato, što je sjedište kustodije, kako bi netko mogao pomisliti. Za tu tvrdnju svjedoči primjer iz Pećujske kustodije, gdje se na prvome mjestu nalazi samostan u Varaždinu, a ne Pećuh, premda je sjedište kustodije, a zatim Koprivnicu (1292) i Ludbreg (1383). Poslije Zagreba na drugom mjestu je samostan u Virovitici, koji se pismeno spominje 1280., a nastao je bar deset godina prije. Treće mjesto pripada Našicama, u kojima je samostan podignut svakako prije 1285., jer se Požega koja se kao mjesto franjevačkog samostana spominje 1285., nalazi poslije našičkog samostana na četvrtom mjestu. Ako sada spomenemo, da se za Gurbonich ili Gorbonok (Kloštar Podravski) zna vrijeme postanka — to jest 1294. godine (Waddingus, tV, p. 370, izdanje 1934.), a u Pizanovu popisu dolazi na šestome mjestu, logično je zaključiti, da je samostan Kostajnica (Costannica) zapisan na petome mjestu u zagrebačkoj kustodiji iz istih razloga kao i svi ostali, jer je nastao između 1285. i 1294 godine. A logičnost je u tome, što su samostani od jedan do četiri poredani po godini postanka a Gorbonok kao šesti nastaje 1294., znači da je Kostajnica na petome mjestu — između Požege i Gorbonoka — jer je nastala vremenski između ta dva, to jest između 1285. i 1294. godine.

Vatikanski kodeks iz 1344. iza Našica donosi odmah Gurbonich (Gorbonok), jer još ne zna za Požegu i Kostajnicu, dok Pizanov kodeks između Našica i Gorbonoka stavlja Požegu i Kostajnicu. Dobro obaviješten povjesničar, kakvim nam se predstavlja fra Bartol iz Pize, čini to posve sigurno stoga, jer ima podatak o postanku tih dvaju samostana — Požege i Kostajnice. Da nije tako, logično bi bilo iza Našica i Gorbonoka dodati samo Požegu i Kostajnicu. Bartol iz Pize to nije učinio, znači, da mu je poznato bilo, kako su spomenuti samostani zagrebačke kustodije nastajali. A konačno običaj je bio sve do nedavno, da su se službenom navođenju samostana u Tabulama i u Šematizmima samostani navodili po svojoj starosti, to jest po godinama svoga nastajanja, a to je zahtjevnost njihove časti u dobro vođenim Provincijama.

Može se se netko i nesložiti s ovakvim zaključivanjem, ali ono ipak ima svoje opravdanje i utemeljeno je, premda nekih neposrednih i pisanih dokazala o tome nema, što ne znači, da se još ne mogu naći. Za mene osobno je ne samo vjerojatno nego i sigurno, da su Franjevci u Kostajnici između 1285. i 1294. godine i da su im dolazak u Kostajnicu omogućili gospodari zemlje Kostajnice i kaštela Kostajnice plemić Etink, a najvjerojatnije Petar Kostajnički, sin Etinkov. Možebitni prigovor, da se franjevačka crkva u Kostajnici ne spominje među crkvama iz popisa Ivana arhiđakona Goričkog i nije prigovor, jer samostanske crkve općenito nisu trebale plaćati četvrtinu desetine arhiđakonima zagrebačke biskupije, stoga se i ne navode u tome popisu, na primjer u Virovitici, premda se zapisano zna, da su Franjevci 1280. imali svoju crkvu Svete Marije, a Ivan gorički je nije zapisao.

No, ako se i ne prihvati naša tvrdnja o postojanju samostana i crkve u Kostajnici pod konac 13. stoljeća, mnogo je svakako i to, da se 1385. zapisano zna, kako u Kostajnici postoji samostan Franjevaca, što znači, da je i prije te godine sagrađen i postao već formalni samostan. A tomu je doskora 600 godina njegova pismom zajamčena postojanja na obali Une u staroj Etinkovoj Kostajnici.

Uz potvrđenu predaju o postojanju franjevačkog samostana u Kostajnici postoje i ruševine, koje je otac Alojzije Posavec kao član sadašnjeg samostana u Kostajnici 1830. godine vidio i u svojoj knjizi »Miscelanea I, Notitia« na 9. stranici doslovno zabilježio: (Conventus) Kostajnicensis quidem sub Patrocinio S. Patris Francisci ad Vunam seu Unam fluvium, cujus rudera **hodiedum** patent et cujus fundum Fratres dein aliorum illocati, adhuc hodie custodiunt, in quo pietas Fidelium suam tumulationem potissimum expetit et pro privato suo desiderio saccellum Sanctae Annae extruxit« — »Kostajnički pak samostan pod zaštitom Svetoga Oca Franje na rijeci Vuni ili Uni, čije se ruševine **dandanas** (1830.) vide i braća zatim na drugome mjestu smještena to zemljište još danas čuvaju, a na njemu pobožnost vjernika ponajčešće traži svoje pokapalište i po svojoj privatnoj želji sagradila je kapelu Svete Ane«.

Posavec o. Alojzije je djelovao u Kostajnici i njegov zapis je vjerodostojan svjedok i kostajničke predaje o postojanju franjevačkog samostana i crkve u Kostajnici a i ruševina je još za njegovo vrijeme bilo na području kod Svete Ane. Dijelovi klesana kamenja stare samostanske crkve čuvaju se u samostanu Sv. Antuna u Kostajnici. Još više tog klesanog kamena vidio sam nedavno u starom kostajničkom kaštelu. Prigodom uređivanja najstarije kule, što gleda na Unu i grad Kostajnicu, našli su stara vrata, ulazna vrata sa sjeverne strane u grad Kostajnicu. Ta vrata su kod obnove kaštela — utvrde 1699. bila zazidana i to upravo kamenjem iz ruševina starog franjevačkog samostana i crkve. Tu sada postoji preko jedan metar naslagana kamenja, dobro uščuvana, koje svjedoči za postojanje srednjevjekovnog zdanja — crkve i samostana u Kostajnici. Dovoljno je materijala za utvrđivanje vremenskog postanka franjevačke crkve i samostana.

Na temelju postojane kostajničke predaje i tolikih ostataka kamenih dijelova stare, gotičke crkve Svetoga Franje, sa sigurnošću se može reći, da su Franjevci u Kostajnici preko 600 godina. I premda se o njihovu predturskom djelovanju ništa posebno i zapisno ne zna, oni su tu i proživljavali su sve one obnove Reda kao i drugi njihovi samostani i stalno se nalaze u Ugarskoj provinciji. I onda, kad se 1523. prozvala službeno: Ugarska provincija Svete Marije. A da i ta provincija zna za samostan u Kostajnici, svjedoči Waddingov zapis o samostanima Ugarske provincije Svete Marije, jer godine 1587. na 37. mjestu spominje: »**S...Castaniensis** — to jest — Samostan u Kostajnici« (Annales Minorum, t XXII, str. 123).

U to vrijeme zna se, u Kostajnici su Turci gospodari. Posavec o. Alojzije piše, da je 1577. samostan u Kostajnici spaljen (o.c. str. 9), ali izgleda da nije porušen, jer se na jednom crtežu fra Ivana Petacia, koji prikazuje tursku

Sv. Ivan, evanđelist — Kartuša s propovjedaonice

Kostajnicu 1653. godine crkva i samostan nalaze u području Svete Ane u svome izvornom stanju i unutar zidova stare Kostajnice. Prema tom crtežu crkva Svetoga Franje bila je položena Jug-Sjever tako, da je toranj i fasada s južne strane, dok se samostanska prizemna zgrada nalazi s istočne strane, zatvorena zidom, ispod kojega je za tursko vrijeme bio opkop, što je još i danas vidljivo s istočne strane groblja. Samostansko zemljište s crkvom i samostanom odgovara današnjem prostoru groblja s kapelom Svete Ane. Kod kopanja grobova prema istočnoj strani i danas se još nalazi na zidove starog zdanja.

Da li su Franjevci napustili Kostajnicu prije 1556. godine, kad su Turci osvojili Kostajnicu izdajom bez borbe ili su ostali u njoj do 1577. godine kad je samostan spaljen bio, ne zna se. Vjerojatno su se skrivali, dok su mogli, a samostan i crkva su prepušteni sudbini laganog propadanja, jer Turci nisu dirali u crkve smatrajući ih svetinjama.

3. Povratak nakon oslobođenja 1688.

Udružene čete hrvatskog bara Nikole Erdeda i princa Ljudevita Badenskog izvojevale su dan po Velikoj Gospi (16. VIII.) 1688. značajnu pobjedu nad 15.000 turskih vojnika upravo kod Kostajnice. Turci su protjerani daleko preko Une i naselje Kostajnica zajedno s kaštelom u Uni nakon 132 godine postali su slobodni! Kostajnica se tom pobjedom vratila u sastav Kraljevine Hrvatske. Vojnička uprava pospješuje doseljavanje katoličkog stanovništva i započinje izgradnja nove Kostajnice zapadnije od stare ispod brda Djeda. To su današnji Mađari, predio oko samostana i crkve Svetoga Antuna do one uzbrdice, gdje započinju Majdanci, po doseljenicima iz Majdana. Premda je izgradnja naselja ispod Djeda terenski bila nepovoljna za izgled buduće današnje Kostajnice, blizina Turaka s onu stranu Une i potreba obrane uvjetovali su takvu izgradnju.

Prvi doseljenici u oslobođenu Kostajnicu i vojnička posada bili su katolici. Ban Nikola Erdedi pobrinuo se da u Kostajincu dođe i katolički svećenik, dušobrižnik ne samo za vjernike u Kostajnici nego i u Zrinu i u Sunji, za jedno razmjerno prostrano područje. Franjevački izvori postojano ističu, da je ban Nikola Erdedi ishodio, da tu dušobrižničku službu u Kostajnici, Zrinu i Sunji preuzme Franjevac, član Provincije Svetoga Ladislava, kralja, sa sjedištem u Zagrebu. I premda svjedočanstva nema, ali po crkvenom pravu i propisima Franjevačkog reda za takvu odluku trebalo je dopuštenje redovničkih poglavara i poslanje zagrebačkog biskupa, jer su stare župe Kostajnica i Zrin na području zagrebačke biskupije, a Sunja je bila povezana s Kostajnicom. Po onome pak, što nam je poznato iz Virovitice, gdje je general Jakov Lesli 1684. po oslobođenju Virovitice učinio, da dva Franjevca Ladislavske provincije kao dušobrižnici dođu u Viroviticu i dobio pristanak o. Aleksa Buzjakovića i duhovno poslanje zagrebačkog biskupa Martina Borkovića, sa sigurnošću možemo ustvrditi, da je tako bilo učinjeno i s Kostajnicom. Ban Nikola Erdedi zamolio je ondašnjeg provincijala o. Iliju Jambrušića i zagrebačkog biskupa Aleksandra Mikulića i 1690. u Kostajnicu dolazi prvi Franjevac o. Pacifik Dolovščak, rodom iz Krapine, plemenitaš (Mon I. str. 244),

postaje dušobrižnikom u Kostajnici, Zrinu i Sunji (ubi primus illo tempore fuit Parochus seu Administrator P. Pacificus Dolovschak Anno 1690., et non tantum Parochiae Costanjensis sed et Zriniensis et Szuinensis simul prout legitur in libro Baptizandorum apud D. Parochum Modernum existente — gdje je prvi u ono vrijeme bio župnik ili upravitelj o. Pacifik Dolovščak, godine 1690., i ne samo župe kostajničke nego i zrinske i sunjske zajedno, kao što se čita u knjizi krštenih kod sadašnjeg gospodina župnika). Taj podatak je zapisan 1743. u opisu samostana Ladislavske provincije kod kostajničke rezidencije na jednoj ceduljici, a napisao ga je nepoznati Franjevac iz prve krsne knjige župe u Kostajnici (o.c. str. 31).

U prvi mah je neobično, da ban Nikola Erdedi traži i dovodi Franjevce u Kostajnicu. No, poznate okolnosti mogu to objasniti. Kao pobjednik i oslobodite1j Kostajnice vidio je ruševine crkve i samostana u Kostajnici i doznao, da su tu prije Turaka bili Franjevci. Porodica Erdedi je bila povezana s Franjevcima Hrvatsko-Kranjske provincije Svetoga Križa, jer je Petar Erdedi doveo Franjevce 1531. k Svetom Leonardu iznad Samobora, a ban Toma Erdedi im je 1610. dao Jasku i Samobor, dok je sin Tomin Sigismund, hrvatski ban, podigao samostan u Klanjcu 1630. Ova naklonost porodice Erdedi Franjevcima potakla je i bana Nikolu Erdeda, da je zamolio upravu Provincije Svetoga Ladislava u Zagrebu i za Kostajnicu Franjevca, jer je nekadašnji samostan Sv. Franje u Kostajnici pripadao zagrebačkoj kustodiji Ugarske provincije Svete Marije, od koje se i Ladislavska provincija odijelila 1661. i postala samostalna provincija. Bilo kako bilo činjenica je, da je otac Pacifik Dolovščak prvi dušobrižnik u Kostajnici nakon oslobođenja 1690. godine. Njegovim dolaskom u Kostajnicu na Uni započinje redovita briga za duhovno dobro vjernika katolika. Dolovščak o. Pacifik nema još 1690. naslov pretstojnika (Mon I, str. 244), ali njegov nasljednik u službi upravitelja kostajničke župe o. Franjo Purgarić, rodom iz Nove Vesi kod Varaždina, ima službeni naziv pretstojnika (praesident) 1691/2.)Mon I. str. 259 i 267), što znači da se u Kostajnici nalazi i prikladna kuća — rezidencija, za koju kaže spis »Imago« iz 1732., da je bila drvena (eä ligno Fratrum hospitia sunterecta — nastamba je braći bila podignuta iz drveta). I što je također značajno, ta nova nastamba za braću nije podignuta na mjestu starog kostajničkog samostana (Sv. Ana), nego na današnjem mjestu ispod Djeda.

Zapis u službenom opisu kostajničke rezidencije 1732. doslovno piše, da bi se braća nastanila na starome mjestu, gdje su ruševine crkve i samostana, kad u blizini ne bi bili Turci, koji su se još uvijek zalijetali preko Une i pljačkali te odvodili ljude (Imago, str. 23). Opis kostajničke rezidencije iz 1743. (ASVa, str. 32) veli, da je iz istoga razloga i grad Kostajnica na sigurnije mjesto povučen i naša rezidencija na drugo mjesto napustivši staro kao u sredini grada napravljena (propter quam causam et Civitas ad tutiorem partem retracta et Residentia nostra in alio loco relicto antiquo in medio quasi Civitatis est fabricata).

Nakon o. Franje Purgarića u kostajničkoj rezidenciji je 1693/4. namješten mladi Franjevac o. Ladislav Horvat (Mon I, str. 273 i 279). Njega su Turci uhvatili, odvukli na desnu obalu Une i iz mržnje na vjeru 20. svibnja 1694. mučili i ubili. Odsjekli su mu glavu i nabili ga na kolac. Bio je svećenik samo

dvije godine. Pravi je mučenik, premda se o tome ne piše, jer je ubijen iz mržnje na vjeru i radi Krista. Ponovni dolazak Franjevaca u Kostajnicu na topljen je mučeničkom krvlju, na što se ne bi smjelo zaboraviti!

Godine 1695. uz ime o. Ladislava Sztunye. pretstojnika kostajničke rezi dencije, dolazi i oznaka, koji je i župnik (qui et parochus — Mon I, str. 289), a dobiva i pomoćnika o. Berarda Sepcsicha — Sepčića). Ista postava ostaje i 1696. (Mon I, str. 305). Sastanak provincijske uprave 29. II. 1696. određuje da pojedini samostani i rezidencija u Kostajnici mogu zemlje i vinograde od Turaka napuštene a i župne radi turske opasnosti zadržati ili prodati za iz gradnju samostana (Mon I, str. 299). Što se pak tiče župa i njihova upravlja nja, zagrebačkom biskupu kao ordinariju, pripada pravo uzimati za župnike koje god hoće redovnike uz dopuštenje njihovih poglavara, što dovodi do na stavljanja uprave u župama Virovitičkoj i Kostajničkoj (Mon I, str. 300).

Iz ove odredbe uprave Ladislavske provincije je vidljivo, što smo prigo dom dolaska Franjevaca u Kostajnicu istakli, da su Franjevci došli u Kostaj nicu uz pismeno odobrenje zagrebačkog biskupa — ordinarija i da im je on 1696. produžio upravu župe u Kostajnici. Zato se o. Ladislav Sztunya naziva župnikom (qui et parochus) a njegov subrat o. Berard Sepčić, kapelanom.

Službu župnika vrši o. Ladislav Sztunya i 1697., a kapelan mu je o. Do nul Strahinecz (Mon I, str. 310). Jednako i 1698. uz o. Matiju Halužana, pro povjednika (Mon I, str. 316).

Godine 1699. kostajnički župnik je o. Berard Sepčić, a pomaže mu kao redoviti propovijednik o. Matija Halužan (Mon I, str. 320). Njega 1700. izmje njuje kao župnika o. Bernardin Strahina, a svoju službu redovitog propovije dnika nastavlja o. Matija Halužan (Mon I, str. 328).

Kroz pet slijedećih godina upravu župe u Kostajnici ponovo preuzima o. Ladislav Sztunya, 1701. ima propovjednika o. Antuna Mlaiczenovicha (Mon I, str. 345), 1702. godine o. Danijela Herbolicha (Mon I, str. 355), 1703. je sam (Mon I, str. 364), god. 1704. ima dvojicu — o. Danijela Herbolicha i o. Donula Strahincza (Mon I, str. 370), a 1705. o. Gabrijela Dugovičku (Mon I, str. 375).

Godine 1706. uprava Provincije donosi odluku da se Franjevci župnici u Rezidencijama ne zovu više župnici (non tamen titulo Parochi sed titulo cha ritatis — Mon I, str. 375). No, ta je godina za kostajničku rezidenciju znača jna i po tomu, što je te godine zagrebački biskup Martin Brajković oduzeo župu u Kostajnici Franjevcima, a predao je svome biskupijskom svećeniku. Stunya doduše vrši službu pretstojnika kostajničke rezidencije i 1706., ali ni je više upravitelj župe u Kostajnici. Zagrebački biskup je sebi pridržao pravo oduzeti Franjevcima upravu župe u Kostajnici i on je to 1706. i učinio, pre mda novi upravitelj župe nije imao ni župnog stana ni župne crkve, što je nužno dovelo do nesporazuma i spora s kostajničkim Franjevcima.

Novi upravitelj župe u Kostajnici je zahtijevao, a bio je to Ivan Holje vac, da Franjevci njemu predaju svoju drvenu crkvu Svetoga Antuna i svoje drveno prebivalište kao župni stan, jer da su župljani u Kostajnici dopri nosili za gradnju crkve a jednako i za gradnju rezidencije, budući da su Franje vci upravljali župom. Franjevci su pak tvrdili, da su i crkva Svetoga Antuna i njihov stan podignuti njehovom brigom i zalaganjem.

Za rješenje nastalog spora sastalo se u Zagrebu u kuriji kanonika Pavla Českovića 21. kolovoza 1710. povjerenstvo, koje su sačinjavali: Zapovjednik grada i pukovnije u Kostajnici Franjo Delišimunović, provincijal Ladislavske provincije o. Maksimilijan Klarić i kostajnički župnik Ivan Holjevac. Tom zgodom je zaključeno, da crkva Sv. Antuna sa stanom pripada Franjevcima. U slučaju da sagrade novu, drugu crkvu i stan u Kostajnici, tada bi crkva Sv. Antuna i stan pripali župniku u Kostajnici. Župniku je dopušteno, da svečanu službu Božju nedjeljama i blagdanima služi u crkvi Sv. Antuna, izmjenično s Franjevcima, te da župnik u Franjevačkoj crkvi može vršiti i druge župničke službe. Glede propovijedanja ustanovljeno je, da župnik može propovijedati na sve blagdane i nedjelje osim svake druge nedjelje, ali ne u ono vrijeme, kada Franjevci običavaju propovijedati. Istaknuto je i to, da sav novac što uniđe s križićem u nedjelju po mladoj nedjelji pripada kostajničkom župniku, a što u druge nedjelje i dane dođe, pripada Franjevcima, jer su oni dužni tim prihodom pribaviti sve za crkvu potrebne stvari i crkvu uzdržavati. Dogovoreno je ustanovljeno, da Franjevci potpomažu župnika u njegovoj službi i da za tu pomoć ništa ne traže. No, bez župnikova znanja Franjevci ne smiju obavljati nikakve dušobrižničke službe (Prijepis ovoga utanačenja čuva se u arhivu kostajničkog samostana kao broj 1-1710., ASKos, a izvornik u provincijskom arhivu u Zagrebu.).

Po onomu što je uskoro nakon spomenutog utanačenja uslijedilo, župnik Ivan Holjevac nije bio zadovoljan. Pobrinuo se, da sebi crkvu nađe i uredi. Kako se u Novljanima blizu današnje zidane župne crkve nalazila stara drvena kapela Svetoga Nikole, on je tu drvenu kapelu proširio i proglasio župnom crkvom. Arhiđakon gorički pohađa Kostajnicu 1714. i u svome izvještaju piše, da je pohodio crkvu Svetoga Nikole, koja je od filijale postala župna (quae ex Filiali in Paroetialem post ultima visitationem conversa est ex roboribus satis ampliata altaria tria continent, sanctuario per modum fornicis opere arculario ex asseribus adjecto satis lucida — koja se poslije zadnjeg pohoda (1709.) od filijalne okrenula u župnu, hrastovim trupcima dosta proširena ima tri otlara, svetište radom stolara na način tabulata dosta svjetlo — (Protocoli Arch. Gorensis, 11/II, str. 276).

Holjevac je po kapeli Svetoga Nikole, koju je najprije proširio do 1714. a njegov nasljednik Matija Ivanković 1727. iznova sazidao, proglasio župu u Kostajnici — župa Svetoga Nikole. Arhiđakon gorički 1714. ne navodi, da je to učinio po dopuštenju zagrebačkog biskupa, ali je to sigurno s dopuštenjem biskupovim učinjeno. Spominjem to zato, jer se taj podatak inače ni u jednom Šematizmu zagrebačke biskupije ne navodi, a potrebno ga je znati, budući je prije Turaka u Kostajnici bila župa Svetoga Mihovila Arkanđela, a i prvi pohodi arhiđakona goričkih 1705, 1709, nazivaju crkvu Svetoga Antuna župnom crkvom (ecclesia parochialis — Prot. 11/II, strl. 201 i 242).

Dobro je što je Ivan Holjevac napustio želju za crkvom Svetoga Antuna i otišao u Novljane. Na taj su se način kostajnički Franjevci riješili neugodnosti i mogli se u miru spremati za izgradnju svoje nove crkve a potom i nove rezidencije. Ostala im je samo obaveza, na koju su se kostajnički župnici voljeli pozivati, da im Franjevci badava pomažu u dušobrižničkom radu, premda ih taj dogovor iz 1710. stvarno nije obavezivao.

4. Samostan

Svaku redovničku kuću obično nazivaju — samostan, premda taj naziv prema franjevačkom zakonodavstvu ne pripada svim franjevačkim kućama. Dobro je ovdje tu razliku istaknuti i pokazati, da se **samostanom** zovu samo one franjevačke kuće, koje su po propisima Reda podignute tako, da u njima mogu osigurano provoditi zajednički način života bar 12 redovnika Franjevaca. To je tražila u 18. stoljeću Sveta Stolica — papa. A ovo — zajednički život — znači, da postoji crkva i kor i sakristija, kako bi mogli vršiti zajedničku korsku molitvu i služiti svete Mise; da imaju potrebne sobice za stanovanje i spavanje, zajedničku blagovaonicu, zajedničku rušnicu za rublje, prikladne radionice za braću pomoćnike i izvor materijalnog uzdržavanja. Uz to je potrebno, da Generalna uprava Reda izda službeno dopuštenje a provincijska uprava proglasi određenu kuću formalnim samostanom. One pak franjevačke kuće, gdje se radi manjeg broja braće ne može provoditi zajednička korska molitva i opće određeni zajednički način života, premda imaju i crkvu, kor, sakristiju, blagovalište i sobe za redovnike pa i klauzuru, zovu se **rezidencije.** I dosljedno: poglavar samostana je **gvardijan,** a poglavar rezidencije je **pretstojnik.** U samostanima i u rezidencijama obvezatna je tako zvana **klauzura,** to jest u određeni dio samostana nije dopušten pristup svjetovnim osobama a posebno pak ženskima. Taj dio je zatvoren vratima, na kojima stoji napisano: klauzura.

Kostajnica kao franjevačka redovnička kuća od svoga postanka 1690. do danas nije bila samostan nego samo rezidencija, kojom su upravljali pretstojnici a ne gvardijani. To ništa ne umanjuje ni njezino značenje ni njezinu vrijednost u vjerskom i kulturnom pogledu. Radi općeg shvaćanja mi ćemo Kostajnicu nazivati samostanom kao i sve druge naše franjevačke kuće.

Izgradnja

Po dolasku u Kostajnicu 1690. braća su u Kostajnici podigla najprije drvenu kuću za stanovanje kao i svi ondašnji Kostajničani. Podigli su je u blizini drvene crkve Svetoga Antuna. Zna se, da je bila drvena i da su Franjevci u njoj stanovali do izgradnje sadašnjeg samostana skoro šesdeset godina. Nešto pobliže o tome drvenom samostanu nemamo podataka (ex ligno Fratrum hospitia sunt erecta — Konačišće braće podignuto je od drveta — »Imago« (. . .) str. 22).

Jednu stvar treba posebno istaći odmah na početku. Franjevci u Kostajnici nisu imali materijalnih izvora da sami podignu crkvu i samostan. Nije u Kostajnici početkom 18. stoljeća bilo ni bogatih dobročinitelja. I to je jedan od razloga, da su tek 1754. godine mogli započeti s izgradnjom zidanog samostana. A pomoć u tome poslu, treba istaći, bili su im isključivo stanovnici Kostajnice. Za gradnju su upotrijebili prikladan materijal iz ruševina staroga samostana kod kapele Svete Ane (tum ruderibus in aedificium novae Residentiae insumptis — za gradnju nove Rezidencije uzeto je iz ruševina — Pismo arhiđakonu Ivanu Skergatiću 25. VII. 1779 — ASKos, 15/1779. Na taj posao se uz dopuštanje Provincijske uprave dao pretstojnik

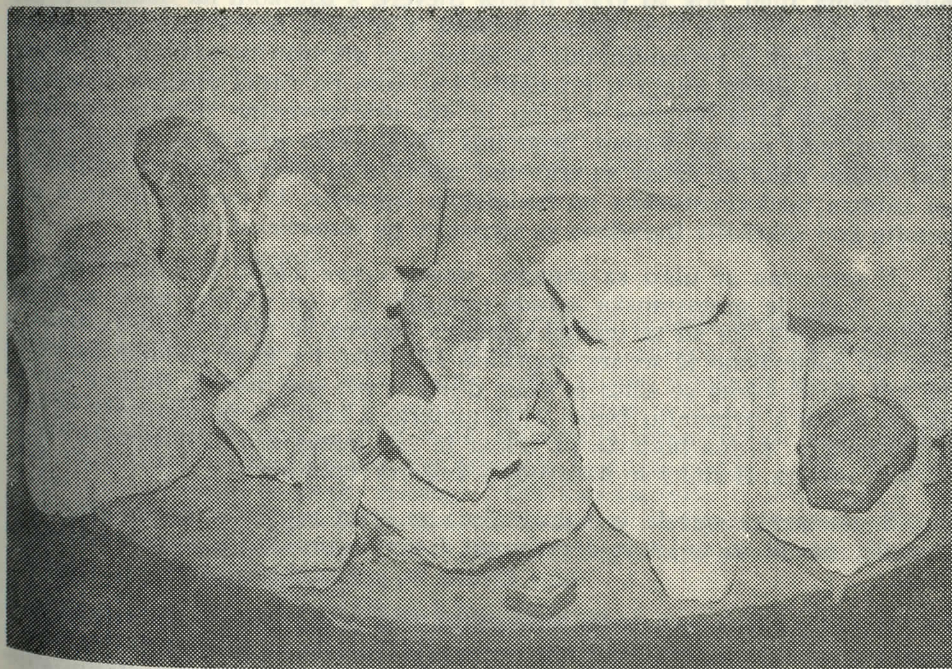
kostajničke rezidencije o. Nikola Szmolchich (Smolčić). Za graditelja, obično meštra zidara, i za njegove pomoćnike po običaju onoga vremena se ne zna. Ostaju nepoznati.

Samostanska zidana zgrada ima samo jedno krilo, koje se uz podnožje brda Djeda proteže od sakristije na Istoku prema Zapadu u dužini od 38,80 metara. Temeljni kamen je 8. travnja 1754. godine postavio gospodin Šimun Bernaković, potpukovnik i tada zapovijednik u Kostajnici, za provincijala o. Kerubina Fabšića (»Imago«) (. . .) str. 25, izvorni zapis.

Gradnja je brzo napredovala, jer su do 28. rujna 1754. podignuti vanjski zidovi (muri latevales), a 12. studenoga postavljeno je i dovršeno krovište (tectum appositum et perfectum est — »Imago« (. . .) str. 25).

Slijedeće 1755. pod upravom o. Kapistrana Stocza uređeni su zahodi i provedena kanalizacija. Uređena je u prizemlju soba za žrmljenje žita i krušna peć, a ta će kroz zimu služiti i kao blagovaonica. Potpuno je dovršena i kuhinja (Pistrina cum fornace, quae tunc pro Refectorio tota serviebat hyeme. Et culina totaliter perfecta sunt »Imago« (. . .) str. 25, — izvorno).

Stocz o. Kapistran je 1756. napravio podrum, blagovaonicu, pivnicu (canaba) i šest soba s prozorima, vratima i pećima. Napravljene su stepenice i nad velikim hodnikom od stepenica napravljen je svod (»Imago« (. . .) str. 25).

Fragmenti s lokaliteta stare crkve i samostana

Godine 1756. uređena je sedma soba. Godine 1759. nadsvođen je hodnik u samostanskom katu do stepeništa a nadsvođeno je i stepenište (»Imago« (...) str. 25). Cijela zgrada residencije — Izvana i iznutra — ožbukana je od 15. 9. 1779. (»Imago« (...) str. 27).

Izgled

Teško je reći, da li su Franjevci u Kostajnici namjeravali svome samostanu dati izgled kao u drugim samostanima svoje provincije, to jest oblik četvorinaste zgrade s malim cvjetnjakom (kvadratom) u sredini. Sve okolnosti govore, da Ladislavska provincija nije u Kostajnici namjeravala imati formalni samostan nego samo rezidenciju i stoga je i samostanska kuća izgrađena kao jednokrilna zgrada povezana s crkvom, koja je uslovljavala njezin položaj i izgled.

Samostansko krilo uz brdo Djed na sjevernoj strani u ravnoj liniji spojeno je s crkvom tako, da se u prizemlju nalazi sakristija, a u katu su dvije sobe i hodnik. To sjeverno krilo ima 38,80 metara dužine i u prizemlju ima pet prozora i vrata, dok u katu ima 10 prozora. Sa zapadne strane samostanska zgrada je 13,83 metra široka zajedno s prizidanim istakom zahoda i ima u prizemlju vrata na dvorište, au istaku jedan prozor, dok u katu ima 2 prozora — na hodniku i u istaku. Južna strana samostanske zgrade ima 27,83 metra i pretstavlja pročelje zgrade. Sve prostorije su okrenute prema Jugu, dok su vrata prema Sjeveru s izlaskom na hodnik. U prizemlju južna strana ima sedam prozora a u katu osam prozora. Istočno krilo je hodnik u prizemlju, dug 16,70 metara, prizidan uz zapadni zid crkve. Hodnici tog dijela imaju u prizemlju i u katu po četiri prozora. Značajka tog istočnog krila hodnika u tomu je, što nije povezano sa samostanskom zgradom pod pravim kutom, nego ima mali otklon prema zapadnoj strani. Taj otklon ništa ne smeta ni crkvenoj zgradi a ni samostanskom traktu, jer se iznutra međuprostorima na hodnicima ispravlja. Iz međuprostora u prizemlju kod sakristije izgrađene su stepenice na samostanski kat.

U samostan se ulazi sa zapadne strane crkve dugim hodnikom uz bok crkve. Kako je samostanska zgrada terenski viša od uličnog ulaza u samostanski hodnik, da se ta terenska razlika izravna, iz nižeg dijela hodnika u viši dio postavljeno je sedam stepenica. Isto tako i u katu hodnika iza ulaza na kor stepenicama se silazi iz višeg dijela u niži pod zvonik. Duljina hodnika uz crkvu u prizemlju iznosi 24,86 metara, a hodnika samostanske zgrade 27,30 metara. Širina hodnika uz crkvu je 2,04 metra a u samostanskoj zgradi 2,14 metara. Hodnici su nadsvođeni križnim boltama.

Samostanska zgrada je namijenjena za život zajednice kostajničke rezidencije, pa je to uvjetovalo raspored i svrhu prostorija u prizemlju i u katu.

U prizemlju su zajedničke prostorije. Ima ih pet. Prva je, kad se uđe od sakristije u samostanski hodnik prizemlja kanaba 5,40 x 3,60 metara s ulazom iz blagovaonice i silazom u podrum ispod blagovaonice. Zatim slijedi blagovaonica, koja ima ulaz iz hodnika i danas ima dva prozora, prostorno najveća prostorija 5,40 + 6,38 metara, dugo godina je služila kao školska soba kostajničke osnovne škole. Nadsvođena je masivnim bačvastim svodom. Treća soba je danas kuhinja 5,40 + 4,30 metara, nadsvođena je bačvastom boltom. Nekad je bila u sklopu blagovaonice, odnosno školske sobe. Četvrta je bila nekada kuhinja 5,40 + 4,60 metara a sada je kupaonica. Peta soba je 5,40 + 2,90 metara, nekada pekara i žrvnica za žito, danas smočnica. Šesta soba 5,40 + 2,24 metra, po svemu izgleda, da su u njoj bila sanitarija.

U katu je sa sjeverne strane hodnika 28,40 m dug a 2,33 metra širok, nadsvođen bačvastom — križnom boltom, popođen daskama. Osam samostanskih čelija smješteno je prema dvorišnoj strani s pogledom na Unu i Zrinski grad. Prva je poglavareva soba, najveća 5,42 + 3,62 metra. Danas ima vrata i u susjednu sobu 5,42 + 2,83 m. Slijedeći pet ostalih soba 5,42 + 2,80 m. i posljednja najmanja 5,42 + 2,32 metra. Svaka od tih soba ima po jedan prozor, po jedan zidni ormar, peć i nadsvođene su bačvastom — križnom boltom.

Nad sakristijom u katu nalaze se dvije sobe i mali hodnik, kojim se prilazi u te sobe. Na kraju tog hodnika je prozor prema Istoku. Duljina hodnika je 8,67 m a širina 1,66 m. Prva soba je 3,64x4,14 m, ima prozor na Sjever, nadsvođena je bačvasto-krišnom boltom. Druga je 3,64 x 4,12 m i ima dva prozora, jedan na Sjever a drugi na Istok, nadsvođena je bačvasto-križnom boltom. Danas se u tim sobama i na hodniku nalazi samostanska knjižnica i spremište za vrijedne samostanske stvari iz kulturne ostavštine.

Prostrani hodnik uz crkvu u katu namijenjen je kao izložbeni prostor za slike i kipove. Na gornjem dijelu stepeništa, koji se iz gornjeg samostanskog hodnika spušta u prizemlje, nalazi se na zapadnom crkvenom zidu prozor s pogledom u svetište crkve, nešto kao mali samostanski oratorij. Na južnom zidu tog stepeničkog prostora obješeno je veliko Raspelo s lijepo oblikovanim tijelom Kristovim. Kad se otvore klauzurska vrata u prizemlju stepeništa kod sakristije, pogled na Raspelo na vrhu stepeništa djeluje impresivno.

Sredstva uzdržavanja

Za osnivanje redovničkih kuća traže crkveni propisi kao uslov — osiguranje sredstava za uzdržavanje redovnika. Za Franjevce koji po svome Pravilu ne mogu posjedovati materijalna dobra ni kao zajednica Sveta je Stolica odredila, da sva dobra pripadaju Svetoj Stolici, a Franjevcima se upotreba materijalnih dobara daje na način milostinje. Franjevci ne posjeduju ništa nego samo upotrebljavaju. Po zahtjevu Svetoga Franje, svoga Utemeljitelja, sve potrebno za život nastoje dobiti kao nagradu za svoj pošten rad. A kad im ljudi ne bi pružili mogućnost rada kao sredstva njihova uzdržavanja, Franjevci se tada mogu poput ostalih siromaha utjecati stolu Gospodnjemu, mogu tražiti milostinju od dobrih ljudi.

Dolaskom u Kostajnicu 1690. kostajnički su se Franjevci uzdržavali svojim **dušobrižničkim radom.** Vršili su službu župnika u Kostajnici, Zrinu i Sunji i po riječima Sv. Pavla: »Tko oltaru služi, od oltara neka i živi«, svojom svećeničkom službom su se uzdržavali. Kad im je nakon 15 godina zagre-

bački biskup oduzeo tu službu i predao je svome biskupijskom svećeniku, Franjevcima, je preostalo samo svećenička služba u drvenoj samostanskoj crkvi i **milostinja** kostajničkih vjernika, koji su im od svoje volje ponešto davali. I to malo bilo im je ugroženo, jer je Ivan Holjevac, prvi kostajnički župnik Svetoga Nikole htio oduzeti i crkvu i drvenu njihovu nastambu, istjerati ih iz Kostajnice.

Dogovorom i utanačenjem 21. kolovoza 1710. Franjevci su ostali u Kostajnici i priznato im je pravo na njihovu drvenu crkvu i drvenu stambenu kuću. Priznato im je pravo, da slobodno u svojoj crkvi vrše službu Božju i propovijedaju, da sabiru milostinju za svoje životno uzdržavanje.

Postepeno su počeli primati i **zaklade** od pobožnih vjernika. Bile su to zakladne Mise. Pojedini vjernici su još za svoga života htjeli osigurati služenje svetih Misa za ispokoj svoje duše. U tu svrhu su ostavljali zakladnice u obliku nepokretnih svojih dobara a najčešće u obliku novca. Takav novac bi se polagao kod sigurnih osoba, da se kamatima od uložene glavnice služe svete Mise. Zaklade su primali Franjevci, vodili ih u posebnoj »Zakladnoj knjizi« (najstarija zakladna knjiga postoji u Kostajnici) i u naznačene dane u godini služili svete Mise, a povjerenici zakladatelja su im dostavljali određeni novac od kamata zaklade. Takvih zaklada su imali u 18. stoljeću dvanaestak. Bilo je to jedno od uspješnih sredstava njihova uzdržavanja.

Početkom 18. stoljeća spominje se, da su kostajnički Franjevci za svoje uzdržavanje imali: 1 vinograd, nekoliko livada i bašću s onu stranu Une.

Imbro Erdedi je dao kostajničkim Franjevcima 4 jutra bašće, koja se zvala »Jato« i bila je, dvadesetak koraka od mosta na Uni s desne strane Une. Samostanski poglavar je tu bašću mogao vidjeti iz svoje samostanske sobe. Uz tu bašću imali su preko Une i livadu »Luka« zvanu, samo četvrt sata udaljenu od bašće »Jato«, smještenu među brežuljcima, dobru, jer su je natapali potočići. A k tomu i malu šumu. Mirom u Beogradu 1739., kad su Turci ponovo kod Kostajnice došli na desnu obalu Une, sve su to odjednom Franjevci izgubili.

Nakon toga Franjevci su u Kostajnici zakladom Katarine Tuffić dobili oko 2 jutra livade na Djedu, šljivik i kuhinjski povrtnjak kod svoje rezidencije, a obaveza im je bila služiti godišnje 6 svetih Misa za Katarinu Tuffić. Dobili su to 25. travnja 1739., dakle upravo onda, kad su bašću preko Une izgubili (Liber altaristicus Residentiae Kostanjicensis, pod Tuffiana).

Spominje se i zemlja oko starog samostana zvana »Kloštranica«, koju samostan i danas ima. A postojala je i samostanka zemlja, 3 rali u »Topoli«, koju je 1934. o. Feliks Gretschl prodao (Spom I, str. 57).

Od svoga dolaska u Kostajnicu do danas Franjevci u Kostajnici su živjeli u vrlo siromašnim uslovima. Obavljali su **prošnju** (mendikaciju) u obližnjim župama. **Pomagali** su okolnim **župnicima** vrlo revno, kako to pokazuju pismeno dana svjedočanstva, što su ih 1834. zagrebačkom biskupu dali župnici iz Sunje, Dubice, Zrina, Divuše, Krapja i Jasenovca (ASKos za 1834).

Pod konac 18. stoljeća su dobivali nešto kao **plaću za Franjevca učitelja** na pučkoj školi. Početkom 19. stoljeća su u ime uzdržavanja triju svećenika primali **potporu** (penziju) od 600 forinti, koja im je za francuske uprave

smanjena na 300 forinti, a po odlasku Francuza ponovo dodjeljena na 600 forinti. Dobivali su je iz vjerske zaklade, ali uz mnoge poteškoće, borbe i dokazivanja (ASKos).

U 19. stoljeću su imali i **mlin** na Uni ispod kapele Svete Ane, jer se spominje, , da je samostan u Kostajnici 25. kolovoza 1841. sklopio ugovor o mlinu kod Svete Ane s mlinarom Vapotićem (ASKos za 1841.).

Godine 1819. uveden je sajam kod kapele Sv. Ane na njezin godišnji blagdan — to jest 26. srpnja. Franjevci su 21. rujna 1824. godine tražili, da placarina od sajma kod kapele Sv. Ane pripada kapeli, to jest samostanu, jer se održava na njihovu zemljištu. Banska brigada u Petrinji je to aktom od 26. X. iste godine odbila (ASKos za 1824). Po dokinuću Vojne krajine Franjevcima se 3. VIII. 1877. dopušta ubiranje placarine kod Sv. Ane prigodom sajma 26. srpnja (ASKos za 1877.).

Dokinut i uspostavljen

Odredbe cara Josipa II o dokidanju samostana pojedinih Redova nijesu mimoišle ni samostane Ladislavske provincije. Dokinuti su samostani u Križevcima, Remetincu i siromašna rezidencija u Kostajnici. Dekret o dokinuću rezidencije u Kostajnici sa svim popretnim odredbama izdan je 20. ožujka 1790. Razlog dokinuća je, što kostajnički Franjevci nisu u dušobrižničkoj službi, a najvjerojatnije, da im kuća rezidencije posluži za učionice pučke škole. Zatečenim članovima rezidencije dodjeljena je godišnja renta, u kojigod samostan nakon dokinuća pođu (ASKos za 1790.). Kako je te godine umro car Josip II, dekret o dokinuću nije bio izvršen.

Promjenom vladara nastaju nova vremena. Postepeno se mijenjaju i dokidaju Josipove odredbe. I tako se dogodilo, da je Kraljevsko namjesničko Vijeće objavilo 4. kolovoza 1801. odluku o nedokidanju kostajničke rezidencije i o dodjeljivanju 600 funti godišnje pomoći za uzdržavanje triju svećenika u kostajničkoj rezidenciji (ASKos za 1801.).

Jednaku odluku dostavlja 5. veljače 1805. i Kraljevsko Vijeće iz Budima. Godine 1806. 11. studenoga ponovo se javlja upravi Provincije, da samostan u Kostajnici nije dokinut, a uz to se daju i odredbe o osoblju u samostanu i o sredstvima za uzdržavanje crkve, samostanske zgrade i svećenika (ASKos za 1806.).

Kao zanimljivost spominjemo da su oci rezidencije u Kostajnici 1794. bili upravitelji župe u Hrastovici, u Krapju, a kapelani u Kalniku, Sunji i Mariji Gorici. Godine 1797. upravitelji župe u Krapju i Hrastovici a kapelan u Kalniku. Godine 1798. upravljaju Krapje i Hrastovicu, 1799. Krapje, Lonju i Hrastovicu, 1.800. Krapje i Lonju, 1801. Krapje i kapelan u Lipovljanu, 1802. u Krapju i kapelan u Lipovljanu, 1803. upravljaju Krapje i Novsku.

Posljedica dokinuća samostana u dobrom smislu bila je u tome, što je poslije ponovnog uspostavljanja samostana dobivao godišnje 600 forinti pomoći iz vjerskog fonda. Francuska uprava to najprije priznaje, a onda smanjuje na 300 forinti godišnje. Dolaskom austrijske vlasti godišnja pomoć je opet 600 forinti (ASKos).

Obnavljanje samostana

Po propisima Provincijske uprave i kostajnička rezidencija se pravilno održavala: bijelila se izvana i iznutra. Mijenjale su se lemeške na krovu, a kasnije crijep.

Samostanska zgrada je bila jače oštećena, kad su je Francuzi 1. studenoga 1810. zaposjeli i u njoj nastanili 30 osoba, a uz to još držali i svoj magazin (ASKos za 1810.). Nakon odlaska francuske vojske Franjevci su u Kostajnici tražili pomoć za popravak oštećena samostana, ali ne postoji dokument, koji bi pokazao, da li su tu pomoć i dobili.

Veća i značajnija obnova samostanske zgrade bila je 1835. i 1858. godine, kako se to iz arhivske građe vidi (ASKos za 1835. i 1858. godinu).

Znatnu obnovu s preinakama i prilagođavanjima u kostajničkoj rezidenciji proveo je o. Luka Bistrović, mjesni poglavar u najnovije vrijeme.

Treba spomenuti, da je uz ulaz s ulične strane u samostan u rujnu mjesecu 1934. prigrađena zgrada — lokal, koja se za uzdržavanje samostana iznajmljuje. Dao ju je podići o. Feliks Gretschl (Spom I, str. 49).

Istovjetna zgrada — lokal podignut je i s desne strane kolnog ulaza u samostansko dvorište i iznajmljuje se. Godina izgradnje nije zapisana.

Prestojnici kostajničke rezidencije

1690. — o. Pacifik Dolovschak,
1691. — o. Franjo Purgarich, pret.
1693. — o. Ladislav Horvath, pret.
1695. — o. Ladislav Sztunya, pret. et paroch.
1699. — o. Berard Sepchich, pret. et paroch.
1700. — o. Bernardin Sztrahina, pret. et paroch.
1701. — o. Ladislav Sztunya,
1707. — o. Maksimilijan Bassarovich, pret.
1711. — o. Zaharija Mayo, pret.
1712. — o. Kazimir Szerpak, pret.
1719. — o. Dominik Paljak, pret.
1720. — o. Bernardin Kopp, pret.
1722. — o. Emerih Fabianich, pret.
1723. — o. Bernardin Kopp, pret.
1725. — o. Damjan Faics, pret.
1727. — o. Marijan Casparlin, pret.
1729. — o. Dionizije Biszancsics, pret.
1735. — o. Petar Roich, pret.
1736. — o. Maksim Oblak, pret.
1738. — o. Nikola Szmolchich, pret.
1740. — o. Bernardo Laczkovich, pret.
1742. — o. Pacifik Fejer, pret.
1743. — o. Bernardo Laczkovich, pret.
1748. — o. Nikola Szmolchich, pret.

1751. — o. Hadrijan Juraich, pret.
1752. — o. Petar Suppagich, pret.
1753. — o. Nikola Szmolchich, pret.
1755. — o. Kapistran Stocz, pret.
1757. — o. Hadrijan Juraich, pret.
1758. — o. Kapistran Stocz, pret.
1762. — o. Petar Suppagich, pret.
1763. — o. Arzenije Glich, pret.
1764. — o. Anđeo Novoszel, pret.
1766. — o. Đonul Scheiner, pret.
1769. — o. Oto Csessenika, pret.
1771. — o. Krescencije Marinich, pret.
1773. — o. Tomo Mihekovich, pret.
1775. — o. Leopold Plussko, pret.
1776. — o. Felicisimo Rutti, pret.
1777. — o. Antun Szotter, pret.
1779. — o. Venancije Turek, pret.
1780. — o. Tomo Mihekovich, pret.
1782. — o. Antun Szotter, pret.
1785. — o. Mauricije Kovačić, pret.
1791. — o. Maksim Kovačić, pret.
1794. — o. Mauricije Kovačić, pret.
1799. — o. Pijo Berleković, pret.
1800. — o. Silvester Baronsky, pret.
1801. — o. Pijo Berleković, pret.
1802. — o. Kajetan Auker, pret.
1803. — o. Prokopije Strasgietl, pret.
1806. — o. Mauricije Kovačić, pret.
1815. — o. Krizostom Vóri, pret.
1818. — o. Ljudevit Korruchecz, pret.
1823. — o. Serafin Mekovec, pret.
1824. — o. Prob Tantschak, pret.
1825. — o. Alojzije Posavec, pret.
1826. — o. Bartol Bedeković, pret.
1829. — o. Marijan Tomašković, pret.
1832. — o. Bartol Bedeković, pret.
1836. — o. Augustin Laich, pret.
1837. — o. Krištof Gojšić, pret.
1851. — o. Kerubin Škiljan, pret.
1852. — o. Serafin Mekovec, pret.
1853. — o. Hinko Hrgović, pret.
1854. — o. Ćiril Crnogaj, pret.
1859. — o. Benvenut Pančić, pret.
1860. — o. Ćiril Crnogaj, pret.
1862. — o. Karlo Pakor, pret.
1867. — o. Metod Vajdić, pret.
1869. — o. Pavao Paulić, pret.
1872. — o. Franjo Ksaver Pemec, pret.
1874. — o. Tito Tropp, pret.
1877. — o. Jukundo Zelezinger, pret.

1879. — o. Dionizije Bedeković, pret.
1884. — o. Leopold Lončar, pret.
1890. — o. Gabrijel Dolinac, pret.
1897. — o. Stanislav Šalković, pret.
1898. — o. Gabrijel Dolinac, pret.

Hrvatska provincija Sv. Ćirila i Metoda

1900. — o. Teodor Totta, pret.
1906. — o. Landulf Lach, pret.
1909. — o. Teodor Totta, pret.
1919. — o. Wolfgang Varga, pret.
1923. — o. Izidor Agjić, pret.
1926. — o. Feliks Gretschl, pret.
1942. — o. Klaudije Crnčec, pret.
1944. — o. Feliks Gretschl, pret.
1956. — o. Sofronije Škoda, pret.
1963. — o. Luka Bistrović, pret.

5. Crkva Svetoga Antuna Padovanskog

Poznato je i istaknuto već, da je prvotna franjevačka crkva u Kostajnici bila podignuta u čast Franje Asiškog, utemeljitelja franjevačkih redova. Pismo upravljeno 9. kolovoza 1779. arhiđakonu Skergatiću ističe, da je na mjestu prvotne crkve (kod Sv. Ane) bila podignuta mala kapela u čast Svetome Franji kao spomen postojanja crkve i samostana Svetoga Franje. Nije, međutim, pobliže označeno, da li je ta kapela podignuta na spomenutom mjestu prije povratka Franjevaca 1690. u Kostajnicu ili po njihovu povratku.

Nakon dolaska u Kostajnicu 1690. Franjevci Ladislavske provincije postojano ističu, da su u Kostajnici na njihovu sadašnjem mjestu podigli drvenu crkvu u čast Svetome Antunu Padovanskom (ac S. Antonio Patavino cum Ecclesia dicatus (conventus) »Imago« str. 22). Razlog, zašto su i samostan i crkvu posvetili Svetomu Antunu Padovanskom nigdje nije spomenut, a ni zapisan. Značajno je, da su i izbjegli Franjevci sa svojim vjernicima iz Bosne 1702. dopuštenjem zagrebačkog biskupa u Čuntiću također osnovali župu Svetoga Antuna Padovanskog.

Prigodom prvog službenog pohoda arhiđakona Gora 1705. godine u Kostajnici u izvještaju svome arhiđakon piše: »Godine 1705. pohodio sam kapelu Svete Katarine i Svetoga Antuna za sada župnu crkvu istoga mjesta (. . .)« (Prot. 11/II, str. 201). Arhiđakon franjevačku kapelu u Kostajnici naziva kapelom Sv. Katarine i Svetoga Antuna. Začuđuje, da joj daje dva zaštitnika. Možda je to stoga, što je uz oltar Svetoga Antuna u toj kapeli bio i oltar Svete Katarine, jer arhiđakon piše, da su bila dva oltara (altaria sunt duo (Prot. 11/2-str. 201). U slijedećoj viziti piše, da je pohodio kapelu Sv. Antuna Padovanskog, koja je još župna (Prot 11/II, 1709, str. 242).

S ovom drvenom kapelom Sv. Antuna kostajnički se Franjevci nisu zadovoljili. Provincijska uprava je nastojala, da se u Kostajnici što prije podigne zidana, veća i prikladnija vrkva. Potvrđuje to odredba Provincijske uprave 1726. godine, kojom se poglavaru u Kostajnici naređuje, da do početka gradnje nove crkve priprema građu — kamen, vapno i ciglu (Mon I, 534. str. broj 15).

Glavni oltar Sv. Antuna (1759-64)

Gradnja

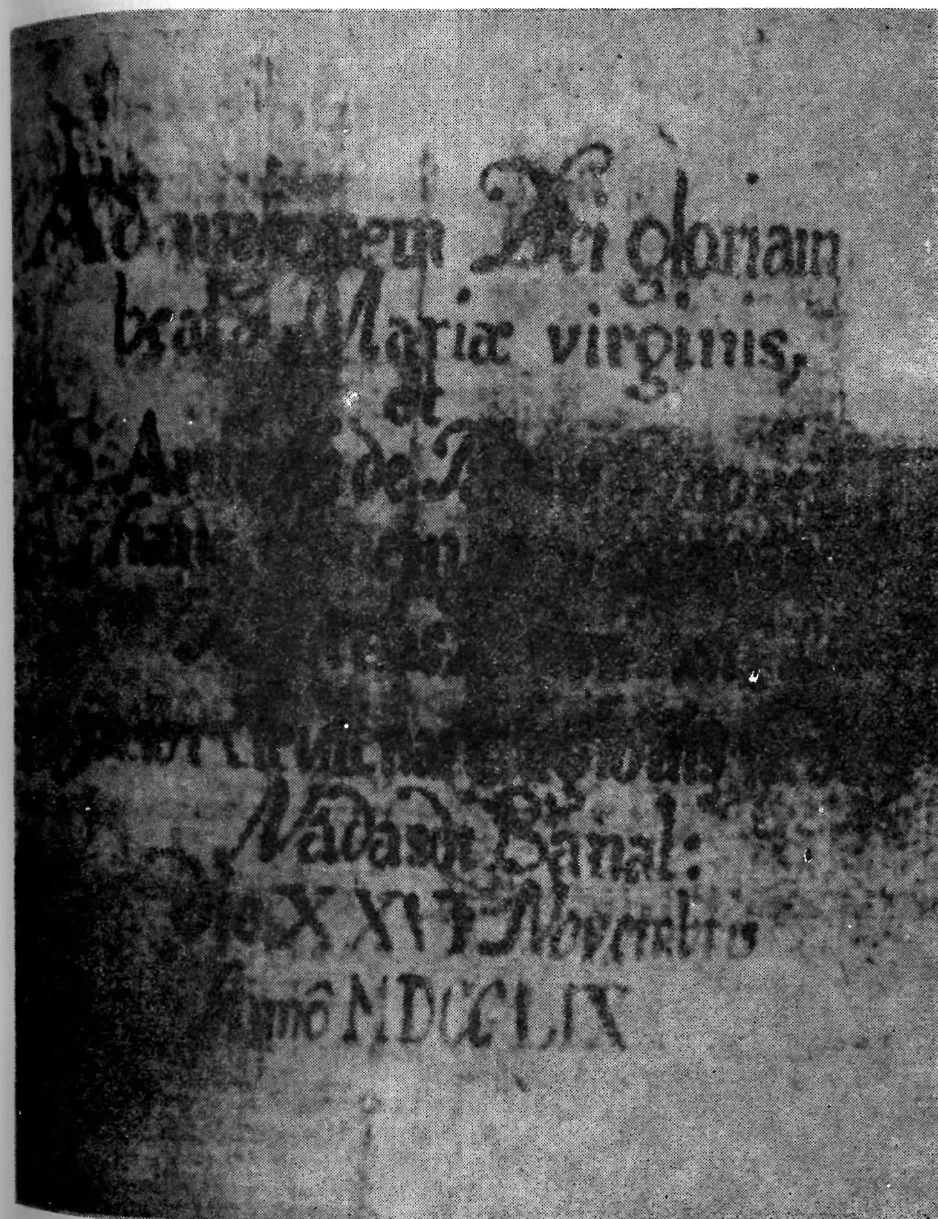
Sve predradnje, nacrt nekog majstora zidara, građa, potreban novac i ostalo, završene su do 1729. godine. Kostajničkim poglavarom postavljen je o. Dionizije Biszancsich (Bizančić), kome je povjereno vođenje gradnje nove kostajničke samostanske crkve. I on je taj posao započeo 1729. postavljanjem temeljnog kamena.

Nešto pobliže o izvođenju gradnje crkve ne znamo, jer nema nikakva zapisa o tome. Opis samostanskih kuća Ladislavske provincije »Imago« (...) iz 1732. godine navodi za rezidenciju u Kostajnici: »Ecclesia tamen ex lapide, anno 1729. feliciter incepit aedificari satis vasta, fortis et ampla«, to jest: crkva pak sretno se započela graditi godine 1729. kamenom, dosta prostrana, jaka i široka (o.c. str. 22). Kako je o. Dionizije Bizančić poglavar u Kostajnici sve do 1735., moglo bi se ustvrditi, da je u to vrijeme samostanska crkva sazidana i pod krov postavljena. Rat s Turcima od 1736. do 1739. izgradnju je zaustavio, jer je kostajnički poglavar o. Bernardo Lacković tek za godinu 1740. i 1741. zapisao slijedeći podatak: »Gospodnje godine 1740. i 1741. u Kostajnici su podignuti i nanovo obnovljeni (crkveni) prozori, vrata i pročelje. Svod pak se započeo zidati i završen je 1746. za provincijala o. Alojzija Babića i poglavara o. Bernarda Lackovića, a sve to uz pomoć Božju, gospodina pukovnika barona Stjepana Josipa Patačića i pobožnog kostajničkog naroda (Anno Domini 1740. et 1741. Costaniczae errectae sunt et noviter restauratae fenestrae, portae et Frontispicium. Fornix porro coepit aedificari 1746. et ad Finem reductus sub Provincialatu ARP Aloysii Babich et Praesidentatu M.V.P. Bernardi Laczkovich, quae omnia Facta sunt adiuvante Deo D. Colonello Ilustrissimo D. libero Barone Stephano Josepho Patachich et Devoto populo Costaniczensi — »Imago« (...) str. 24/25).

Za poglavarstva o. Bernarda Lackovića, orguljaša, koji je u Kostajnici bio poglavar 1740/1. i od 1743. do 1748. samostanska crkva Svetoga Antuna u Kostajnici je kao građevina dovršena i za upotrebu osposobljena. A kako je o. Nikola Smolčić, pretstojnik, započeo 1751. graditi samostanski trakt od sakristije, znači, da je do 1746. završena crkva zajedno sa sakristijom, iznad koje je prigodom izgradnje samostana dodan samo kat s one dvije sobe i hodnikom. Kad je pak podignut veliki hodnik uz crkvu do stepeništa i nadsvođen 1756., mogli su započeti graditi i toranj, kroz koji je predviđen ulaz u samostan, a podigli su ga te godine u visinu od 2 orgije, to jest 3,79 metra (Item Turris ad 2 orgias aediticata — »Imago« (...) str. 25).

Godine 1759 napravljene su u crkvi dvije kripte, a jedna je od njih i popođena. Svi oltari (3) su nanovo sazidani (Cryptae duae in Ecclesia, una cum pavimento. Arae omnes neomuratae (»Imago« (...) str. 25). Godine 1762. crkva je potpuno popločena (Anna 1762. Stratum Ecclesiae totaliter Finitum — »Imago« (...) str. 26). Godine 1763. svetište je nanovo prekrito (Anno 1763. sanctuarium noviter tectum Fuit »Imago« (...) str. 26). Godine 1764. nastavljeno je zidanje tornja (item turris fuisset continuata — »Imago« (...) str. 26).

Toranj je konačno dovršio o. Antun Soter (Szotter). Zidanje je počelo 27. ožujka 1779. i do 27. srpnja je posao završen. Tom zgodom je toranj podignut za 7 i pol orgija, to jest za 14,22 metra i pokrit (continuatum est aedificium

Na pozadini oltarne slike — zapisao darovatelju slike (1759).

turris Ecclesiae S. Antonii Paduani ad mediam octavam adhuc orgiam et terminatum est 27. julii cum tecto — »Imago« (...) str. 27). Tada su zvona iz drvenog tornja, koji se nalazio iznad crkvenog pročelja prenesena u novo sagrađeni toranj. Na toranj je 12. kolovoza postavljen i sat bez brojčanika. Sav posao su do 13. studenoga zidari dovršili, a ožbukali su toranj i zgradu samostana (Campanae translatae sunt ex lignea turri (qnae extabat supra frontispitium Ecclesiae) ad noviter muratam. Die 12. Augusti, et horologium positum est ad turrim sine indice. 13. Novembris totus autem labor Murariorum finitus est cum incrustatione totius Residentiae tam intus quam extra, ac turris, 15. septembris eodem anno »Imago« (...) str. 27).

Vrijedno je dodati, da su za tu gradnju doprinijeli:

1. Slavna pukovnija je dala građu za podnice.

2. Gospoda Ivan Mikšić i David Vakanović, trgovci žitom u Kostajnici, dali su stare daske od svoje lađe, koje su po dovršenom poslu dobili natrag.

3. Kostajničani su dragovoljno dali neki više neki manje u obliku novčane milostinje za vapno, što je jedva za polovicu posla bilo dosta. Građani kostajnički su za taj posao dali i radnu snagu, a doprinijeli su i za isplatu zidara Talijana. Svi su ovi zapisani u posebnom spisu (»Imago« (...) str. 27).

Ovim radovima je 1779. konačno potpuno dovršena gradnja samostanske crkva Svetoga Antuna u Kostajnici. Započeo je o. Dionizije Bisančić 1729., a završio o. Antun Sotter i o. Venancije Turek 1779. Trebalo je pedeset godina.

Izgled

Samostanska crkva Svetoga Antuna smještena je uz brdo Djed tako, da joj je ulaz iz ulice s jušne strane, a svetište sa sakristijom na sjevernoj strani. Istočni zid s vanjske strane iznosi 25,15 metara, a zid svetišta sa sakristijom ima 13,96 metara, za 2,07 metara je uvučen prema Zapadu, jer je svetište uže od lađe. Crkva zajedno sa sakristijom iznosi 39,11 metara i sa sjeverne strane završava ravnom linijom samostanskog trakta koji se nastavlja. Visina vanjskih zidova do krovišta iznosi 12,25 metara, a s krovištem 18,80 metara. Na istočnom zidu ima 5 prozora i jedna vrata. Jedan prozor je u svetištu, tri prozori u lađi, a jedan prozor na koru. Vrsta su u blizini kora i vode u međuprostor uz crkvu.

Pročelje je ravna ploha, podijeljena u tri zone. U donjoj zoni su središnje velika ulazna vrata 180x257 cm, a lijevo i desno od vrata po dvije niše, koje su predviđene za smještaj kipova, koji vjerojatno nisu nikada u njih postavljeni bili. U drugoj zoni se u sredini nalazi veliki prozor na koru, a sa strane prozora po jedna niša, u kojima su bili drveni kipovi, Sveti Petar i Sveti Pavao, umjetničke izradbe i nalaze se sačuvani u samostanu, premda dosta oštećeni. Treća zona je zabat, koji u sredini ima jedan ovalni prozor. Prije izgradnje današnjeg tornja zabat je na vrhu imao drveni tornjić za zvona, koji je 1779. uklonjen.

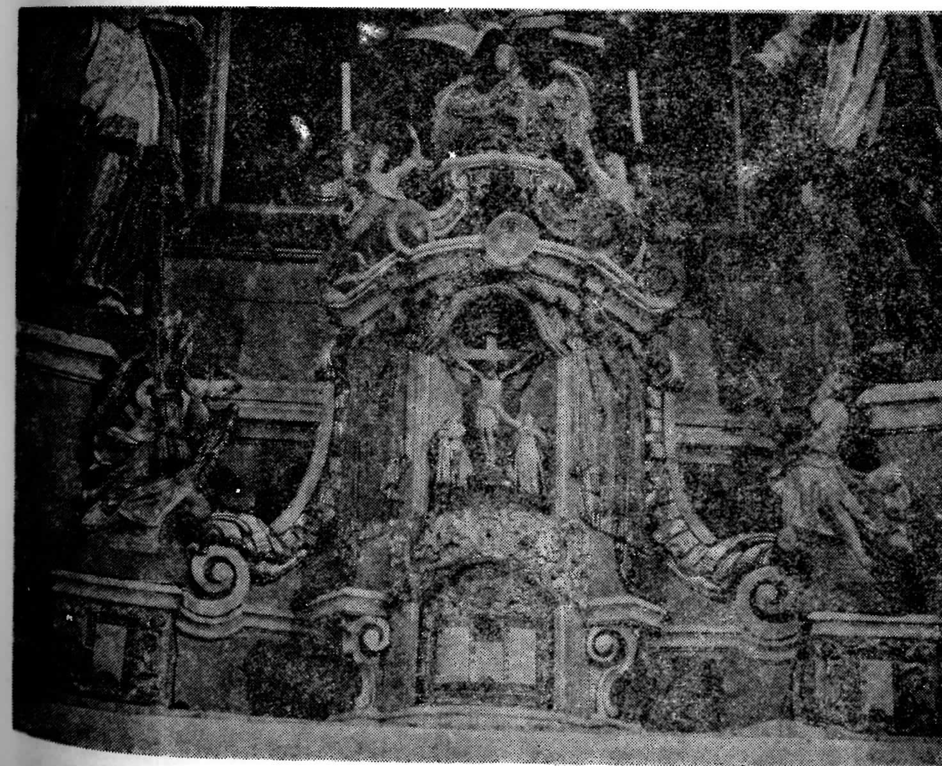
S ulične strane crkva je prilično podignuta radi terena na kojemu je sagrađena, stoga su ispred ulaznih vrata postavljene stepenice s po pet stepenica sa svake strane, kojima se prilazi na ravnu plohu ispred ulaznih vrata.

S lijeve strane u pročelju je ugrađen toranj, koji u kvadratu s vanjske strane ima 4 plohe po 6,50 metara široke, a s unutarnje strane zatvara kvadratni prostor s po 4,50 metara širine stranica. Zidani dio tornja je 30,85 metara visok, dok kapa tornja s jabukom i križem iznosi 12,30 metara. Toranj je u svemu visok 43,50 metara.

U donjem dijelu tornja su ulazna vrata u samostan, a prilazi im se s ulice s četiri stepenice. Iznad vrata u širini donjeg dijela druge zone pročelja crkve je prozor na samostanskom hodniku kod ulaza u kor. U visini zabata pročelja na tornju su dva uska i duga prozora, jadan iznad drugoga. U najvišem zidanom dijelu tornja, gdje se nalaze zvonovi na sve četiri strane je po jedan prozor 2,45 metara visok i 1,30 m širok. Kapa tornja je četverostrana piramida koja završava jabukom, u koju je zasađen križ.

Od tornja do samostanske zgrade sa zapadne strane nalaze se prizidana crkvi dva samostanska hodnika, u prizemlju i u katu i nalaze se pod crkvenim krovištem.

Zidovi crkve su stvarno jaki, jer iznose 114 cm debljine, a iznad njih je dvoslivno krovište, koje je izvorno bilo pokriveno hrastovim daščicama (šindrom). Mekovec o. Serafin piše da je novim hrastovim daščicama (šindrom)

Svetohranište na Glavnom oltaru

samostanska crkva prekrita bila 1835. (Službeni izvještaj 1852. godine u AS Kos). Godine 1875. poglavar o. Ćiril Črnogaj dao je crkvu prekriti crijepom uz pomoć carskog erara. Utrošeno je 6000 forinti (Metod Vajdić, Ulomak povjestnice samostana Kostajničkog, 1868., ASKos).

Najstarije svjedočanstvo govori, da je crkva u Kostajnici široka i prostrana (vasta et ampla — »Imago« (...) str. 22), što stvarno i jest, jer je sagrađena kao dvorana s uvučenim stetištem i širokom, prostranom lađom te ovećim prostorom ispod kora do glavnih vrata na južnoj strani. U svemu, jednobrodna, građevina svarijeg baroknog tipa.

Svetište djeluje kao zatvorena, prostrana niša glavnoga oltara, dugo 7,26 metara a široko 8,02 metra, nadsvođeno bačvastom boltom i osvijetljeno jednim prozorom na istočnom zidu, a jednim manjim na zapadnom zidu iz samostanskog hodnika. Visoko je oko 12 metara, prema sakristiji zatvoreno ravnim zidom, koji u sredini dolje ima ulazna vrata iz sakristije u svetište. A kako je sakristijski prostor viši od podne razine svetišta, u svetište iza glavnog oltara silazi se obostrano stepenicama s po pet stepenica.

Triumfalni luk je ovdje u svome tipičnom obliku i dijeli svetište od crkvene lađe. Budući da je lađa za četiri metra šira od svetišta, to se na plohama triumfalnog luka s obje strane nalazi po jedan pokrajni oltar.

Prostor lađe od svetišta do kora dug je 15,70 metara, a širina mu je kod svetišta 11,94 m a kod kora 12,00 metara. Tri prozora na istočnom zidu dobro osvjetljuju lađu crkve koja je nadsvođena jedinstvenim bačvastim svodom s dubokim susvodnicima. Na oba zida istaknuta su po dva pilastra s profiliranim glavicama.

Pjevalište počiva središnje na dva para stupova, koji su postavljeni jedni iza drugih. Kvadratnog su oblika sa stranicama od 56 cm i profiliranim glavicama, što s prednje strane sačinjavaju tri luka u veliki prostor pod križnim boltama ispod pjevališta dug 6,20 metara a širok 12 metara, dok se iznad tih lukova u ravnoj sazidanoj plohi nalazi drvena ograda pjevališta s lijepim baroknim prospektom starih Scholzovih orgulja, smještenih u trokrilni drveni ormar.

Na istočnom zidu između drugog pilastra i prvog luka pjevališta nalaze se vrata 230x136 cm, u zeleni prostor uz istočni zid. Nekad je i tu bio ulaz u crkvu s ulice.

Obzirom na graditeljski značaj i vrijednost samostanske crkve u Kostajnici Dr. Đurđica Cvitanović piše: »Oko 1700. godine srednjo-evropski dvoranski tip crkve ranog 17. stoljeća bez poprečne lađe i križišta sveden je na dvoranu raščlanjenu zidnim stupovima. Zidni su pak stupovi reducirani toliko da na bočnim zidovima kao proširenje glavnog prostora ostaju tek plitke niše. Prostor se uslijed tih promjena sažeo do naglašeno jednostavna prostornog koncepta u kojem su se zadržali teški oblici arhitekture pod jednostavnim svodom. Tip bačvasta svoda s ukrštenim susvodnicima poznat je iz skupine samostanskih i župnih crkava građenih u Austriji i Češkoj početkom i u prvoj polovici 18. stoljeća. Toj je skupini svojstveno ukidanje zidnih stupova koji između sebe zatvaraju kapele. Neraščlanjeni svod se nastavlja na plitke dijelove zidova, a ishod toga je novi, čisti dvoranski tip crkve, u kojem je prostor toliko sažet da se samo glavnom oltaru i oltarima ispred triumfalnog luka daje prioritetna uloga« (Franjevački samostani u Baniji, Bulletin VII odjela za likovne umjetnosti Jazu, god. XV—XXII, troboj 1-3, Zgb. 1967. — 1974., separat str. 91).

Nakon ovog zapažanja možemo sa sigurnošću reći, što je konačno i gospođa Cvitanović napisala, da je samostanska crkva u Kostajnici »kvalitetan spomenik u Baniji« (o.c. str. 93), i premda se do sada ne zna ni tko je crkvu

Sv. Bonaventura i Petar Alkantara — detalj s Glavnog oltara

Svetoga Antuna projektirao ni tko je radove izvodio, crkva u Kostajnici nosi sve stilske oznake čistog dvoranskog tipa crkve s početka 18. stoljeća uobičajena u zemljama Austrije i Češke, što posve odgovara vremenu gradnje samostanske crkve u Kostajnici od 1729. do 1735. godine.

Da su pak kod gradnje samostanske crkve ponešto pomogle vojne vlasti i njihovi pukovnici i časnici, ne može se nijekati, bar u dovršavanju crkve, ali je isto tako istina da su kod toga značajnog posla glavnu brigu i teret snosili kostajnički poglavari sa svojom samostanskom braćom, Ladislavska provincija uz pomoć pobožnih kostajničkih vjernika, ili kako je to dobro zapisao o. Metod Vajdić 1868. u svome kratkom »Ulomku Povjestnice Samostana Kostajničkog«, str. 1,: »Godine 1729. bi temeljni kamen đanašnjoj crkvi Sv. Antuna Padovanskog položen; te tako **nastojanjem častnih Otacah i pobožnog Puka,** podiže se dosta široka i duga Crkva Svetoga Antuna Padovanskog.« I koliko je bar meni poznato Franjevci Ladislavske provincije u izgradnji svojih samostana a napose crkava nisu imali bogatih kolatora. Njihov oslonac su bili dobri ljudi, mali čovjek i plemenito srce, milostinja. To posebno vrijedi za Kostajnicu.

Unutrašnje uređenje

»Jedan od najcjelovitih i najkavlitetnih ansambla baroknih spomenika skulpture i drvorezbarstva u ovom kraju (sisački kraj) sačuvan je u franjevačkoj crkvi Antuna Padovanskog u Kostajnici. U crkvi se nalaze tri oltara, propovjedaonica i orgulje, sve iz 18. stoljeća, dobro sačuvano, osim loše obnovljene polikromije«. Tako piše Dr. Doris Baričević, stručnjak za kiparstvo i drvorezbarstvo u Pregleđu spomenika skulpture i drvorezbarstva 17. i 18. stoljeća s područja kotara Sisak (Posebni otisak iz knjige »Ljetopis« — knjiga 72, Jazu, Zagreb, 1968., str. 509). I doista, ljepotu, skladnost u jednostavnu prostoru samostanske crkve u Kostajnici sačinjava barokni namještaj triju oltara i propovjedaonice. Šteta je samo, kako to i gospođa Baričević ističe, da se ne zna ni za stolare ni za kipare tih oltara i propovjedaonice.

Glavni oltar

Ljepota je glavnog oltara, što njegov drveni retabl tektonskog tipa ispunja pozadinsku stijenu svetišta u punoj širini i visini, ali tako đa nije naslonjen na tu stijenu nego za jedan metar i više odmaknut od nje i polukružno spojen sa zidovima svetišta, kako bi se kroz simetrično napravljene prolaze s obje strane središnjeg dijela oltara moglo silaziti iz sakristije i vraćati se u sakristiju, koja je iza pozadinske stijene svetišta. Budući da su dijelovi oltara iznad probijenih ophoda malo ukošeni prema središnjem dijelu retabla, širina glavnog oltara je oko 10 metara a tolika mu je i visina.

Prema liturgijskom shvaćanju izgradnje baroknih oltara 18. stoljeća i glavni oltar u Kostajnici ima tri istaknuta dijela ili zone: oltarnu menzu sa svetohraništem, svetačku i nebesku zonu.

Donji dio retabla je visoki postament, obostrano prekinut prolazom, bogato ukrašenim volutnim vijencem, koji svojom profilacijom đopire do

Misnice — 18 st.

Sv. Petar Alkantara — s Glavnog oltara

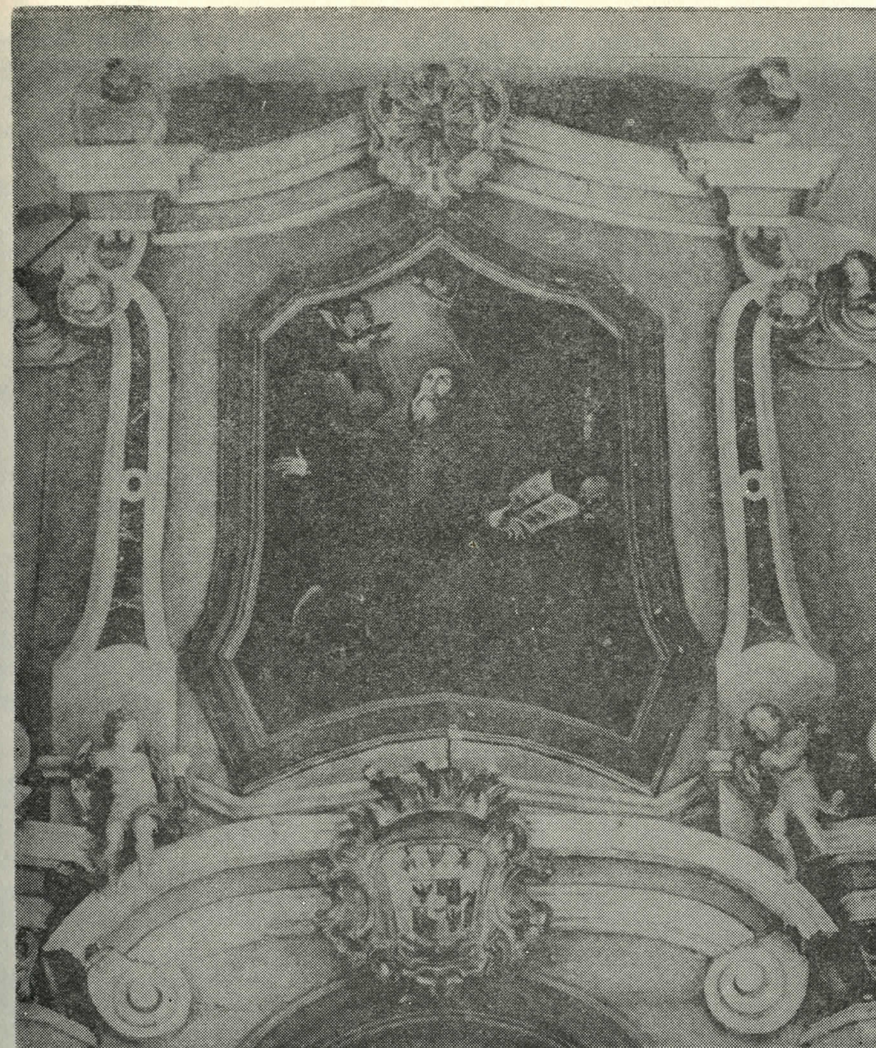
podnožja stupova i pilastra. Visina mu je oko tri metra. Središnje je postavljena zidana menza, kojoj se prilazi s tri stepenice. Širina menze je 2,33 m a visina stipesa 97 cm. Sazidana je 1759. godine, što znači da je i oltarni retabl u to vrijeme podignut (»Imago« (...) str. 25 — Arae omnes neomuratae 1759.). Na menzu je središnje postavljeno i vrlo lijepo oblikovano svetohranište, koje je 140 cm visoko, dvodjelno. Odmah iznad menze je spremište za ciborij s malim vrataščima. Gornji, veći dio, koji se okreće, ima s prednje strane Raspelo i male kipiće: Bl. Djevicu Mariju i Ivana, apostola, a iznutra je niša s Monstrancom za izlaganje Presvetog sakramenta. Po dvije plohe osmokuta s obje strane svetohraništa su ukrašene, a gornji dio završava bogatom profilacijom. Na postamentima uz svetohranište kleče dva krilata anđela: jedan drži snop žita, da drugi vinovu lozu s grožđem — simbole euharistije. Na gornji dio svetohraništa smješten je pelikan nad gnijezdom svojih ptića, koje hrani krvlju iz svojih otvorenih grudi — slika pričesti. Na prednjim ukošenim volutama sa svake strane po jedan krilati anđeo drži svijećinjak. Taj završetak svetohraništa s pelikanom visok je 75 cm.

Sa svake strane svetohraništa su po tri svijećnjaka, lijepe izvedbe, od kovine, koje je Schönbucher u Zagrebu za 56 kruna posrebrio 1901. (Spom I, str. 9).

Obostrano na visokim postamentima uz svetohranište ističu se dva stupa kompozitnih glavica, koji s po dva plitka pilastra s ukrašenim glavicama u pozadini nose profilirani vijenac atike. Na svakom stupu dolje s licem prema svetohraništu postavljen je po jedan mali krilati anđeo. Između stupa i oltarne slike stoji desno, kip Svetoga **Bonventure,** kardinala, Franjevca, obučen u habit, roketu i kardinalsku mozetu, s knjigom u lijevoj a kardinalskim štapom u desnoj ruci. Nad njegovom glavom jedan krilati anđeo, pričvršćen na pilastru drži kardinalski šešir. Kip je visok 155 cm i stoji na postamentu od 7 cm. Izvorno je bio pozlaćen a sada je prebojen. Dobar kiparski rad. S lijeve strane uz oltarnu sliku stoji Sveti **Ljudevit,** biskup, Franjevac, obučen u habit, a na habitu nosi roketu i štolu, u lijevoj drži biskupski štap. Na pilastru iznad Ljudevitove glave jedan krilati anđeo drži biskupsku mitru. Visina kipa je 155 + 7 cm postament. Izvorno je bio pozlaćen a sada prebojen. Dobar kiparski rad.

Oltarna slika prikazuje zaštitnika crkve Svetoga **Antuna Padovanskog,** ulje na platnu, 250x150 cm, u širokoj, profiliranoj rami, koja završava polomljenom crtom, a iznad nje je profilirani polukružni, polomljeni vijenac greda i na njemu rokaj kartuša s grbom grofova **Voikffy.** Na rami središnje slike lijevo i desno, postavljen je po jedan krilati anđeo u lijetu.

Slika glavnog oltara je sadržajno zanimljiva. Središnje gore u nebeskoj slavi okruženi anđelima u poluležećem stavu na oblaku postavljena je Djevica Marija. Malo niže na bijelu oblaku, koji s lijeve strane podržava jedan krilati anđeo stoji Dijete Isus, okrenuto poludesno prema Svetomu Antunu, koji kleči pred knjigama na stolu i sav se zanosno zagledao u Dijete Isusa pred sobom, a on mu desnom rukom nešto tumači a u lijevoj drži mali križić. Slikar je svoju ideju posve sigurno dobio od o. Kapistrana Stocza, samostanskog poglavara u Kostajnici (1758./59.), koji je htio istaknuti, kako je Sveti Antun životno povezan s Djevicom Marijom, jer se rodio na Veliku Gospu

Atika glavnog oltara — Sv. Antun, opat i grb grofa Krištofa Voikffy

(15. VIII), stanovao je kao dijete u blizini Marijine crkve u Lisabonu, a Djevici je već kao dječak od pet godina posvetio svoj život zavjetom čistoće. Slika Svetoga Antuna u Kostajnici je upravo s te strane nešto posebno, što se na slikama Svetoga Antuna ne vidi. Za slikara se ne zna, ali se zna tko je dao naslikati i kada je naslikana. Otkriva to zapis na pozadini slike gdje piše: Ad majorem Dei gloriam beatae Mariae virginis et S. Antonii de Padua honorem hanc iconem fieri curavit: Andreas Andrievich, prior Lientenant legionis peditum Nadasdi Banal; die XXVI Novembris Anno MDCCLIX — to jest: Na veću slavu Božju, blažene Djevice Marije i na čast Sv. Antuna Padovanskog ovu sliku je nabavio Andrija Andrijević, bivši poručnik pješačke legije Nadaždijeve banske; dana 26. studenoga godine 1759.

I ovaj zapis pokazuje zašto je slikar spojio Djevicu Mariju sa Svetim Antunom. Ali još i više. Ako je Andrija Andrijević, isluženi oficir kao ispunjenje svoje zahvalnosti Bogu, Djevici Mariji i Svetome Antunu 26. XII. 1759. poklonio sliku Svetoga Antuna, oltarnu, franjevačkoj crkvi u Kostajnici, može to biti pokazatelj, da se u to vrijeme namjeravalo podići glavni oltar u crkvi. Odnosno, tada je oltar već bio u izradbi, premda zapisa nema. A kako je 1764. taj oltar obojen, znači da je između 1759. i 1764. izrađen i postavljen. U prilog tome govori i onaj grb obitelji grofova Vojkffy — Vojković, koji je postavljen iznad oltarne slike u kartuši od rokaja. Grb s pet polja, koji sa strane podržavaju ženske figure pripada porodici Vojkffy, kako mi je to potvrdila gospođa Dr. Doris Baričević, a podatak joj je dao gosp. Bartol Zmajić, stručnjak za heraldiku kod nas (Pismo od 23. 8. 1981.) Da je taj grb postavljen na glavni oltar u Kostajnici, dokaz je da je knez **Krištof Vojkffy**, pukovnik u Kostajnici, taj oltar dao podići, jer je od 31. srpnja 1760. godine bio apostolski sindik kostajničke rezidencije, kako to potvrđuje knjiga Zakladnica samostana u Kostajnici (Liber altaristicus Residentiae Kostanjicensis). A ovo — apostolski sindik — znači, da je u ime Svete Stolice vodio sve poslove financijske prirode kostajničke rezidencije.

U ukošenom dijelu retabla svetačke sfere u niši iznad luka ophoda desno je kip Svetog **Petra Alkantare,** Franjevca, koji desnom rukom drži veliki križ kao svoj raspoznajni znak. Kip je 155x7cm visok. Iznad niše je kartuša od rokaja, ali bez natpisa. Taj dio retabla završava ukrašenim pilastrom. I s lijeve strane u jednakoj niši iznad luka ophoda smješten je kip **Svetoga Petra Regalata,** Franjevca, misionara, koji u lijevoj ruci drži putnički štap. Na kraju retabla je ukrašeni pilastar.

Nad vijencem greda diže se široka i razmjerno niska atika, koja je raščlanjena volutnim pilastrima a među njima u sredini u okviru zavojitih linija nalazi se slika Svetoga **Antuna, opata,** koja je posve sigurno djelo istog slikara kao i oltarna slika Sv. Antuna Padovanskog, ulje na platnu 150x120 cm. Na gornjem vijencu atike u sredini je kartuša od rokaja i u sredini je naslikana košnica sa pčelama, desno i lijevo s gornje strane po jedna stilizirana glavica krilatog anđela. Po dvije glavice krilatih anđela i na snažnim volutama, sa strane, a na obratima vijenca po jedan krilati, veći anđeo u sjedećem stavu. Po jedan krilati veći anđeo u stojećem stavu, postavljen je ispod obrata vijenca, vertikalno preko vijenca greda: Na podignutim postamentima iznad stupova stoje dvije Klarise, svetice - **Klara i Agneza.**

O nepoznatom kiparu kipara glavnog oltara u Kostajnici Dr. Doris Baričević je napisala »skulpture oltara rječito govore o tome, da ih je izradio kipar nadprosječnih sposobnosti« (o. c. str. 510).

Na temelju pak zapisa iz godine 1764., da se od početka svibnja te godine započelo bojiti glavni oltar (hoc anno (1764) pariter Ara major colorari coepit ab initio May - »Imago« (...) str. 26), a upravo te godine se u Kostajnici po Tabuli nalaze braća **Lazar Czwek**, slikar i **Luka Auleidner**,slikar koji su samo te godine iz Virovitice boravili u kostajničkom samostanu (Mon II, str.187), a poznati su kao vrsni pozlatari i marmorizatori - slikari, sa sigurnošću zaključujemo, da su u Kostajnici mramorizirali oltar i pozlaćivali kipove i ostale ukrase na njemu. Pozlata i mramorizacija glavnog oltara kao djelo Lazara

Sv. Klara, u atici Glavnog oltara

Cveka i Luke Auleidnera sigurno su bili kvalitetno obavljeni, jer za njihov rad i danas još svjedoči oltar Svetoga Didaka, što su ga 1763/4, prije odlaska u Kostajnicu mramorizirali u virovitičkoj, samostanskoj crkvi, a izvorno je sačuvan.

U obnovi crkve 1836. godine zapisano je, da je glavni oltar Sv. Antuna bojio Josip Jakober, i izdana mu je potvrda 26. studenoga k836. na 252 forinta, koje je primio za taj posao (ASKos, 3 svezak 1836.).

Sadašnje, neuspjelo, bojenje glavnog oltara, obavljeno je 1912. godine. Spomenica piše: »Glavni oltar Sv. Antuna obojen je i pozlaćen i uređen. Posao obavio Antun Richard, kipar iz Koprivnice. Pomagali su mu Josip Kraljić, pozlatar i Andrija Sabo, Slovenci. Radili su mjesec dana od 22. VII. do 25. VIII. 1912. Posao je stajao 1480 kruna. Skele je badava podigao Antun Gaspareth, Tirolac iz Bos. Kostajnice (Spom I, str. 13).

Oltar Svete Barbare

Uz lijevu stranu triumfalnog luka, malo u koso, smješten je oltar Svete Barbare, djevice i mučenice. Na zidanoj menzi iz 1759., ispred koje se nalazi drveni oslikani antipendij, postavljen je drveni retabl oltar. Menza je 227 cm široka a stipes 93 cm. Širina retabla isto toliko a visina s kipom Sv. Mihovila, arkanđela oko 6 metara. Predele je ravno bez ukrasa a na ukošenim postamentima desno i lijevo uz oltarnu sliku stoje po dva stupa kompozitnih glavica a između njih po jedan plitki pilastar. Oltar obostrano flankiraju volutna krila. Među stupovima stoje kipovi: desno, **Sveta Lucija**, koja na tanjuru u lijevoj ruci drži izvađene oći a u desnoj palmu mučeničke pobjede, kip je 106 cm visok, obojen; lijevo je **Sveta Apolonija**, u desnoj drži palmu a u lijevoj zubarske kliješte, kip je 106 cm visok, obojen. Oba ova kipa gđa Baričević naziva »lijepima« (o. c. str. 510).

Oltarna slika **Svete Barbare** je ulje na platnu, 140x66 cm, s polukružnim završetkom, rama je 11 cm široka, profilirana i ukrašena, polomljene crte, slikar nepoznat. Svetica je postavljena središnje, stoji, zaogrnuta crvenim plaštem, u desnoj je podigla kalež, a u lijevoj drži mač. Desno u pozadini kula s tri prozora. Iznad glave, koja je usmjerena malo na lijevu stranu, jedan anđeo s nebeskih osvjetljenih visina drži pobjednički vijenac iznad Svetičine glave. Slika je svijetlijih boja, dobro uščuvana, slikar dobar.

Visoku atiku okviruju volute. Na pozadinskoj stijeni u sredini smještena je slika **Svete Katarine**, mučenice, u ovalnoj desetak centimetara širokoj, profiliranoj rami, koja je ornamentima ukrašena. Slika je ulje na platnu, svjetlih boja, sačuvana, a slikar je isti kao i kod oltarne slike Sv. Barbare. nepoznat. Svetica sjedi na oblacima, pa su po dva oblaka i izrezbarena sa svake strane slike dolje. Lijevom rukom drži kolo a desnu je položila na grudi i drži palmu. Preko bogato profiliranog vijenca, koji je u sredini polukružna oblika, postavljen je izrezbareni ukras, koji skladno povezuje atiku i oltarnu sliku. Na postamentima iznad istaknutih stupova postavljeni su kipovi: desno, **Sveti Blaž**, biskup, izrađen istočnjački i nije izvoran na tome oltaru, lijevo **Sveti Martin**, biskup, prikazan kao rimski časnik, kako mačem siječe

Oltar Sv. Barbare (18 st.)

polovicu svoga plašta siromahu, izvoran. Na najvišem dijelu atike stoji **Sveti Mihovil,** arkanđeo, s ognjenim mačem u desnoj ruci i vagom u lijevoj ruci. Ispod njegovih nogu glavica krilatog anđela, a jednako i na donjem dijelu završetku gornjeg vijenca atike ispod izrezbarenih ukrasa stoji po jedna glava krilatog anđela.

Na menzi su sa svake strane po tri limena svjećnjaka.

Zapisa o postavljanju retabla ovoga nema. Gospođa Dr. Doris Baričević smatra. Arhitektonski okvir retabla i ornamentika pokazuju da je ovaj oltar najstariji u crkvi i da je morao nastati u petom deceniju 18. stoljeća« (o.c. str. 510).

O bojenju i pozlati oltara nema također nikakvih pisanih podataka.

Oltar Svetoga Franje

S desne strane na pozadinskoj strani triumfalnog luka postavljen je oltar Svetoga Franje Asiškoga. Zapis iz 1759. izričito kaže, da je oltar Svetoga Franje dala podići bratovština od pojasa Svetoga Franje kao svoj (Ara S. Francisci a Congregatione 1759. — »Imago« (. . .), str. 25).

Menza je zidana, 233 cm široka a 93 cm visoka, stipes je prekriven drvenim antipendijem.

Na menzi je retabl s postamentima sa strane, širok 288 cm a visok oko 6 metara. Predele je ravno, omeđeno ukrašenim postamentima, na kojima stoje sa svake strane slike po jedan vitki stup kompozitnih glavica, koji nose istaknute zašiljene obrate raskinutog vijenca.

Središnju nišu retabla uokviruje bogato profilirana i na uglovima ukrašena 16 cm široka rama polukružnog završetka, u kojoj je smješten kip Svetoga **Franje Asiškog,** 125x6 cm visok s raspelom u desnoj ruci i lijeva položena na prsima. Nišu s kipom Sv. Franje zatvara danas oltarna slika, ulje na platnu, 185x85 cm, koja predočuje davanje Porciunkulskog oproštenja Svetome Franji. Gore, desno, Krist okružen anđelima stoji desnom nogom na zemaljskoj kugli. Desna ruka je u gesti blagoslivanja. Kristu s lijeve strane u lijevome kutu postavljen je lik Djevice Marije. Na lijevoj strani dolje stoji Sveti Franjo, koji u desnoj ruci drži bijelu traku s latinskim natpisom: Indulgencija plenaria — potpun oprost. Ispod toga dolje u desnom kutu anđeo. Ta se slika nekada stavljala na oltar Svetoga Franje za blagdan Porciunkule, 2. kolovoza. Dopadljiva je, nedavno obnovljena, iz 18. stoljeća, slikar nepoznat. Sada je stalno smještena na oltar Svetoga Franje kao oltarna slika.

Uz središnju nišu sa svake strane je po jedan plitki pilastar. Između stupova i volutnih krila kao završetak retabla postavljeni su kipovi: desno: Sveti **Bernardin Sijenski,** Franjevac, sa zastavom imena Isusova u desnoj ruci, kip je 125+6 cm visok; lijevo Sveti **Ivan Kapistranski,** Franjevac, sa zastavom imena Isusova u lijevoj ruci, 125+6 cm visok. Kipovi su obojeni i dobar kiparski rad 18. stoljeća, nepoznata kipara.

Iznad srednjeg dijela retabla smještena je visoka i uska atika, koja je uokvirena lisnatim volutama i ispunjena pozlaćenim zrakama, oblacima i sa sedam glavica krilatih anđelića.

Oltar Svetoga Franje je skladna cjelina i smatra se dobrim radom nepoznatoga kipara.

Oltar Sv. Franje (1759)

Oltar Srca Isusova

Na zapadnom zidu lađe iza propovjedaonice postavljen je vrlo jednostavno oblikovan oltar Srca Izusova.

Oltar je izradio brat **Kajetan Kuhanec**, stolar i rezbar. Postavljen je 12 kolovoza 1900. godine zalaganjem o. Gabrijela Dolinca, kostajničkog poglavara. Dobročinitelji su vjernici grada Kostajnice (Spom I, str. 9).

U središnjoj niši iznad menze između dva pilastra kompozitnih glavica smješten je kip Srca Isusova, naručen iz Tirola.

Oltar Srca Marijina

Na istočnom zidu lađe a nasuprot oltara Srca Isusova postavljen je posve jednako oblikovan kao i oltar Srca Isusova oltar u čast Srcu Marijinu. Djelo je brata Kajetana Kuhanca, stolara i rezbara. Postavljen je 1909. godine i stajao je 716 kruna (Spom I, str. 11).

U središnjoj niši je kip Srca Marijina, izrađen također u Tirolu. Posrebrenih 6 svjećnjaka poklonila je za taj oltar gospođa Minka Tomljenović, rođena Domac (Spom I, str. 11).

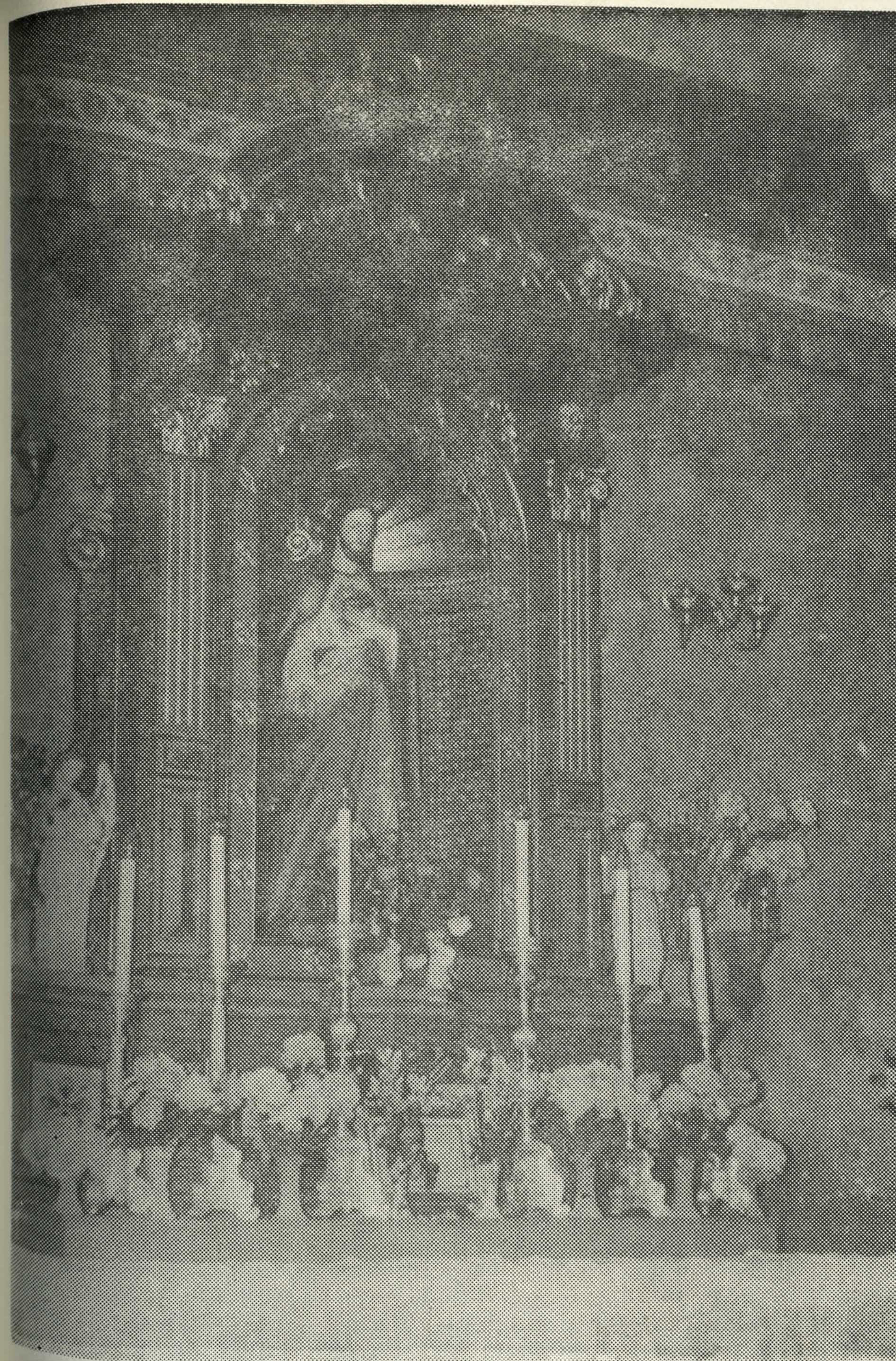
xxx

Vrijedno je spomenuti, da je o. Serafin Mekovec kao poglavar kostajnički u svome službenom izvještaju 1852. godine zapisao, kako je tada u kostajničkoj crkvi bilo šest oltara. Osim spomenuta i opisana tri oltara (glavni, Sv. Barbare i Svetoga Franje) bila su još tri: oltar Trpnog Krista (Paciens) u svetištu, zatim oltar Majke Božje i oltar Žalosne Gospe. dva posljednja vjerojatno su bili na mjestu današnjih oltara Srca Isusova i Srca Marijina. Slika Žalosne Gospe postoji i sada je pod korom kod Svetoga groba (Mekovec, Službeni izvještaj, caput 2, ASKos).

Propovjedaonica

Smještena je na zapadnom zidu između oltara Svete Barbare i oltara Srca Isusova. Izvorno je i lijepo barokno djelo, nabavljeno 1759. za 65 forinti (Cathedra procurata pro 65 flor. — »Imago« (...), str. 25). O njoj gđa Dr. Doris Baričević kao stručnjak za barokne propovjedaonice piše: »Vrlo lijepa propovjedaonica s lijeve strane lađe komponirana je na osnovi razvučenog četverokuta s paravanskom stijenom i baldahinom. Ukrašena je rokajornamentima i kartušama među volutnim pilastrima u kojima su slike evanđelista. Skulpturalni ukras ograničen je na baldahin, nad kojim na gomili oblaka stoji Imakulata s dva anđela« (o.c. str. 511).

Donji dio završava sisom, koja je simbol Božje riječi kao mlijeka, kojim se hrane vjernici. Nad glavom propovjednikovom s unutrašnje strane kape pričvršćen je golub, simbol Duha Svetoga, a s lijeve strane prilaznog hodnika

Oltar Srca Isusova (1900)

kroz zid iz samostanskog hodnika u prizemlju ispružena ruka drži raspelo. Pozadniska stijena je oivičena izrezbarenim zastorom, dok se središnje nalazi lijepo oblikovan ukras od rokaja. Ispod kipa Imakulate, koji je visok 110 cm, u kartuši ukrašenoj rokajima nalazi se slika — poprsje Kristovo kao što se i na plohama četverokuta govornice u ovalnim kartušama rokaj-ornamenata nalaze slike četiriju evanđelista. Slike su ulje na daski, 35x23 cm.

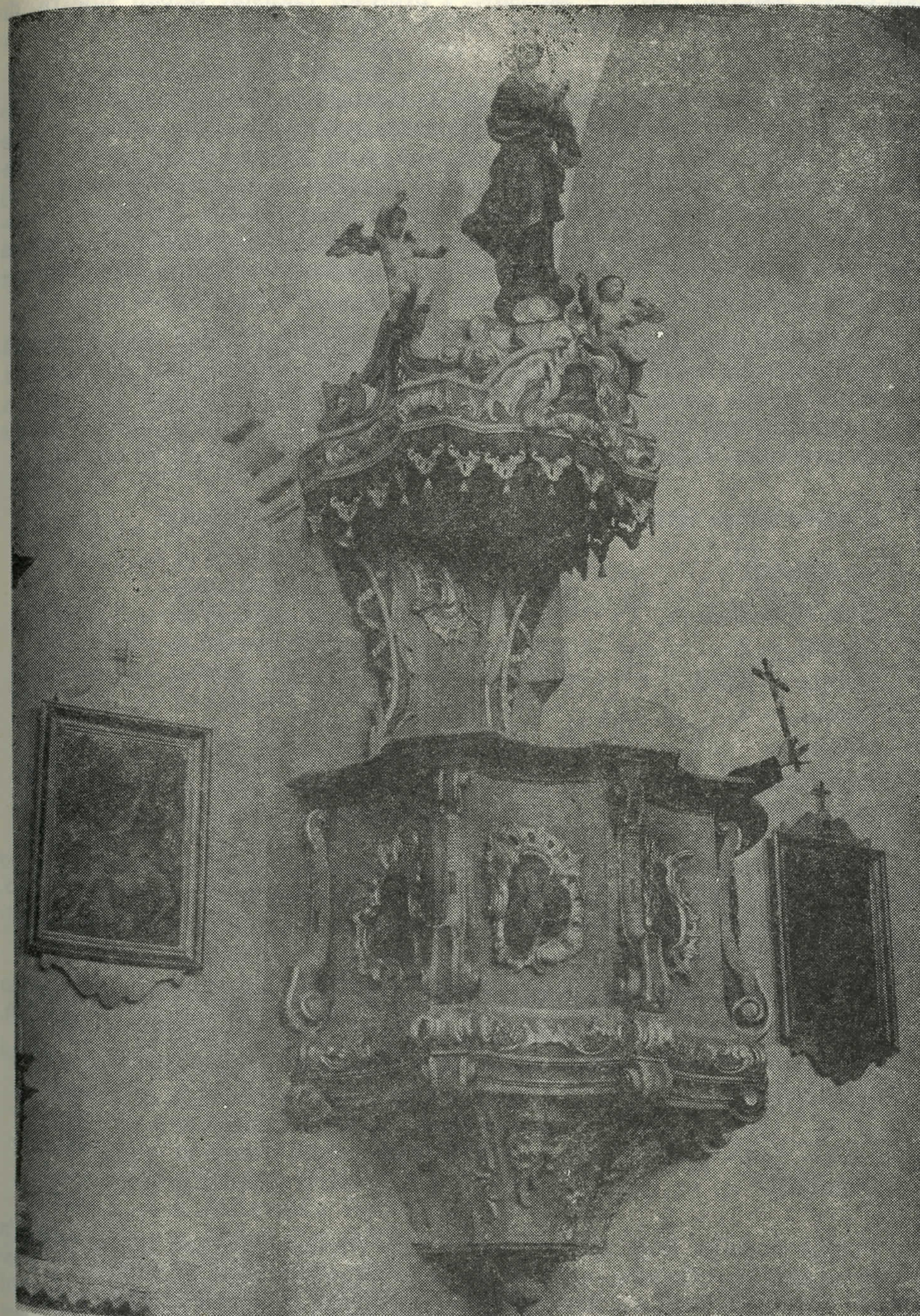
Zapisa nema, ali sam uvjeren, da je i propovjedaonica obojena i pozlaćena izvorno 1764. i da su taj posao obavila braća Lazar Czwek i Luka Auleidner, slikari i pozlatari, a slike naslikao fra Luka Auleidner. Propovjedaonica je premazivana.

Gđa Dr. Doris Baričević opravdano smatra: »Srodnost ornamentike oltara Sv. Franje i propovjedaonice upućuje na to da vjerojatno potječu iz iste stolarske radionice« (o.c. str. 511).

Orgulje

Provincija Svetoga Ladislava, kralja, sa sjedištem u Zagrebu, posvećivala je veliku brigu za liturgijsko pjevanje u svojim samostanskim crkvama. Vjerna zakonodavstvu Reda, koji traži njegovanje crkvenog pjevanja i sviranja na orguljama, od svoga osnutka 1661. određivala je u svim samostanskim crkvama kantore i orguljaše a u samostanima novicijata i klerikata i posebno osposobljene franjevce-svećenike za učitelje pjevanja i orguljanja. Na taj je način polovicom 18. stoljeća i kroz cijelo 19. stoljeće imala mnogo svojih svećenika vrsnih organista i učitelja orguljanja i pjevanja. Broj od 238 orguljaša od 1661. do 1899. najbolje je svjedočanstvo o tome.

Kostajnica je bila razmjerno malo mjesto sa svojom župnom crkvom, a ipak su Franjevci već od 1729. godine imali Franjevca orguljaša, a od 1755. i kantora orguljaša. Dokaz je to, da su u svojoj drvenoj a kasnije i u današnjoj zidanoj crkvi imali i prikladan instrumenat, kojim su se orguljaši služili. Praksa je name u Ladislavskoj provinciji da se u službenim Tabulama uz namještenu braću u pojedinim samostanima piše i njihova služba, koju u tim samostanima vrše. Dosljedno, ako se o. Paškalu Kačenjaku, namještenom u Kostajnici 1729., piše ono latinski — org — orguljaš, znači da je orguljaš mogao biti, ako je imao neki prikladan instrument, male orgulje ili prenosni monokord. Kako se iza Kačenjaka redaju orguljaši: 1730/6. o. Andrija Grekšić, 1740/7. o. Bernardo Lacković, zaključujem, da su svirali na nekom manjem instrumentu. Od 1755. do 1797. sigurno su u samostanskoj crkvi bile neke manje orgulje i uređeno pjevanje i sviranje, jer se u Kostajnici namještaju stalno Franjevci — svećenici s oznakom **cant et org** — kantor i orguljaš. I premda o tim orguljama ništa ne znamo, jer nema pisanih podataka, meni se čini, da bi to mogle biti upravo one male orgulje, što se 1819. spominju u kapeli Svete Ane. A razlog, što se te godine te orgulje u Sv. Ani popravljaju, a zna se, da su još i danas sačuvane orgulje u samostanskoj crkvi 1797. nabavljene. Siromaštvo kostajničkog samostana ne dopušta, da bi u kapeli Sv. Ane bile neke orgulje prije 1797. Vjerojatno je, da su upravo 1797. stare orgulje iz samostanske crkve prenijeli u kapelu Sv. Ane, kad su u samostan-

Propovjedaonica (1759)

sku crkvu postavili nove — sadašnje. I profesor Ladislav Šuban smatra, da orgulje u kapeli Sv. Ane nisu iz 19. stoljeća nego iz 18. stoljeća (Pismo 12. 9. 1981.).

Današnje izvorno sačuvane orgulje u Kostajnici nabavljene su i postavljene 1797. godine. Samostanskim poglavarom u Kostajnici bio je tada o. Mauricije Kovačić, **cant et org,** dobar orguljaš, a uz njega i drugi odličan kantor i orguljaš o. Maksim Kovačić, koji je kasnije, to jest 1815/6 bio učitelj pjevanja i orguljanja poznatom franjevačkom glazbeniku o. Fortunatu Pintariću, kad je ovaj bio u novicijatu u Ivaniću. I ova dva glazbeno obrazovana Franjevca nabavili su u Celju kod Antona Scholza sadašnje samostanske orgulje.

Smještene su u lijepo, barokno oblikovan trokrilni ormar, koji je središnje postavljen na rubu korske ograde s petodjelnim simpatičnim prospektom. Sviraonik je iza ormara s bijelo-crnim tipkama. Orgulje imaju 14 registra, 10 u manualu a 4 u pedalu. Registri se mehanički izvlače s lijeve i desne strane igraonika. Mijeh je smješten uz istočni zid kora i puni se nogom.

S **lijeve** strane igraonika su registri:	S **desne** strane igraonika su registri:
Sub. fl. — 8	Fagot — 8
Oktava — 2	Principal — 4
Quinta — 2 2/3	Cop. min. — 4
Gamba — 4	Sub. oct. — 1
Mixtur —	Sub. quint — 1 1/3
Bas Subbas — 16	Cop. Mai — 8
Subbas — 4	Ped. principal — 8

Poredak registara je prema smještaju na orguljama a menzure su po Prof. Ladislavu Šabanu, koji je o kostajničkim orguljama pisao u »Radu« 385, str. 5—84, Zagreb 1980 pod naslovom »Orgulje slovenskih graditelja u Hrvatskoj«, str. 39/40, Jazu.

Zna se, da je ove orgulje popravljao i čistio Dobnik iz Zagreba ujedno s orguljama u kapeli Sv. Ane za 160 kruna godine 1901. (Spom I, str. 10).

Danas ne sviraju. Trebalo bi ih temeljitije popraviti, a sredstva kao ni orguljaša nema.

Orguljaši

Poslije orgulja, koje spadaju među vrlo rijetke sačuvane iz 18. stoljeća u samostanskim crkvama naše Provincije, najprikladnije je zapisati i Franjevce orguljaše, koji su kroz gotovo 2 stoljeća i pjevali u samostanskoj crkvi Sv. Antuna u Kostajnici. Pisac je inače u posebnoj studiji obradio sve orguljaše Ladislavske provincije sa životnim njihovim podacima i mjestima službovanja.

1729. — o. Paškal Kačenjak, org,
1731. — o. Andrija Grekšić, org,
1735/6 — o. Andrija Grekšić, org,
1740/1 — o. Bernardo Lacković, org,
1743/7 — o. Bernardo Lacković, org,
1755/6 — o. Kapistran Stocz, cent et org,
1758/60— o. Kapistran Stocz, cent et org,
1758/9 — o. Đuro Truszk, cent et org,
1762/3 — o. Henrik Auersperger, cant et org,
1763/8 — o. Mauricije Lazko, sant et org,
1764. — o. Danijel Klimpacher, cant et org,
1768. — o. Đuro Truczk, cant et org,
1769. — o. Kandid Hoziak, cant et org,
1770/1 — o. Kajetan Kroppai, cant et org,
1772/4 — o. Paulin Paulinić, cant et org,
1775. — o. Kornelije Herak, cant et org,
1776. — o. Osvald Tenne, cant et org
1777. — o. Viktor Rzihatz, cant et org,
1778/9 — o. Benedikt Kuzmić, cant et org,
1779. — o. Kornelije Herak, cant et org,
o. Kajetan Kroppai, cant et org,
1780. — o. Maksim Kovačić, cant et org,
1784/90— o. Mauricije Kovačić, cant et org,
1791/1806 — o. Mauricije Kovačić, cant et org,
1794/1803 — o. Maksim Kovačić, cant et org,
1807/10— o. Oto Martinecz, cant et org,
1811/14— o. Mauricije Kovačić, cant et org,
1816/17— o. Prob Tantschak, cant et org,
1818/22— o. Ljudevit Korušec, cant et org,
1823. — o. Serafin Mekovec, cant et org,
1824. — o. Prob Tantschak, cant et org,
1825. — o. Alojzije Posavec, cant et org,
1828. — o. Venancije Szlatković, cant et org.
1829/31— o. Oto Martinec, cant et org,
1823. — o. Serafin Mekovec, cant et org,
1835. — o. Vilin Maršić, cant et org,
1836. — o. Kamilo Szalanjak, cant et org,
1837/8 — o. Teodor Tomašec, cant et org,
1840/2 — o. Jakov Kovačić, cant et org,
1843. — o. Serafin Mekovec, cant et org,
1849/51— o. Narcis Novak, cant et org,
1852. — o. Serafin Mekovec, cant et org,
1853. — o. Aleksander Borković, cant et org,
1861. — o. Aleksander Borković, cant et org,
1874/6 — o. Tito Tropp, cant et org,
1884/89— o. Leopold Lončar, cant et org,
1890/96— o. Gabrijel Dolinac, cant et org,
1897. — o. Stanko Šalković, cant et org,
1898/1900. — o. Gabrijel Dolinac, cant et org,

Korske klupe

Postoje na koru klupe, primitivan stolarski rad. Na desnoj strani uz prozor imaju sjedala, a 4 sjedala su i s lijeve strane, dok je ispod prozora na sredini južnog zida smješteno sjedalo za voditelja korske molitve. Te klupe su dosta oštećene.

Primitivno je izrađena i drvena ograda, koja zatvara kor prema lađi s jedne i druge strane orgulja.

Pjevalište je inače vrlo prostrano, dobro osvijetljeno s dva velika prozora na pročelju i na istočnom zidu. Ulazna vrata iz samostanskog hodnika u tornju nalaze se na zapadnom crkvenom zidu.

Zvona

U drvenoj samostanskoj crkvi postojala su dva zvona, salivena 1720. godine, postavljena su i u drveni zvonik iznad pročelja zidane crkve, gdje su bila do 1779. godine, kad su ih konačno smjestili u novo sagrađeni, današnji crkveni toranj.

Stara zvona

Za njih se zna prigodom skidanja zvonova 1917. godine, a i iz zapisa o. Serafina Mekovca, kostajničkog poglavara 1852. godine (Službeni izvještaj — ASKos).

1. **Veliko zvono,** 210 kg (4 centa) nosi natpis: Fusa per Joannem Forest, Zagrabiae 1720, Ora pro nobis s. Pater Francisce, anno 1720. Izliјano po Ivanu Forestu u Zagrebu 1720. Moli za nas sveti oče Franjo, godine 1720, - Zvono s. Franje.
2. **Srednje zvono,** 62 kg i nosi natpis: J. D. C. E. E. D. M. C. C. et P. C. et F. C. P. L. R. V. - 1720.
3. **Manje zvono,** 65 kg, u čast Sv. Ivanu Kapistranu, saliveno po Ivanu Friedmannu u Zagrebu 1760. godine.
4. **Misno zvono,** bez ikakva natpisa sa slikom Sv. Roka i Svetoga Jurja, god. 1730. teško 34 kg.

Tri zvona su 1917. skinuta s tornja, a na tornju je ostalo samo zvono Svetoga Ivana Kapistrana (Spom I, 18).

Nova zvona

Do godine 1937. samostanska crkva u Kostajnici imala je samo jedno zvono, zvono Sv. Ivana Kapistrana. Zalaganjem oca Feliksa Gretschla, kostajničkog poglavara, a dugogodišnjim sabiranjem priloga konačno su 1937. nabavljena nova zvona i u toranj smještena. Zvona je blagoslovio dekan i kostajnički župnik Ferdo Frelih, a tom zgodom je pripovijedao sisački župnik Dr. Hulenić.

1. **Veliko zvono,** u čast **Sv. Antunu,** teško 670 kg. Glasa se u »g«. Kumovao Jure Maraković, rođen Kostajničan iz Siska, koji je dao 5.000 dinara.
2. **Srednje zvono,** u čast **Bl. Djevice Marije** oko 300 kg, glasa se u »h«. Kumovala je Antonija Jogičić, učiteljica građanske škole u miru. Dala je 5.000 dinara.
3. **Manje zvono,** u čast **Sv. Terezije od Djeteta Isusa,** teško 200 kg, glasa se u »d«. Kumovale su gđa Zora Valić, umirovljena učiteljica i gđica Štefa Hajdinović, učiteljica. Prva je dala 2.000 dinara a druga 1.000 dinara (Spom I, str. 62).

Sudbina tih zvona

Za nepune 4 godine ta su zvona prigodom bombardiranja Kostajnice iz Bosanske Kostajnice na sam Uskrs 13. travnja 1941. godine, kad je zapaljiva bomba pogodila kapu tornja i zapalila toranj i samostan, pala u nutrinju i razlupala se. Ostalo je opet ono staro zvono Sv. Ivana Kapistrana iz 1760. godine, jer je pri padu zapelo na probijenoj bolti i ostalo čitavo (Spom I, str. 71).

Godine 1950. do 1952. brat Leonida Lacković popravio je toranj i moglo se misliti na nova zvona.

Crkva u Kostajnici dobila je novo zvono 31. listopada 1958. godine. Do zvona se došlo na sljedeći način. Zamjenom za 400 kg zvonovine starih zvona iz 1941. godine. Zvono od 175 kg. pripadalo je njemačkoj župi u Tovarniku do 1945. Odlaskom Nijemaca zvono je služilo vatrogascima u Gundincima umjesto sirene. Mjesna zajednica u Gundincima prodala je zvono elektromehaničaru Milanu Čakširanu u Prijedor. Od Čakširana samostan u Kostajnici dobio je zvono za spomenutu zvonovinu (Spom I, str. 134). Zvono je pribavio o. Sofranije Škoda i podigao u toranj 20. prosinca 1958. godine.

Sadašnja zvona

1. **Veliko zvono,** teško 500 kg glas **G,**
2. **Srednje zvono,** teško 175 kg, glas **E,**
3. **Malo zvono,** teško 100 kg. glas **H** iz tornja Sv. Ane

Za ta se zvona pobrinuo o. Luka Bistrović, poglavar u Kostajnici (Spom I, str. 136).

Božji grob pod korom

Pod korom s desne strane napravljen je trajni Božji grob. I premda je izrađen vrlo jednostavno po običaju 18. stoljeća tako da trajno i nepomično ostaje na svome mjestu, radi rijetkosti treba ga sačuvati na njegovu sadaš-

njem mjestu. Obojen je i s prednje strane vanjski otvor s obje strane Na oplati se s obje strane nalazi slika rimskog vojnika, čuvara na Kristovu grobu. Širina prednje strane je 251 cm a visina 340 cm. Kroz godinu na prednji otvor groba stavlja se slika Žalosne Gospe, ulje na platnu, 163x103 cm, u širokoj crnoj rami. Slika je vrijedna radi starine.

Kristov kip, koji se na Veliki petak stavlja u taj grob izradio je kipar Antun Rickard, iz Koprivnice, za 40 kruna (Spom I, Str. 9).

Zatvorena ispovjedaonica

U udubini zapadnog zida pred korom smještena je 20. svibnja 1926. nova, zatvorena ispovjeďaonica, koju su izradili Josip Mesarić i njegova supruga Marica, rodom iz Selnice u Međumurju i poklonili je crkvi u Kostajnici (Spom I, str. 204).

Vjerničke klupe u lađi

U srpnju 1964. nabavio je o. Luka Bistrović, poglavar u Kostajnici, hrastovinu iz šume »Zelenik«, 40 trupaca. Velikom mukom su ti trupci dovezeni preko željezničke postaje Šaš do Hrvatske Dubice, gdje ih je dubički župnik uz dobru naplatu na svojoj pilani ispilio u daske Daske su se u kostajničkom samostanu 4 godine sušile. Stolar Stjepan Augustinović iz Kostajnice je 1968. godine izradio vjerničke klupe u crkvenoj lađi.

Klupe su jednostavno izrađene, ali praktične. Dobar su stolarski rad Do oltara Srca Isusova nalaze 4 klupe, a 4 klupe od oltara Srca Isusova prema koru s malim prolazom od oltara Srca Isusova prema oltaru Srca Marijina. Na isti način je smješteno i osam klupa s desne strane lađe. Po dvije klupe postavljene su sa svake strane i u prostor ispod kora između zida i stupova, koji drže kor.

Klupe su jednostavno izrađene, ali praktične. Dobar su stalarski rad (Spom I, str. 239/41).

Lusteri

Barokni prostor lađe vrlo prikladno osvjetljuju noću tri lustera, što vise sa stropa.

Srednji s petnaest svijeća kupljen je kod Johanna Hendla u Beču 1902. za 200 kruna (Spom I, str. 10). Drugi s 18 svijeća nabavljen je 1912. za 320 kruna (Spom I, str. 13).

Bezgrešna — na kapi propovjedaonice

Škropionice pod korom

Ispod kora nalaze se dvije kamene škropionice za svetu vodu. Njihova osobitost i vrijednost je u tome, što su to zapravo kapiteli dvaju stupova okrenuti na glave i onda su u njima isklesane udubine za svetu vodu. Visina tih komada je 55 cm, a kvadratne stranice su 53x53 cm. Na njima su uklesani motivi nalik na islamske. Gospođa Dr. Anđela Horvat smatra, da su to »ulomci s nekog turskog objekta, ukrašenog tako zvanim motivom stalaktita« (Pismo 23. VIII. 1981.).

6. Sakristija

Sve okolnosti izgradnje crkve i samostanskog trakta uvjetovale su smještaj kostajničke samostanske sakristije iza svetišta crkve. I tako se sakristija našla pod istim krovom sa svetištem crkve i izgleda po svemu, da je sagrađena zajedno s crkvom, jer se u opisu gradnje samostanskog trakta spominje, da se gradio od sakristije (Inchoatus est hic tractus Residentiae a Sacristia — »Imago« (....) str. 25). Radi terena, na kojemu je podignuta crkva a pogotovo radi položaja samostanske zgrade, sakristija je položajno viša od poda u crkvi i zato se iz sakristije kroz središnje napravljena vrata silazi u crkvu iza retabla glavnoga oltara stepenicama, pet s lijeva a pet s desne strane.

Sakristija je inače vrlo prostrana i zračna prostorija. Duga je od Istoka prema Zapadu 8,09 metara a široka od Juga prema Sjeveru 5,11 metara. Ima dva prozora — jedan na istočnom zidu a drugi na sjevernom zidu. Iz hodnika u prizemlju ulazi se u sakristijski prostor nasuprot istočnom prozoru kroz oveća vrata.

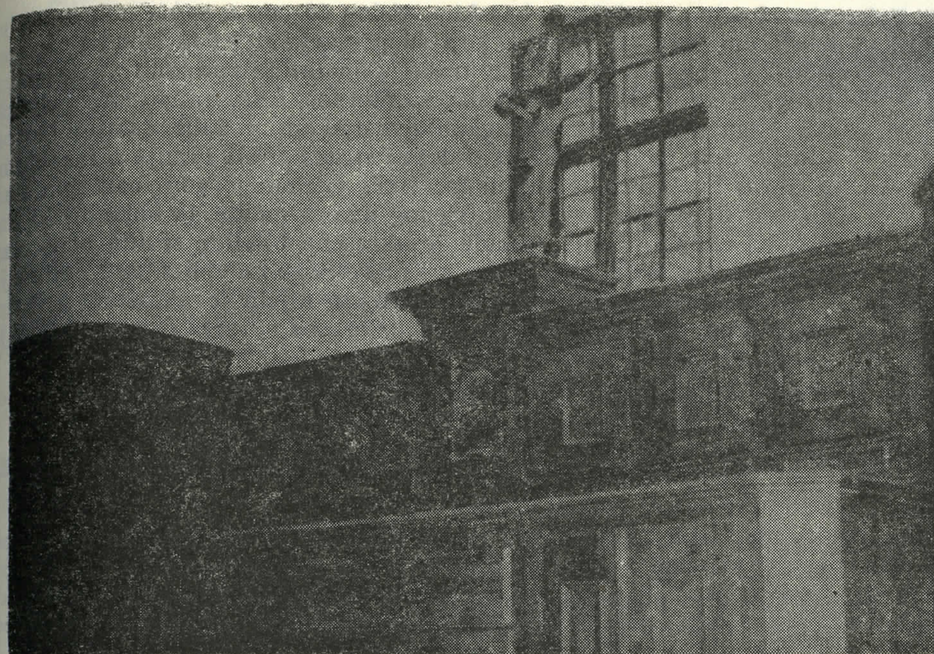
Sakristijski ormari

Sakristijski namještaj sačinjava ormar, zapravo tri ormara, koji su jedan uz drugoga prislonjeni uz sjeverni zid sakristije tako, da se izdignuti dio središnjeg ormara nalazi upravo pod sjevernim sakristijskim prozorom.

Ormari su izrađeni masivno i jednostavno. Izvorno su djelo nekog nepoznatog brata Franjevca stolara iz polovice 18. stoljeća, i premda u dijelovima, sačinjavaju ipak jednu cjelinu.

Desni ormar je za sebe cjelina. Visina 187 cm i stoji na četiri nožice 11 cm. Širok je 138 cm, a dubina mu je 67 cm. Nema ladice. U njemu se odijela vješaju. Lijevi ormar je visok 207 cm, nema nožice, širina mu je 155 cm, dubina 80 cm, pri dnu dolje ima dvije ladice, koje se jedna uz drugu izvlače, 44x22 cm.

Između ta dva ormara smješten je središnji ormar, koji se sastoji od dva ormara položena jedan iznad drugoga. Donji ormar je 380 cm dug, visok 113 cm, dubok 103 cm. U sredini su tri ladice, jedna iznad druge, 157 cm duge, 72 cm široke i 19 cm duboke. Sa svake strane ladica je po jedan dvokrilni ormar, 69 cm širok, 68 cm visok, a dvokrilna vrata su 34,5x34,5 cm. Ispred tog ormara, dolje je podij 13 cm visok, 344 cm dug i 73 cm širok.

Sakristijski ormari

Gornji ormar je postavljen na donji tako, da se ispred njega nalazi slobodna površina gornje plohe donjeg ormara široka 70 cm, a služi za postavljanje misnih odijela za svećenike prije Mise. Taj je sastavljen od tri dijela. Središnji dio je ormarić 100 cm visok, 63 cm širok i 33 cm dubok. Na gornjem dijelu ima ukras,a ispod vratašca ima jednu ladicu 43x29x7 cm. Sa svake strane tog središnjeg ormarića nalaze se po 3 ormarića, 37 cm široki, 43,5 cm visoki i 33 cm duboki. Ispod svakog tog ormarića nalazi se po jedna ladica 37x29x7 cm.

Svi ormari i ormarići imaju izvorne okove na vratima, djelo nekog majstora bravara — kovača 18. stoljeća. Da se ovi ormari obnove i urede, bili bi lijepo i privlačno djelo 18. stoljeća.

Sveto posuđe

Prema zapisu službenog izvještaja iz 1852. godine samostanska crkva u Kostajnici je inventarski imala:

1. Malu pokaznicu, srebro i pozlaćenu
2. Ciborij, srebro, pozlaćen
3. 4 kaleža
4. Moćnik Sv. Križa
5. Kadionicu s dvije lađice

(Mekovec o. Serafin, sap 2, 7i8).

1. **Pokaznica**, kovina, pozlaćena, barokna, visina 60 cm, a sama pokaznica je 40x27 cm. Ima tri vijenca, koji su postavljeni jedan iznad drugoga. Donji vijenac su pozlaćene trake s malim ostaklenim vratašcima. Drugi, srednji vijenac su vitice posrebrene, a na njima gore pričvršćena figura Boga Oca s kuglom zemaljskom, a dolje Žalosna Gospa s mačevima u srcu, dok je s desne strane Sveti Franjo s raspelom, a lijevo Sv. Antun s ljiljanom. Treći vijenac je gore baldahin nad glavom Boga Oca a oko ostaklenog otvora nalaze se bohemijski kamenovi različitih boja. Lunula je ukrašena bijelim, sitnim brušenim kamenovima. Nodus je 14 cm s kruškolikim zadebljenjem. Podnožje je ovalno, polomljene crte. Na gornjem dijelu je ukrašeno s četiri medaljona, koji pokazuju evanđeliste, posrebreni. Opseg podnožja je 21x17 cm.

   Pokaznica je lijepa, 18. stoljeće, ali nije izvorno nabavljena za kostajničku crkvu. One male, srebrene pokaznice nema.

2. **Ciborij**, srebro, pozlaćen, manjeg opsega iz 18. stoljeća, postoji i upotrebljava se.

3. **Kalež**, srebro, pozlaćen, rokoko, druga polovica 18. stoljeća, 26 cm visok čaška 9x10 cm, podnožje okruglo, 17 cm, polomljene crte, nema punce. Čaška je postavljena u ukras od rokaja. Na gornjem dijelu podnožja su rokaji i tri kartuše, u kojima su — grožđe, žito i cvijeće. Nodus je lijepo oblikovan.
   Vrlo lijepo oblikovan. Djeluje svečano. Nabavljen je bio za Samobor.

Moćnici

1. **Svetoga Antuna Padovanskog**, napravljen 1766. godine. Ta je godina uparana ispod podnožja. Ima i autentičnost iz 1766. godine.

   Visok je 34 cm i izrađen je kao pokaznica. Pokaznica je 17x14 cm. Ima tri vjenčića. Donji vjenčić su pozlaćene trake. Na njima je drugi, posrebreni, ovalni splet rokaja, dok je treći vjenčić splet rokaja oko ostaklenog otvora. U tome ostaklenom prostoru nalazi se ovalna kutija s moćima Sv. Antuna Padovanskog.

   Držak je 10 cm s čvorom, a podnožje je ovalno i jednostavno, 13x9,5 cm. Od kovine je, pozlaćen, na vrhu ima križ.

2. **Moćnik nepoznate namjene**, jer nema ni moći, ni pisane autentičnosti. I taj je 34 cm visok, izrađen kao pokaznica.

   Pokaznica mu je 18x13 cm i sastoji se od tri dijela. Donji dio su pozlaćene trake, srednji je posrebreni splet rokaja, a gornji je ukrašena pozlaćena i ostaklena kutijica s moćima 6 cm, jednostavno oblikovana.

   Podnožje je okruglo, od srebra, uzeto od nekog kaleža, ukrašeno rokajima na gornjoj strani, širina mu je 13 cm. Potječe iz druge polovice 18. stoljeća.

3. **Moćnik Svetoga Križa** je iz 1752. godine.

Misna odjela

Kostajnička samostanska crkva posjeduje lijepi broj sačuvanih starih i vrijednih misnica iz 18. stoljeća i isto tako dosta umjetničkih izrađenih motiva za misna odijela.

7. Kapela Svete Ane

Svi Kostajničani znaju za kapelu Svete Ane, jer znaju za groblje kod te kapele, gdje su rado sahranjivali i danas sahranjuju svoje drage pokojnike. Njezino postojanje ih potsjeća na stari franjevački samostan, što je tu od trinaestog stoljeća do turskog gospodstva u Kostajnici postojao. I danas se još kopajući grobove otkrivaju stara svjedočanstva, kameni ostaci tog starog zdanja.

Najstariji službeni zapis o kostajničkom samostanu napisan 1732. godine tvrdi: »Na mjestu starog samostana brigom braće podignuta iz onih ruševina nalazi se i danas jedna dosta prostrana kapela Sveta Ana zvana, u kojoj je za trajni spomen prošlih događaja smješten oltar Sv. Franje Asiškoga, a narod se nigdje tako kao u ovome djedovskom groblju postojano traži sahranjivati i pokopati. (Ineodem tamen in anti guato Conventus loco sub Fratrum cura, et hodie erecta manet ex illis eisdem ruderibus una sat commoda Capela S. Annae dicata, cui et incoporata est ara S. Francisci Seraphici in perenem memoriam praeteritorum populus que nullibi ita, quam in avitico saemeterio euisdem petit inhumari incessanter ac sepeliri — »Imago« (...) str. 32).

Prema navodu pisma kostajničke braće, što je napisana 9. kolovoza 1779. arhiđakonu Skergatiću »na mjestu ruševina starog franjevačkog samostana bila je prvotno podignuta kapela u čast Svetome Franji kao spomen, da je tu postojao samostan« (tum exigua capella in loco in honorem S. Francisci olim erecta, unice pro memoria praeexistentis ibidem Coenobii et Ecclesiae sub eodem titulo (ASKos za 1779). Kako se u tome pismu izričito spominje i kapela Sv. Ane, radi koje se vodio spor između kostajničkog župnika i Franjevaca, a kapela Sv. Ane je sagrađena 1720, znači, da je prije te kapele na tome mjestu postojala druga kapela pod naslovom Svetoga Franje. To bi mogao potvrditi i podatak, što smo ga najprije naveli u gornjem navodu iz 1732. godine, gdje se upotrebljava latinska riječ »incorporata est ara S. Francisci (. . .), što bi moglo značiti, da je oltar Sv. Franje iz stare kapele na tome mjestu podignute prije sagrađenja kapele Sv. Ane u tu kapelu naprosto prenesen. Značajno je, da je kapela Svete Ane podignuta prije sagrađenja zidane, sadašnje samostanske crkve i da su se u groblju kod te kapele kao djedovskom Kostajničani postojano sahranjivali i pokapali i da su upravo s tim mjestom sve do naših dana povezani.

Izvorno je ta kapela kao i danas. Postavljena je tako, da joj je svetište prema Istoku, a ulazna vrata sa zapadne strane. Duga je 15 metara. Svetište je 7 metara, a lađa 8 metara. Širina iznosi 7 metara a visina je 6 metara. Na južnom i na sjevernom zidu ima po 2 prozora, dva u svetištu, a dva u lađi. Pročelje je bio ravan zid s ulaznim vratima u sredini. Tornjić je 12 metara visok, 5 metara od dasaka a 5 metara od lima, 2 metra su jabuka i križ.

Spominju se u njoj tri oltara: Sveta Ana s Djevicom Marijom, glavni i oltar Svetoga Franje, dok se za treći ne zna, kojemu Svecu u čast je bio podignut.

Prvi značajni zahvat kod te kapele Sv. Ane napravio je kostajnički poglavar o. Krizostom Vori 1817. godine. Za francuske uprave u Kostajnici od 1809. do 1813. kapela Sv. Ane je postala ruševina i stoga se o. Krizostom Vori dao na njezino obnavljanje. Dao je napraviti dva nova pokrajna oltara, a pred ulazom u kapelu dao je podići predvorje, koje počiva na osam zidanih stupova prekriveni krovištem. Načinio je to predvorje, da kapelu proširi za Anino proštenje u toj kapeli. Godine 1819. do 26. srpnja dao je poglavar o. Ljudevit Korušec to predvorje popločiti kamenom, postavio je okolo drvene rešetke i vrata, a sve to dao obojiti zelenom bojom. Kapela je izvana obijeljena, obnovljen je kor zajedno s orguljama i pedalama. Iznad Sv. Ane nabavljen je zastor i dvije zlatne krune za Sv. Anu i Bl. Djevicu Mariju i 26. srpnja je po prvi put uveden i sajam (Ecclesia afforis tota inalbata, Chorus restauratus unacum Organo et pedale nec non velum supra Sanctam Annam procuratum et coronae duae aureae S. Annae et B.V. Mar. impositae et die 26. nundinae 1. vice introductae — »Imago« (...) str. 29).

Prema ovome zapisu ne stoji, kako je to napisao o. Metod Vajdić 1868. da su 1819. nabavljene orgulje s pedalima u kapeli Svete Ane. Samostanski dio Kronike vođen u knjizi »Imago« donosi zapis za 1819. godinu, koji između ostaloga piše doslovno, da je do 25. VII. 1819. o. Ljudevit Korušec predvorje crkve (kapele Sv. Ane) kamenom popločio (...), cijelu izvana obijelio i »Chorus restauratus unacum organo et pedale« (...). Ako je obnovio kor **zajedno** s orguljama i pedalima, znači, da su orgulje u kapeli već postojale. I meni se s pravom nameće misao, nisu li to one prvotne orgulje iz crkve Sv. Antuna, prenesene 1797. u kapelu Sv. Ane!?

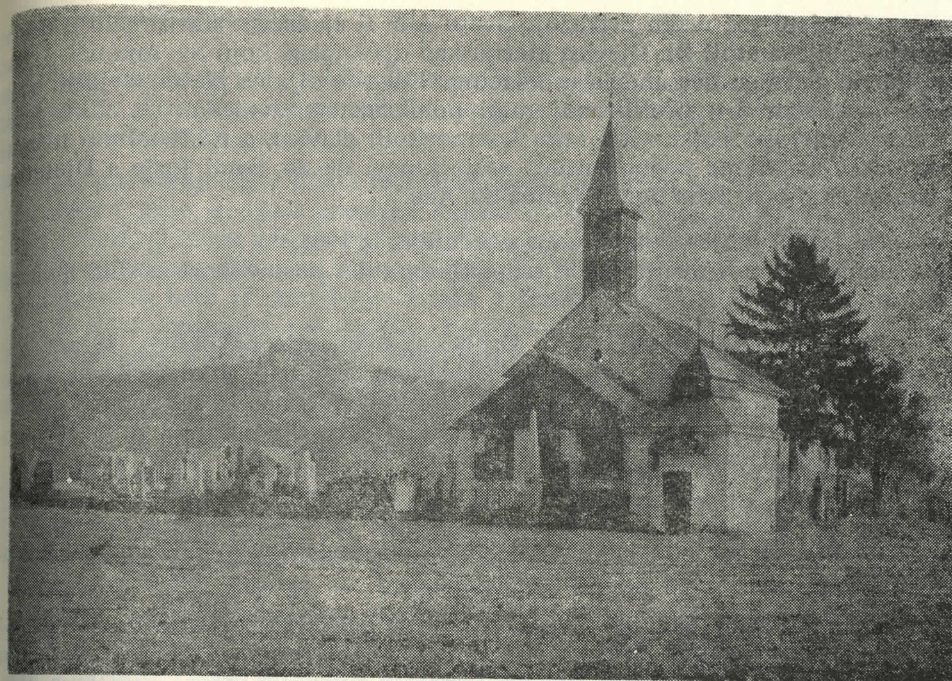
Prema zapisu o. Metoda Vajdića, dao je u vrijeme obnove kapele Sv. Ane kostajnički trgovci žitom i samostanski prijatelj Mijo Miškić načiniti u toj kapeli oltar Svetoga Josipa i propovjedaonicu. Bolto Vezmar pak podigne oltar Svetih Triju Kraljeva, dok su Nikola Gjigjić i ortak mu Matija Vezmar dali sazidati stupove predvorja ispred ulaza kapele Sv. Ane (Ulomak Povjestnice Samostana Kostajničkog, 1868. str. 5). Bilo je to 1817. god.

Spomenuta dva oltara stoje u kapeli do 1882. kad su zamijenjeni slikama, što su ih dali naslikati supruzi Latinčić, kako to na zidu još i danas piše. O njihovu izgledu ne znam ništa. Sačuvana je samo propovjedaonica.

Predsjednik o. Krištof Gojšić dade 1844. kapelu Sv. Ane popoditi kamenom, napraviti novi tabulat (drveni strop) i obojiti ga. Za taj je posao Ilija Šubarić, gostioničar, dao 50 fl srebra, a ostalo je dala općina (Vajdić, o.c. str. 5).

Za oca Karla Pakora 1863. kapela Sv. Ane je pokrita crijepom. A 1868. o. Metod Vajdić je proširio groblje Sv. Ane. Samostan je u tu svrhu otstupio komad zemljišta. Groblje je tada bilo ograđeno letvama, doprinosom kostajničkih vjernika (Vajdić, o. c. str. 6).

Nakon uvođenja sajma na blagdan Sv. Ane (26. VII.) kod Svete Ane samostan je zatražio 1824. Bansku brigadu u Petrinji, da placarina od tog sajma

Na mjestu starog samostana i crkve Kapela Sv. Ane i groblje (18 st.)

pripadne samostanu. Banska brigada u Petrinji je taj zahtjev samostanu odbila (Arhiv sam. u Kost. 67/1824. od 21. IX. i 26. X.). I prošlo je pedeset i tri godine, kad je 1877. konačno po ukinuću Vojne krajine samostanu ipak dodijeljeno pravo ubiranja placarine kod Sv. Ane na 26. srpnja (ASKos IV bunt 3. VIII. 1877).

Godine 1884. naslikane su nove slike za oltare: Sv. Josipa i Svetih Triju Kraljeva, kako je to ispod slika na zidnoj stijeni zapisano.

Sadašnji oltar Svete Ane napravljen je zajedno s novom slikom Svete Ane 1908., a plaćeno je za taj posao 700 kruna, što su ih sabrali kostajnički vjernici. Posrebreno je i 6 svjećnjaka za taj oltar (Spom I, str. 10).

Za vrijeme rata 1917. skinuto je s tornjića Sv. Ane zvono teško 27 kg, bez natpisa i godine lijevanja (Spom I, str. 18).

Godine 1925. na 30. ožujka bila je razbojnička provala u kapelu Sv. Ane. Oštećeni su svi oltari. Kip Sv. Joakima s glavnog oltara bačen je u groblje, a slika Svete Ane izvađena iz svoje rame (Spom I, str. 31).

Uređenje

U svetištu se danas nalazi **oltar Svete Ane,** koji je postavljen 1908. godine. Na zidanoj menzi stoji prislonjen uz zid drveni retabl čvrste stolarske izradbe. U sredini retabla je svetohranište. Iznad svetohraništa je oltarna slika, **koja**

na uobičajeni već način prikazuje Svetu Anu u sjedećem stavu malo u desno a njoj s lijeva stoji Bl. Djevica Marija kao djevojčica, koju Sv. Ana uči. Iznad njihovih glava su dva anđela u oblacima. Slika je ulje na platnu, svježih boja, dobro uščuvana u profiliranoj rami polukružnog završetka. Uz sliku je sa svake strane po jedan vitki stup kompozitnih glavica, a u otvorenim nišama sa svake strane na postamentima stoje kipovi desno, **Sveti Josip** s Djetetom Isusom, a lijevo, Sveti **Joakim**, muž Sv. Ane.

Na menzi je šest posrebrenih svjećnjaka iz 1908.

Iznad zidanih menza ispod triumfalnog luka postavljene su slike pokrajnih oltara.

Desno je **oltar Svetih Triju Kraljeva,** slika, ulje na platnu, 102x69 cm, dobro uščuvana u tamnoj rami s pozlaćenom crtom uz sliku. Prikazuje poklon 3. kraljeva s desna i poklon pastira s lijeve strane. U sredini slike sjedi Bl. Djevica Marija, a na krilu joj stoji Dijete Isus. Boje haljina su svježe. Gore su anđeli pjevaju: Slava Bogu na visini.

Dolje lijevo je potpis slikara: J. Krattina iz Praga 1884.

Ispod slike na zidu je slikar dekorativno napisao: »Podigli supruzi Latinčić 1882«.

Lijevo je **oltar Svetoga Josipa,** slika ulje na platnu, 102x69 cm, u tamnoj rami, ima krakiranja. Prikazana je smrt Svetoga Josipa. Svetac u krevetu u sjedećem stavu. Desno stoji Djevica Marija, a lijevo uz krevet stoji Isus, desnu ruku je podigao gore, a lijevom drži Josipovu lijevu ruku.

Dolje piše: Josip Krattina 18 3/4 84.

Soba je tamna, a osobe su osvjetljene i svježih boja.

Ispod slike na zidu slikar je dekorativno napisao. Podigli supruzi Latinčić 1882.

Propovjedaonica je smještena uz desni rub triumfalnog stupa, dosta nisko. Ima svoju vrijednost, jer potječe iz 1817. godine i dobro je sačuvana. To je zapravo samo »poligonalna govornica profiliranog završnog vijenca«. Na stranicama poligona nalaze se u šestostranim okvirima slike četiriju evanđelista i triju Arkanđela: Rafaela, Mihajla i Gabrijela. U osmom okviru je grb kostajničke obitelji Miškić (Dr. Doris Baričević, o. c. str. 511).

Slike su postavljene od strane svetišta prema lađi tako, da su najprije tri arkanđela: Rafael, Mihajlo, Gabrijel, u sredini grb obitelji Miškić, a onda 4 evanđelista: Matej, Marko, Luka i Ivan.

Ispred svetišta u lađi je i jedan lijepi **luster.**

Na malome koru su stare orgulje, dosta manjkave.

Kapelu Svete Ane, taj vrijedni spomenik iz 18. stoljeća, svjedok lokaliteta sredovjekovnog samostana u Kostajnici dao je obnoviti o. Sofronije Škoda u srpnju 1959. godine. Obnovljeno je krovište, toranj, predvorje i crkva iznutra. Taj posao je stajao 250.000 dinara (Spom I, str. 148).

Na groblju kod kapele Svete Ane lijepo je obnovljena i grobnica kostajničkih Franjevaca.

Pripada Franjevcima

Ovaj naslov bi bio suvišan, kad ne bi bilo ljudi, kojima neke jednostavne i same po sebi jasne stvari, nikako ne prijaju, i zato ih osporavaju i vode s njima donkihotsku borbu.

Da su Franjevci u Kostajnici imali svoj samostan od 13. do 16. stoljeća na mjestu, gdje je danas groblje i kapela Svete Ane, i da su to mjesto Franjevci dobili od prvih gospodara zemlje Kostajnice, plemića Etinkovih, a Sveta Stolica to mjesto preuzela kao svoj posjed i Franjevcima dala na upotrebu to su činjenice, koje se dolaskom Turaka u Kostajnicu nisu nimalo izmjenile. I kad je Kostajnica 1688. oslobođena, Franjevci se vraćaju u Kostajnicu i dolaze na svoje staro mjesto, koje im nitko nije osporio nego baš protivno potvrdio, jer su pozvani u Kostajnicu po Nikoli Erdeđu, osloboditelju Kostajnice, koji im je i sadašnje njihovo mjesto za samostan i crkvu dao, a uz njihov ruševni samostan i crkvu dodijelio zemljište za njihovo uzdržavanje. Franjevci do 1706. godine vrše u Kostajnici i službu upravitelja župe i kad im je prvi kostajnički župnik Ivan Holjevac osporio pravo na njihovu drvenu crkvu i njihovu nastambu uz tu crkvu Svetoga Antuna, njima je to priznato i sa strane ondašnjih vojnih vlasti u Kostajnici,a i od Duhovnog stola u Zagrebu, kako smo to već prije dokazali. Nakon toga su Franjevci 1720. sagradili kapelu Svete Ane na ruševinama svoga staroga samostana i župnik u Kostajnici nije prosvjedovao, jer je dobro znao, kome to zemljište i groblje oko sagrađene kapele pripada. I Franjevci su nakon toga u miru i nesmetano vršili službu u toj kapeli sve do 1779. godine, kad se kostajnički župnik odjednom prisjetio, da to nije kapela Franjevačkog samostana nego kapela župe Sv. Nikole u Kostajnici i zatražio od Duhovnog stola u Zagrebu, da mu je i službeno dodijeli.

Glavni razlog spora oko kapele Svete Ane bio je u tome, što je ta kapela bila pripojena groblju uz tu kapelu (Difficultas tota videtur versari circa adnectum capellae Coemeterium - Pismo Skergatiću od 9. VIII. 1779.). No ne stoga što bi Franjevci za ukopavanje kostajničkih vjernika tražili za sebe neku plaću, jer je sve to bilo uređeno. Poteškoća i spor je nastao kad je gospodin župnik tražio, da u toj kapeli samo on služi svetu Misu za pokojnike, koji se u groblju kod Svete Ane sahranjuju, a to je protivno praksi za crkve, koje pripadaju redovnicima, izuzetima ispod vlasti župnika. Kostajnički župnik je uz to Franjevcima branio ispovijedanje i dijeljenje svete Pričesti prigodom proštenja na Anino u kapeli Svete Ane.

Postupak kostajničkog župnika ne začuđuje. Začuđuje postupak Duhovnog stola, koji se na tužbe iz Kostajnice odnosi kao da ne zna kako to s kapelom Svete Ane stoji i preko arhiđakona Ivana Skergatića pismeno 25. srpnja 1779. traži od Franjevaca, da iznesu dokaze o svome pravu na kapelu Svete Ane. Čuđenje je u tome što je arhiđakon Skergatić dobro znao, da ta kapela pripada kostajničkom samostanu jednako kao i sam samostan s crkvom i da je po crkvenu pravu izuzeta ispod biskupske vlasti. I nijedan je pohoditelj nije u Kostajnici pohađao ni u svojim izvještajima opisivao.

Franjevci su iznijeli razloge i dokaze u pismu od 9. VIII. 1779. i pokazali, kako je to njihova kapela, jer je na njihovu zemljištu, na zemljištu sredovje-

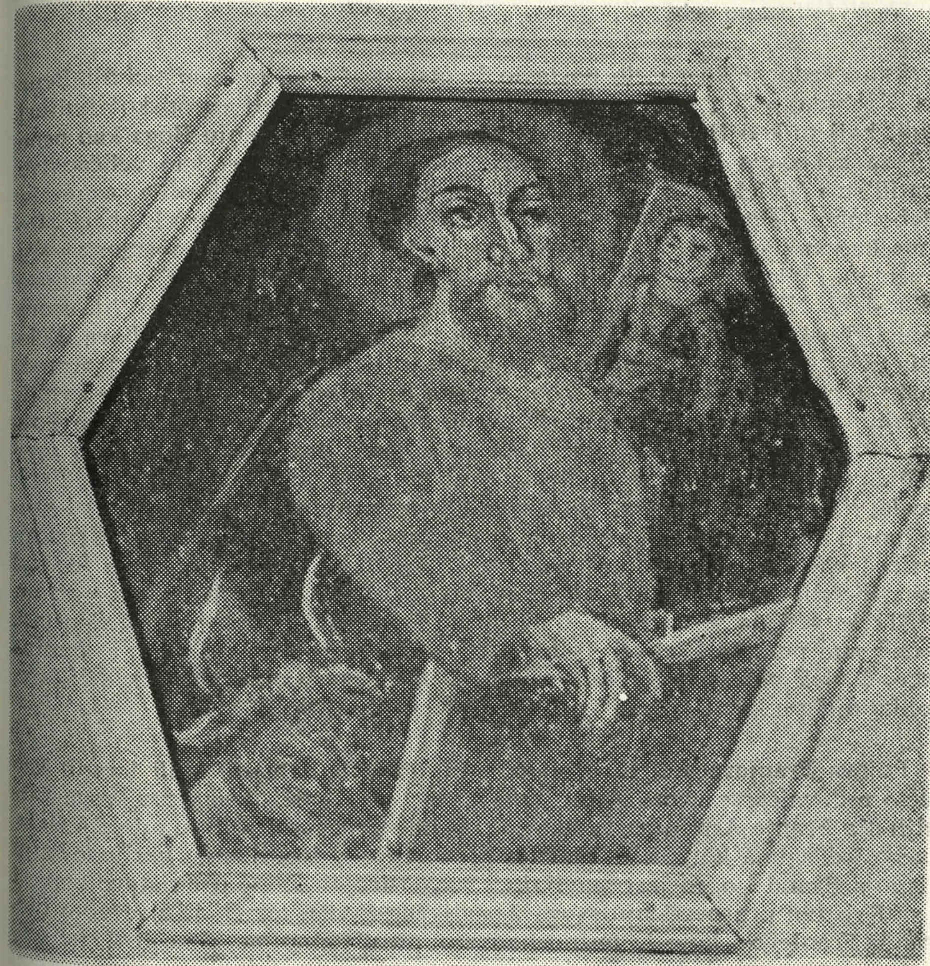
kovnog samostana, i da su je oni gradili, a da nitko nije prosvjedovao. Mirno su je pedeset i tri godine posjedovali. To posjedovanje im je sam car potvrdio 1746. godine kao i crkvu i samostan Sv. Antuna u Kostajnici. Dosljedno, ta je kapela kao i samostanska crkva izuzeta od biskupske, a pogotovo župnikove vlasti. Nastalo groblje uz tu crkvu nastalo je željom Kostajničana, da se na djedovsku groblju sahranjuju (ASKos o.c.).

U arhivu postoji dokumenat iz kojega je vidljivo, da Duhovni stol u Zagrebu nije bio zadovoljan, jer arhiđakon Ivan Skergatić još 10. kolovoza 1784. traži od kostajničkih Franjevaca neke dokaze o pravu na kapelu Svete Ane. Isti spor se ponovno obnavlja za vrijeme župnika Kristijanovića od 1831. do 1836. godine. Ne želim ulaziti u tužbe i proteste, kojih u samostanskom arhivu ima priličan broj. Začuđuje nas kao i prije postupak i držanje Duhovnog stola, koji je stao na stranu neopravdanog zahtjeva župnika Kristijanovića, te je prema pismu dekana Vučića iz Petrinje, Franjevački samostan u Kostajnici trebao predati župniku Kristijanoviću kapelu, inventar i ključeve Svete Ane (ASKos, 15. III. 1832). Odluka ta Duhovnog stola izdana je 27. siječnja 1832., a dekan ju je Franjevcima dostavio 14. veljače 1832.

Nakon službene potvrde Magistrata u Kostajnici, da Franjevcima pripada pravo na groblje i kapelu Svete Ane (ASKos, 29. IX. 1832), nakon pismenih pohvala župnika iz Sunje, Dubice, Zrina, Divuše, Krapja i Jasenovca, da Franjevci iz Kostajnice rado pomažu župnicima tih župa (ASKos, 26. i 27. siječnja 1834), te izjave Kostajničana, da Franjevcima pripada pravo na groblje i kapelu Svete Ane, jer su Franjevci sve do Kristijanovića vodili brigu za kapelu Svete Ane, a o. Krizostom Vori je 1817. postavio novi toranj i postavio dva nova oltara u kapelu (ASKos, 9. siječnja 1835), i tada još Duhovni stol traži preko dekana 14. listopada 1835., da samostan dokumentima dokaže svoje pravo na crkvu i groblje Svete Ane. Mjesec dana kasnije Duhovni stol poručuje kostajničkom župniku, da prestane uznemirivati Franjevce u njihovim pravima, a ovi neka mu ne uskraćuju duhovnu pomoć, kad ih zamoli.

Konačno je pravda progledala! Franjevci su prikupili sve dokumente duhovnih i svetovnih vlasti o vlasništvu groblja i kapele Svete Ane i preko dekana u Petrinji poslali Duhovnom stolu u Zagrebu (ASKos, 26. studenoga 1835), a među tim dokumentima se nalazio i izvadak iz gruntovnice o pravu posjeda o. o. Franjevaca na groblje i na kapelu Svete Ane (ASKos, 19 studenoga 1835). Na to je Duhovni stol 11. prosinca 1835. izdao Dekret, kojim se priznaje kostajničkim Franjevcima pravo na groblje i kapelu Svete Ane. Župnik smije sprovoditi mrtvace samo do grobljanskih vrata, a odatle vodi jedan Franjevac - svećenik (ASKos). Dekret je dekan iz Petrinje dostavio Franjevcima 28. prosinca 1835. (ASKos), a Provincijalat iz Zagreba 2. siječnja 1836. (ASKos). Obaviješten je i župnik Kristijanović 14. siječnja 1836. (ASKos), koji nije bio zadovoljan. Napravio je priziv na cara i tražio je svoje pravo na groblje i kapelu Svete Ane. Odgovor je bio potvrda prava Franjevačkog samostana u Kostajnici. Priziv je Kristijanović napisao 20. siječnja 1837., a odgovor je dobio 9. listopada 1837.god. (ASKos).

Ni tada još nije nastao mir. Godine 1874. župnik u Kostajnici postavlja ponovo zahtjev na groblje i kapelu Svete Ane (ASKos 1874). Ovaj puta Duhovni stol u Zagrebu 10. travnja 1874. potvrđuje Franjevcima pravo na groblje i kapelu Svete Ane (ASKos).

Sv. Luka, evanđelist — na propovjedaonici u Kapeli Sv. Ane, (1817)

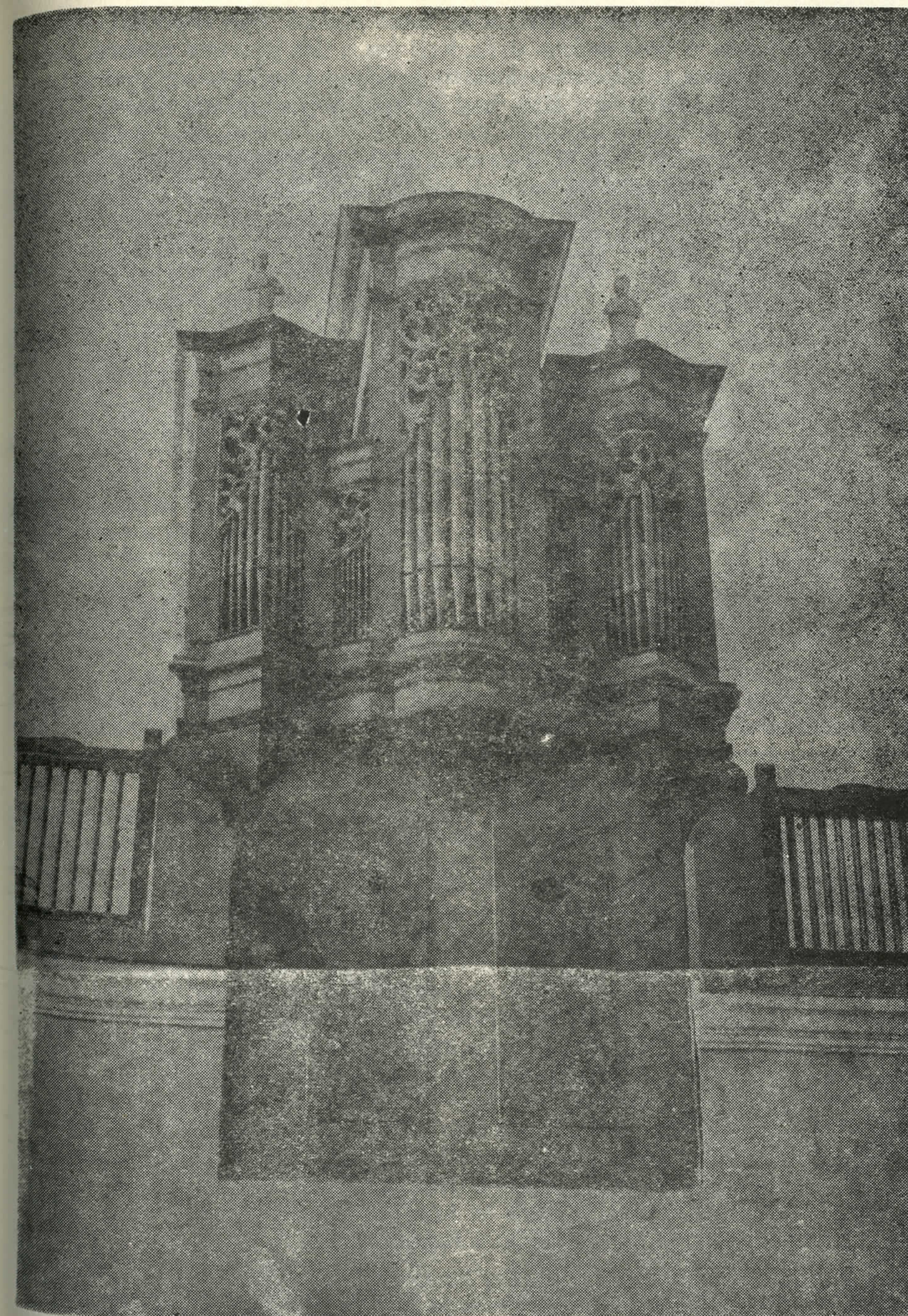
Kroz 260 godina kapela Svete Ane s grobljem pripada Franjevačkoj rezidenciji u Kostajnici.

8. Kulturna djelatnost

Ne živjeti samo sebi

Staro redovničko načelo postavio je otac zapadnog redovništva Sv. Benedikt riječima: »Moli i radi«. To načelo je udarilo temelj evropskoj kulturi. Ljudi, koji su kao **Benediktinci** svoj život posvetili **slavljenju Boga** kao osnovnoj zadaći svoje ljudske egzistencije, promatrajući Boga kao veličanstvo, shvatili su i čovjeka kao jedino biće na ovoj zemlji, koje će svojim razumnim i slobodnim djelovanjem dovršavati vidljivi svijet na sliku Boga Ljubavi i Dobrote, kao što je i taj svijet djelo Boga Ljubavi. Za njih je samostansko oruđe postalo i bilo sveto posuđe i služili su se njime, da očituju Božju slavu svojim radom. Njihove opatije postale su rasadnici kulturnog djelovanja i prenosnici rimske kulturne baštine na nove evropske narode. Bez njihova djelovanja evropski narodi ne bi znali za književnost i ostale vrijednosti propale rimske i grčke civilizacije. U seobi naroda benediktinske su opatije izvršile značajnu ulogu oplemenjivanja tih evropskih naroda upravo molitvom i radom, svjedočenjem, da prave ljudske vrijednosti dozrijevaju u samoći unutrašnjeg života, iz susreta sa živom osobom, koja je Istina, Ljepota, Život, Pravda, i Dobro, zapravo zadnji razlog, da život postane vrijedan života. Svojim postojanjem benediktinske su opatije pokazivale opravdanost Kristova zahtjeva: »Što čovjeku koristi, ako sav svijet dobije a dušu izgubi!« jer rad nije sam sebi svrhom, a još manje stvara čovjeka. Rad je posljedica a ne uzrok. Treba biti da se uzmogne djelovati. A jer čovjek nije nego može postati, i to ne sam po sebi i od sebe nego po Onome, koji jedini jest, jer je punina Bitka, čovjek postaje ukoliko pušta da Najviši u njemu i po njemu djeluje, ukoliko djeluje kao Bog, daje se, postaje darom — ljubi.

Pojava Franjevaca u 13. stoljeću nije uklonila zahtjev: Moli i radi! kao načelo redovničkog života Benediktinaca, nego je nasljedovanjem svoga utemeljitelja Franje Asižanina to načelo dopunila izrekom: »Ne samo sebi živjeti nego i drugima koristiti«. Vlastito posvećenje u postojanom nasljedovanju Krista iz Evanđelja, to jest stavljajući svoje životne stope u Kristove stope i ići za Kristom u provođenju svoga zemaljskog života, temelj je životnom djelovanju Franjevca, koje je nužno humano, altruistično, ne ja nego ti, ne moje nego tvoje, htjeti da i drugi upoznaju Ljubav, koja jedina preko svakog shvaćanja ljubi a nije ljubljena. Franjevac se ne zadovoljava da sam sjedi pod Kristovim križem i razmatra, nego da pod tu zastavu Ljubavi, što lepršа nad svim raskršćima stoljeća dovodi nove sljedbenike i poklonike. Načelo mu je, najprije sam biti vatra koja gori i plamsa, a onda primjerom i djelovanjem ljubavi poticati svoju subraću ljude, da to isto u službi Razapete ljubavi postanu. Za Franjevca kao i za Franju Bog je Dobro, najveće Dobro, jedino Dobro, Ljubav i zato Otac, koji ljubi i poziva na djela ljubavi, besplatnosti i dara.

Prospekt Scholzovih orgulja (1796) **Fot: D. Baričević**

Poznato je, da ljudi žele vidjeti a ne samo slušati. Žele doživjeti ostvarivana ljudska prava u postupcima onih, koji im o tim pravima govore. Stoga i značenje Franjevaca u njihovu sedamsto godišnjem hodu kroz prostor i vrijeme bilo je uvijek djelatno i živo, kad su svojim postupcima života i rada svjedočili ljudska prava i pokazivali da čovjek najviše ima, kad ništa nema, najviše daje, kad poštiva i ljubi. I zato su se uvijek prihvaćali svakog djelovanja, u kojemu se ne nameću drugima, ne ponizuju druge, a uvijek s velikim poštivanjem i ljubavlju. Nazivali su se manja braća, a i bili su uvijek najmanji, svima na službu, svima podložni i ljubezni — blizi i prijatelji. I kadgod su u tome zatajili, prestali su biti Franjevci, prestali su ostvarivati ljudska prava u sebi i u odnosu na druge. Izgubili su svoj identitet i razlog postojanja.

Dušobrižništvo

Franjevci kao redovnici svi su jednaki. Razlikuju se po životnom poslanju. Jedni su svećenici a drugi su braća pomoćnici. Ukoliko su svećenici potrebno im je posebno obrazovanje, koje Crkva traži za sve svoje svećenike. Moraju završiti određene škole, od osnovnog i srednjeg do najvišeg — fakultetskog. I ne samo danas nego i u prošlosti. Studij filozofije i teologije uslov je za vršenje njihove svećeničke službe. Kao svećenici bitno su vezani slavljenjem žrtve oltara, služenjem Mise, propovijedanjem Evanđelja i dijeljenjem svetih sakramenata. I samim tim što im Crkva podjeljuje svećenički red, jer imaju uslove za to, odobrava im i vršenje svećeničke službe u granicama, koje je crkveno zakonodavstvo predvidjelo za svećenike — redovnike. Da Franjevci — svećenici budu upravitelji župa, kapelani, to ovisi o mjesnom biskupu, ali da vrše svećeničku službu u samostanskim crkvama, izuzeti su od biskupske vlasti i podložni svojim poglavarima — provincijalima i Generalu reda prema odredbama crkvenog zakonodavstva.

Franjevci svećenici uvijek su rado pomagali župnicima u dušobrižništvu kao pučki misionari, propovjednici i ispovjednici. I gdjegod su naišli na biskupe i svećenike župnike, s kojima se moglo surađivati, sporova nije bilo. A gdjegod dobre volje nije bilo, sporovi su nastajali. Najviše upravo u vezi s dušobrižničkim radom u samostanskim crkvama. I što treba posebno istaknuti, Franjevcima Ladislavske provincije, kojoj je pripadala i kostajnička rezidencija, u zagrebačkoj je biskupiji dušobrižnički rad sve do najnovijih dana ograničavan i u njihovim samostanskim crkvama. Jedva su mogli slaviti Mise, a propovijedati samo u određeno vrijeme. Na upravu su im bile povjerene župe samo u Virovitici i nekoliko godina u Kostajnici. U Kostajnici im je 1819. na zahtjev kostajničkog župnika Duhovni stol iz Zagreba zabranio nedjeljom i blagdanom i propovijedati (ASKos, 29. X. 1819). I kad su kostajnički građani molili Duhovni stol, da se ta zabrana dokine, odgovoreno im je, kako je to nemuguće, jer se ne bi išlo u župnu crkvu.

Dušobrižnički rad u samostanskoj kostajničkoj crkvi sastojao se od slavljenja Misa, propovijedanja i ispovijedanja, ukoliko im i to župnici u Kostajnici ne bi zabranili. Mogli su voditi i vodili su bratovštine, dva pobožna udruženja, Bratovštinu od pojasa Svetoga Franje i Bratovštinu karmelskog škapulara.

Bratovština od pojasa Svetoga Franje

U 18. stoljeću su se osnivale u franjevačkim crkvama bratovštine od pojasa Sv. Franje, takozvani franjevački kordigeri (chorda=pojas). Bio je to zapravo Treći franjevački red. Članovi su bili i muškarci i žene, koji su odlučili živjeti po određenim pravilima franjevačkog brastva u svijetu. Vidljivi znak pripadnosti franjevačkoj bratovštini bio je franjevački pojas, koji su trajno nosili ispod građanskog odijela a u svečanim crkvenim zgodama i javno na građanskom odijelu. Nakon godine kušnje, novicijata, polagali su zavjet, da će vršiti Božje zapovijedi i živjeti u duhu svoga pravila. Taj zavjet ih nije vezao pod grijeh. Upisivanjem u knjigu bratovštine postajalo se punopravnim članom.

Bratovština je vezana uz samostansku crkvu. Vodio ju je određeni Franjevac, koji se zvao upravitelj (director chordigerorum). Mjesečno jednom — u nedjelju — imali su svoj dan sastanka. Prisustvovali su Misi za žive i pokojne članove svoje bratovštine. Imali su u crkvi svoj oltar podignut u čast Svetome Franji. Za taj su se oltar brinuli, kitili su ga cvijećem i nabavljali su svijeće. Doprinosili su za svete Mise. Bratovština je mnogo značila i za pomaganje redovnika, što se posebno očitovalo u Kostajnici, gdje su podigli oltar Svetoga Franje 1759 i u teškim časovima pomagali braću.

Bratovština od pojasa Svetoga Franje osnovana je 1752. godine. Uz odobrenje provincijala o. Kerubina Fabsicha i zagrebačkog biskupa Franje Thauzya osnovao ju je i vodio o. Petar Suppanich, pretstojnik samostana (Mon II, str. 94). Tako osnovana bratovština djeluje do 1784., kad ju je dokinuo car Josip II.

Bratovština karmelskog škapulara

Osnovana je u samostanskoj crkvi 1766. godine. Njezin prvi upravitelj bio je o. Donul Scheimer, pretstojnik samostana. Karmelski red je izdao određenu diplomu za njezino utemeljenje u crkvi Sv. Antuna u Kostajnici, a prema ustaljenim pravilima ta je bratovština postojala do 1784., kad je dokinuta.

Bratovština Presvetog Srca Isusova

Pod konac devetnaestog stoljeća u samostanskoj crkvi osnovana je Bratovština Presvetog Srca Isusova. Duhovni stol u Zagrebu odobrio je 28. XI. 1899. pravila te bratovštine. (ASKos). I to je sve što se o njoj zna.

Za potpunost slike dušnobrižničkog rada kostajničkih Franjevaca treba spomenuti, da su mnogo pomagali župnicima izvan Kostajnice. U samostanskom arhivu, kako smo to već spomenuli, postoje javne izjave župnika iz: Sunje, Dubice, Zrina, Divuše, Krapja i Jasenovca, da im Franjevci iz Kostajnice rado pomažu (ASKos, 26. i 27. siječnja 1834). Djelokrug njihova dušobrižničkog pomaganja bio je vrlo širok i održavao se trajno.

Upravljanje župom Sv. Josipa u Bos. Kostajnici

Stjecajem okolnosti počela se naseljavati i razvijati na desnoj obali Une Bosanska Kostajnica. Kako je u tome naselju bilo razmjetno malo katolika, banjalučki biskup je 1885. godine zamolio upravu Ladislavske provincije da Franjevci iz Kostajnice vode brigu za vjernike u Bosanskoj Kostajnici. Biskup fra Marijan Marković, Franjevac, povjerio je upravu župe Sv. Josipa u Bosanskoj Kostajnici Franjevcima u Kostajnici.

Franjevci iz kostajničke rezidencije upravljaju župom Sv. Josipa u Bosanskoj Kostajnici sve do 31. siječnja 1972. godine, skoro devedeset godina. I na koncu banjalučki biskup Alfred Pihler poslao je dekret o oduzimanju uprave župom Sv. Josipa u Bosanskoj Kostajnici samo kostajničkom pretstojniku o. Luki Bistroviću, a da Provincijalat Hrvatske provincije Svetih Ćirila i Metoda u Zagrebu nije uopće obavijestio, što nije po crkvenim propisima, jer kao što se za preuzimanje uprave župa traži dopuštenje uprave, tako treba i o prestanku uprave obavijestiti Provincijalat.

Župi Svetoga Josipa u Bosanskoj Kostajnici pripadalo je i selo Dobrljin, gdje je bila oveća kolonija Nijemaca rudara. U siječnju 1932. katolici Nijemci u Dobrljinu su osnovali odbor za gradnju nove crkve Svetoga Križa (Spom I, str. 52). Iste godine 14. IX. blagoslovljen je već temeljni kamen buduće crkve (Spom I, str. 53/4). Na prvu nedjelju u svibnju 1933. crkva je sagrađena ali još ne dovršena i u nedovršenoj crkvi o. Feliks Gretschl, upravitelj župe, slavio je svetu Misu (Spom I, str. 55).

U rujnu na nedjelju poslije blagdana Uzvišenja Svetoga Križa u Dobrljina je bila velika crkvena svečanost. Biskup banjalučki fra Jozo Garić posvetio je crkvu Svetoga Križa. Nakon toga je u posvećenoj crkvi zaredio četvoricu franjevačkih klerika iz Zagreba za đakone (Spom I, str. 58).
Godine 1945. crkva Svetoga Križa u Dobrljinu je srušena (Spom I, str. 79).

U službi školstva

Postojanje pučke škole spominje se u Kostajnici 1769. godine. Pohađalo ju je 25 polaznika (Cuvaj, Povijest školstva, I knjiga, Zagreb 1907, str. 423).
Nešto pobliže o toj školi i njenom djelovanju se ne zna.

Na temelju franjevačkih izvora zna se, da su na toj pučkoj školi u Kostajnici djelovali kao učitelji ili kako ih franjevački izvori navode: profesori Normalke (profesor scholae normalis) dva Franjevca.

1. Godine 1779. spominje se o. **Kajetan Kropaj**, rodom iz Varaždina, krsno ime Josip, prezime majke Gasser, rođen 22. IX. 1745., obučen 13. I. 1764. u Ormožu, zavjetovan 15. I. 1765. u Ormožu, student 1765/68., svećenik 1768. Po odredbi poglavara svršio je tečaj za učitelja pučke škole i kao takav službovao je 1777/8. u Ivaniću i 1779. došao za učitelja u Kostajnicu, gdje je 29. XII. 1779. umro.

2. **Latka o. Bonaventura,** Čeh, krsno ime Sebastijan, majka mu se preziva Wechniszky, rođen je 6. IX. 1752, obučen 17. VII. 1772. u Ormožu, zavjetovan 17. VII. 1773. u Ormožu, student 1773/76, svećenik 1777. Godine 1779. je pomoćnik učitelja u Ivaniću, a 1780. po smrti o. Kajetana Kropaja dolazi za učitelja na pučku školu u Kostajnicu, gdje kao učitelj djeluje sve do svoje smrti 3. XII. 1793., trinaest godina.

Nakon Latkine smrti Franjevci više nisu učitelji na pučkoj školi, premda su vojne vlasti u Kostajnici tražile Franjevca — učitelja.

Nije sigurno, da li je pučka škola od 1779. u samostanskoj blagovaonici. Zna se, da je samostan 1789. za vrijeme turskog rata pristao, da se škola smjesti u samostanskoj blagovaonici, gdje je onda ostala do 1873. godine. I premda je za kostajnički samostan bilo nezgodno i teško biti bez blagovaonice i imati buku djece u kući sabranosti, škola je preko 90 godina bila u samostanu. Dugo je trebalo da se konačno uvidi, da je školu dječaka i djevojčica nemoguće smjestiti samo u jednu sobu, a jer se samostansku zgradu nije isplatilo proširivati, potrebno je bilo sagraditi novu školu na drugome mjestu. I tako je 1873. general topništva Molinari dao sagraditi dvokatnicu — školsku zgradu, u kojoj je smještena kostajnička pučka škola.

Franjevcima ne treba zamjeriti, što su godinama pisali molbe i pretstavke na sve moguće pretstavnike vlasti, da im se škola ukloni iz samostana, činjenica ipak ostaje, da je boravkom u njihovoj samostanskoj blagovaonici pučka škola u Kostajnici očuvala svoju susljednost (ASKos).

Knjižnica i arhiv

Samostanska knjižnica je razmjerno skromna po broju knjiga. Smještena je iznad sakristije u prvome katu u dvije sobe i na hodniku uz te sobe. Zamalo će biti prenesena u samostansko krilo prvoga kata u zato već uređenu sobu.

Knjižnica posjeduje pet knjiga iz 16. stoljeća, 19 knjiga iz 17. stoljeća, 60 knjiga iz 18. stoljeća, a ostalo su knjige iz 19. i 20. stoljeća.

Po sadržaju sve su to uglavnom knjige teološkog, filozofskog i propovjedničkog sadržaja, što odgovara namjeni kostajničke samostanske knjižnice.

Samostanski arhiv je uređen i bit će pohranjen u zato već nabavljen sef — ormar, koji se nalazi u novo pripremljenoj knjižnici.

9. Kulturna ostavština

O svoga postanka do danas rezidencija u Kostajnici bila je i do danas je ostala najsiromašnija kuća u staroj Ladislavskoj i u sadašnjoj provinciji. No, uza sve svoje siromašne okolnosti i u kostajničkom su se samostanu našli i očuvali neki umjetnički oblikovani predmeti iz 18. stoljeća kao svjedočanstvo, da su Franjevci i u Kostajnici kao i u drugim svojim samostanima i crkvama nastojali u duhu baroka i rokokoa nabavljati sve potrebno za službu Božju i za ljepotu svojih dnevnih prebivališta.

Mnogo je takvih umjetnički oblikovnih stvari propalo, a propalo bi i ovo što se uspjelo sačuvati, da nije bilo zalaganja i osjećaja za kulturne vrijednosti oca Feliksa Gretschla, dugogodišnjeg poglavara u Kostajnici. To su doduše, raspela, kipovi i slike i još po neki manji predmeti, što ih je zanos o. Feliksa sabrao i u svome malom muzeju pomno čuvao.

Konzervatorski zavod u Zagrebu je po svome stručnjaku prof. T. Stahuljaku 30. i 31. srpnja 1949. dao sastaviti potpis i pregled svih tih sačuvanih umjetničkih predmeta u Kostajnici. Nakon toga je Ivo Maroević kao konzervator u Sisku službeni popis i pregled sačuvanih umjetničkih predmeta 12. veljače 1966. poslao i za samostanski arhiv u Kostajnici.

Provjeravanjem svih tih sačuvanih kulturnih vrijednosti u kostajničkom samostanu samostalno sam sastavio svoj pregled i popis kako slijedi.

Raspela

1. **Veliko raspelo** — na stubištu. Raspon Kristova tijela iznosi 128x118 cm, drvo, obojeno, dobar kiparski rad, 18. stoljeće, kipar nepoznat.

2. **Raspelo u sakristiji,** drvo, obojeno, 18. stoljeće, barokno, raspon Kristova tijela 61x58 cm. Lijepo oblikovano. Ruke su oštećene. Nalazi se u sakristiji iza srednjeg ormarića. Služilo je kao procesionalno raspelo.

3. **Raspelo,** drvo, ruke treba pričvrstiti, raspon 40x27 cm, obojeno, perizoma pozlaćena. U knjižnici.

4. **Raspelo,** torzo, samo Kristovo tijelo, 54 cm. U knjižnici.

Kipovi

1. **Sveti Petar,** drvo, 190 cm. s knjigom u desnoj ruci, boja otpala, raspucan, 18. stoljeće, kipar dobar, ali nepoznat. Bio je na pročelju crkve. Na hodniku I kata.

2. **Sveti Pavao,** drvo, 190 cm, s mačem u lijevoj ruci, boja otpala, raspucan, 18. stoljeća, kipar dobar, nepoznat. Bio je na pročelju crkve. Na hodniku I kata.

3. **Sveti Petar,** drvo, 120 cm, rustikalna izradba. Obojen. Skinut s nekog oltara. Kipar nepoznat, 18 stoljeće. Na hodniku II kata.

4. **Sveti Pavao,** drvo, 116 cm, rustikalna izradba. Obojen. Skinut s nekog oltara. Kipar nepoznat, 18. stoljeće. Na hodniku II kata.

5. **Gospa s Djetetom,** drvo, u klečećem položaju, visina 45 cm, a podnožje 10 cm. Gospa drži Iisusa. Desnom ga je rukom obujmila, a lijevom rukom drži Isusovu nožicu. Gospinu glavu, koja je nagnuta prema Isusovoj, miluje Isus bradu Gospinu lijevom rukom. Oboje nose krune na glavama. Kip je polihromiran i neoštećen, kipar nepoznat, ali dobar, 18. stoljeće. Na hodniku u II katu.

Sv. Alojzije, slika u samostanu, 18 stoljeće

6. **Torzo kip nekoga Sveca,** 86 cm visok, rimski vojnik, vjerojatno Sv. Florijan, boja otpala, 18. stoljeće, kipar nepoznat. Na hodniku II kata.

7. **Jaslice iz Betlehema,** škrinja ukrašena sedefastim ukrasima, izvorna, lijepa, 70 cm dužina a 50 cm visina. U sredini sedefasta ukrasa nalaze se dvije vrlo lijepe slike napravljene od sedefa: Rođenje Isusovo i Prikazanje u hramu. Ukrasi su djelomično oštećeni. Postoji svjedočanstvo kustosa Sv. Zemlje fra Alojzija Bastia, da je kip u tim jaslicama kopija maloga Isusa iz Betlehema. Isprava je izdata 20. rujna 1770., znači da je i škrinja napravljena iste godine u Beltehemu. (ASKos). Nalazi se na hodniku II kata.

8. **Trpni Isus** (Jesus patiens), drvo, 45 cm, u sjedećem položaju, s trstikom u lijevoj ruci, podnožje 4 cm, polikromiran. Možda je bio na oltaru, koji se spominje 1868. u svetištu crkve. Vjerojatnije je, da je izvorno bio istočnije o samostanske crkve na pilu u ulici. Na hodniku II kata.

9. **Kip Uskrsloga Krista,** drvo, 50x5 cm, karnat obojen, ostalo pozlaćeno, 18. stoljeće. Nalazi se u knjižnici.

Slike

1. **Sveti Alojzije,** ulje na platnu, 40x33 cm, 18. stoljeće, izvorna, slikar nepoznat, u metalnom posrebrenom i bogato rokajima ukrašenom okviru iz 18. stoljeća. Na donjem dijelu slike u medaljonu piše: Speculum Innocenciae Exemplar Penitentiae (Ogledalo nevinosti uzor pokore). Okvir je na desnoj gornjoj strani oštećen. Nalazi se u blagovaonici.

.2 **Sveti Florijan,** ulje na platnu, 97x61 cm, u tamnoj rami 17,50 cm. širokoj, kružnog završetka. Barokni slikar dobar, ali nepoznat. Dobro je sačuvana.

Svetac je postavljen središnje u stavu gašenja vatre prema desnoj strani. U lijevoj ruci drži zastavu. Nosi odijelo rimskog vojnika s kacigom na glavi. Pozadina je tamni pejsaž. Nalazi se u knjižnici.

3. **Prikazanje u hramu,** ulje na platnu 52x30 cm, svježih boja, 18. stoljeće, slikar nepoznat, ali dobar. Rama je 3 cm široka, kavaste boje. Nalazi se u knjižnici.

Scena je postavljena u jeruzalemski hram. Starac Simen stoji desno i drži Dijete Isusa, a Marija s Josipom stoji ispred njega s lijeve strane.

4. **Spomen slika na požar** 19. III. 1791. u Majdancima. Slikar osrednji naivac, ulje na platnu, 70x50 cm, u tamnoj jednostavnoj rami, 4 cm širokoj.

Na gornjem dijelu slike je Presveto Trojstvo, a dolje: Sveti Josip s Djetetom Isusom u naručju, desno, a Sv. Florijan u stavu gašenja požara, lijevo.

Napis na rubu slike je povijesni:
»Kad Majdanci pogoriše, Kostajnčani svi rekoše, da će svetit sva općina Svetoga Josefa Dana 19. marca 1791.«

Sv. Petar, apostol — s pročelja crkve

5. **Sveto Trojstvo i Sv. Franjo i Sv. Antun**, ulje na platnu, 28x21 cm, slika tamna, rama profilirana 3,5 cm široka.

6. **Sveta Rozalija**, ulje na platnu, 44x31,5 cm, u profiliranoj rami 3 cm širokoj, oštećena. Svetica je portret, središnje postavljena s vijencem ruža na glavi.

7. **Srce Isusovo**, ulje na platnu, 56x35 cm, portret središnje postavljen 19. stoljeće, slikar dobar. Rama profilirana, tamna 5 cm široka. Slika je uščuvana. Nalazi se u knjižnici.

8. **Srce Mrijino**, ulje na platnu, 56x35 cm, portret središnje postavljen, 19. stoljeće, slikar dobar. Rama profilirana, tamna, 5 cm široka. Slika je malo krakirana. Nalazi se u knjižnici.

9. **Sveti Mihovil**, arkanđeo, ulje na platnu, 71x56 cm, bez rame, svježih boja. naslikana je 1883., a slikar je los. Jakober. Nalazi se na pozadinskoj strani retabla glavno oltara pri ulasku iz sakristije u crkvu.

10. **Portret Franjevca**, ulje na platnu, prva polovica 19. stoljeća, 32x20 cm, oštećena, slikar nepoznat, u tamnoj, jednostavnoj rami.

11. **Žalosna Gospa**, ulje na platnu, 160x103 cm, u širokoj crnoj rami. Slikar nepoznat, dobar. Slika je dobro uščuvana. Na donjem dijelu su konci popustili, ali je popravljena. Gospa u sjedećem stavu postavljena središnje, a na krilu drži mrtvo Isusovo tijelo.

Nalazi se u crkvi i zatvara otvor Božjeg groba pod korom.

12. **Sveti Franjo Ksaver**· 34x25 cm, slika tempera s vezanim ornamentiranim passepartoutom (goblen) u ukrašenoj, tamnoj, 5 cm profiliranoj rami. Majstor nepoznat, rad odličan iz 18.stoljeća.

13. **Sveti Kajetan**, 34 x25 cm, slika tempera s vezenim ornamentiranim passepartoutom (goblen), u ukrašenoj, tamnoj, 5 cm profiliranoj rami. Majstor nepoznat, rad odličan iz 18. stoljeća.

14. **Sveta Katarina**, 21x17 cm, slika tempera s vezenim ornamentiranim passepartoutom (goblen), u ukrašenoj 5 cm širokoj rami, majstor nepoznat rad odličan iz 18. stoljeća.

15. **Sveta Terezija Velika**, 21x17 cm, slika tempera s vezenim ornamentiranim passepartoutom (goblen), u ukrašenoj, 5 cm širokoj rami. Majstor nepoznat, rad odličan iz 18. stoljeća.

16. **Sveti Florijan**· ulje na platnu, 65x45 cm, slikar I. Ferigo 1897. Svetac je postavljen središnje u odijelu rimskog časnika. Drži zastavu u desnoj ruci, u lijevoj kabao s vodom. Pod nogama mu je mlinsko kolo (kamen). Dolje je potok, u koji je bio bačen. Zastava je bijela, a lijevo kuća u plamenu.

Ostali sačuvani predmeti

1. **Svetica s lavom**, kolorirani bakrorez, 18. stoljeće, u drvenom bogato rezbarenom polihromiranom okviru iz istog vremena. Okvir je crvotočan, oštećen, nedostaje mu dio s desne strane.

Sv. Pavao, apostol — s pročelja crkve

2. **Svetac u biskupskom ornatu s galijom,** kolorirani bakrorez, 18. stoljeće, u drvenom bogato izrezbarenom polihromiranom okviru iz istog vremena. Okvir oštećen.

3. **Sveti Spiridon,** slika, tempera na drvu (ikona), 18. stoljeće, bez okvira, nešto oštećena.

4. **Svetica,** slika, ulje na platnu, 18. stoljeće· poprsje svetice u ovalu, izrezak iz nekada veće slike, platno mijepljeno naknadno na dasku, slika oštećena, u drvenom recentnom okviru, slika napukla, zagrebena na više mjesta.

5. **Sveti Venancije,** voštani reljef, montirana kao relikvijar s posrebrenim i pozlaćenim ukrasnim cvijećem, pod staklom u drvenom i pozlaćenom okviru, 18. stoljeće, oštećena pozlata okvira.

6. **Ruka s četiri voštana reljefa** (od kojih se tri odnose na Krista) montirana s ukrasima u relikvijaru od pozlaćenog drva pod staklom, 18. stoljeće, neoštećeno.

7. **Pet voštanih odljeva** (veliki u sredini prikazuje križ s dva anđela) montiranih s posrebrenim i pozlaćenim ukrasima na način relikvijara pod staklom u drvenom pozlaćenom okviru, 18. stoljeće, neoštećeno.

8. **Ivan Kapistran, Franjevac·** kolorirani bakrorez, montiran s umjetnim cvijećem na način relikvijara, pod staklom u drvenom pozlaćenom okviru, 18. stoljeće, neoštećen.

9. **Sveti Paškal Bajlonski,** kolorirani bakrorez, montiran s umjetnim cvijećem na način relikvijara, pod staklom u drvenom okviru pozlaćenom 18. stoljeće, neoštećeno.

10. **Dva raspela,** srebro, djelomično ugraviran ukras na jednome obojeno staklo, jezgra križa od drva, 18. stoljeće.

11. **Pozlaćene krune** (dva komada nejednake veličine) s jednog kipa Marija i Isus, s uloženim kamenima od stakla, 18. stoljeće. (T. Stahuljak). To su krune sa slike Svete Ane iz 1819. (»Imago«).

12. **jabuka,** od vrha crkvene zastave, posrebrena s iskucanim ornamentom, 18. stoljeće, neoštećena· patinirana.

13. **Kopče,** (dva para) od crkvenog odijela. Jedan par ukrašen iskucanim ornamentom, a drugi graviranim inicijalima P.G. Oba posrebreni, 18. stoljeće, neoštećene, patinirane.

14. **Monogrami,** (dva komada) Krista i Marije, od posrebrenog lima, izrađeni na proboj, 18. stoljeće, patinirani, neoštećeni.

15. **Molitvenik,** naslov Knjižica molitvena, tiskano u Budimu 1834. Korice ukrašene ornamentikom od perla, bidermeier, korice na mjestima oštećene.

16. **Raspeti Krist,** obojeni lim, prva polovica 19. stoljeća veoma oštećen, glava na više mjesta probušena, boja otpala na većem dijelu lima.

17. **Marija** (žalosna Gospa), obojeni lim, prva polovina 19. stoljeća, boja djelomično oštećena.

18. **Križ** od kovanog željeza (sa starog baroknog tornja franjevačke crkve u Kostajnici), barokni.

19. **Ormar,** s tri ladice u donjem dijelu i ostakljenim vratima u gornjem dijelu, u zabatu dvije volute, intarziran, 18. stoljeće, zapušten, crvotočan.

20. **Peč,** uglata, od udubljenih pečnjaka, s jakim profiliranim vijencem na gornjem rubu i profiliranom bazom. Materijal pečena zemlja, zeleno pocakljena. Peč ugrađena in situ· 18. stoljeće.

21. **Peč,** okrugla, gornji dio kruškolik, ukrašen ornamentima u formi broj 8. Materijal pečena zemlja, zeleno pocakljena. Peč ugrađena in situ, 18. stoljeće, neoštećena.

22. **Mappa dioecesis zagrabiensis,** Szemanova karta zagrebačke biskupije iz 1822. godine, na lomovima oštećena.

23. **Zavjet protiv kuge u Kostajnici** 1815. godine ispisan tušem i svečano iluminiran teks iz iste godine, oštećen na rubovima.

24. **Fragmenti gotičke crkve,** kameni obrađeni dijelovi arhitekture (rebra, prozori, vrata) iskopani na groblju kod kapele Sv. Ane u Kostajnici. Gotika, vjerojatno 15. stoljeće.

25. **Rimski miljokaz,** nađen u blizini mjesta, natpis u većem dijelu oštećen.

Sve nabrojene predmete od 1 do 25 opisao je i vrednovao profesor T. Stahuljak iz Zagreba 30. i 31. srpnja 1949.

Ivo Maroević je 12. veljače 1966. dodao:

1. **Bodež** s koricama i sedefnom drškom iz 1878. god.

2. **Bilikum** s natpisom Čeh Meh, 18 stoljeće.

3. **Keramički tanjur** ovalnog elipsastog oblika· 18. stoljeće.

4. **Fragmenti** kamene ploče s uklesanim latinskim natpisom.

Treba dodati:

1. **Svjetiljka,** rokoko, posrebrena, 23 cm visoka, a 20 cm široka, tri plohe na tri lančića sa završetkom i s tri ukrasa na gornjem dijelu. Gornji dio s lančićima iznosi 27 cm. Nabavljena i izrađena u 18. stoljeću. Vjerojatno kao vječno svjetlo ispred glavnog oltara.

2. **Svjetiljka,** kandilo, vrlo lijepo i umjetnički izrađeno u obliku duguljaste čaše. Donji dio 13x3 cm sa šiljatim završetkom. Tri plohe s tri ugravirane i istucane slike istočnjačke ikonografije, Sveti Juraj, Raspeće i Isusovo rođenje. Lančići i završetak iznose 39 cm.

Postoji i nekoliko lijepih kalupa od pečene gline za pečenje kostajničkih paprenjaka.

Kostajnička tekija

Nakon šetnje kroz sedam dugih stoljeća potrebno je stati i jednim toplim pogledom zahvalnosti oprostiti se od naselja, koje nam je velikodušnom gestom povjerenja, otvorilo knjigu svoje davne, bogate prošlosti i pružilo mogućnost, da je poput naših seljačkih žena u tople ljetne dane iznesemo na sunce sa željom, da se oslobodi mirisa vlažnosti i ustajalosti.

U šutnji opraštanja javlja se iz podsvijesti neka daleka, još neispjevana pjesma, koja sama od sebe prima odijelo sjećanja, slična onoj tekiji, što je 1811. Francuzi ozidaše i uklesaše hrvatski natpis: »Pij brate iz Božje milosti dat je napitak!«

Kao izvor voda, koja postojano teče iz utrobe Djeda, i dariva napitak svima žednima, ljudima, pticama i životinjama. Dariva sve, koji žele piti, i uvijek ima. Bistra i hladna svjedoči, da svijet postoji, jer postoji Darivatelj, kojemu je radost davati, potvrđivati - ljubiti. I kad čovjek postaje brat svim ljudima, pticama i životinjama, vodi, vjetru, ognju, sestrama zvijezdama i sestri smrti, tada život postaje služenje, radost, dar i svjedočanstvo ljubavi.

— Pij, brate, iz Božje milosti dat je napitak!

Poruka je to kostajničke tekije. I ne samo Kostajničanima nego svim ljudima bez razlike, koji nose lijepo ime čovjek i žele to postati jer čovjekom se postaje, kad se primljeno pretvara u dar, kad se od nešto postaje živi netko, kad se od posvojnog -ja postane darovni -ja. Humano je - besplatnost dara, gdje se razcvjetava stvaralačka inicijativa slobode. Tko nije čovjek u sebi, ne može biti čovjek ni prema drugima. Naši životinjski izvori su iza nas, a naši ljudski ispred nas. Bačeni u postojanje, koje podnosimo, moramo se sami naporom i borbom smjestiti u postojanje, koje slobodno izabiremo.

— Pij, brate, iz Božje milosti dat je napitak!

Dar stvarno postoji od ljubavi, koja ga prima i po ljubavi koja ga daje. Ako u darivanju ne postoji obostrana izmjena unutrašnjosti, dar postaje običan predmet. Osobe se mogu povezivati samo izmjenom svoje intimnosti. A to nužno uključuje recipročnost, obostranost, povijest u dvoje. Izmjena prestaje, kad se jedna strana zatvori.

Osobna oznaka je bitna za dar. Stoga i kultura kao duša svake civilizacije nužno uključuje osobnu dimenziju, koju zapažamo u svemiru a utjelovljena je i u umjetničkom djelu. Ona je prisutna u stvaralačkom činu onih, koji je proizvode a jednako i u onima koji je promatraju, kad pogled obostrano postaje dar i zajedništvo.

»Dobro se misli i dobro se piše, ako čovjek nema nikakva interesa misliti ili pisati« (Gide, Dnevnik). »Ne pisati sebe!« (Flaubert). »Pjesništvo ne smije biti pjena srca«. Potrebno je biti na raspoloženju, da riječi ili neko drugo sredstvo započnu živjeti životom, koji nas nadvisuje, puštajući da odsijeva prisutnost, koja nas oslobađa nas samih obogaćujući nas. Umjetničko djelo se predstavlja kao neki vidljivi znak, koji prenosi jedno oslobodilačko iskustvo igrom odnosa, gdje se usklađuju suprotni elementi a ti mogu biti bilo što glas, boja, linija, kamen, pokret, fikcija, položaj.

— Pij, brate, iz Božje milosti dat je napitak!

U Kostajnici su i Franjevci, koji gotovo sedam dugih stoljeća svjedoče na jedan osobiti način, da je ljudski život: davanje, neprestano davanje, u koliko je smisao čovječnosti u čovjeku utemeljen i prožet trojstvenom ontologijom, koja upravo u Kristu Isusu po njegovu utjelovljenju svjedoči svim ljudima i svakome čovjeku:

— najviši oblik postojanja je lišavanje, oblativno oslobađanje posjedovanja;

— jedina djelotvorna sloboda je plemenitost, ljubav, dar samoga sebe;

— čovjek nalazi sebe, kad se napušta;

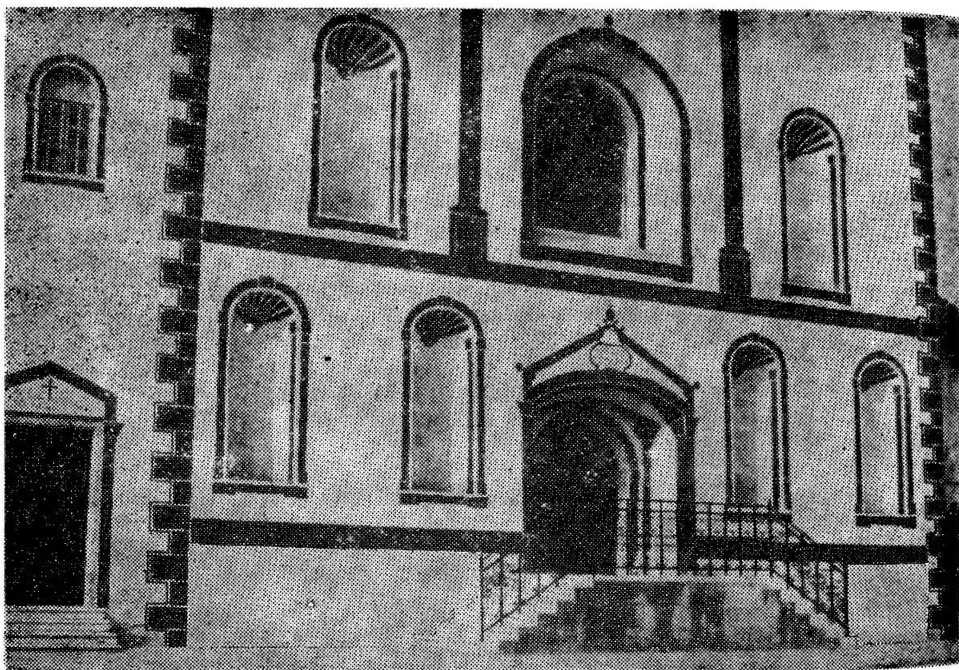
— sva stvarnost se preobrazuje u prinos, koji je uzdiže a da je ne prisvaja.

Franjevci u Kostajnici su kao onaj izvor ispod Djeda svjedočanstvo i opomena - putokaz, koji pjeva: - Živjeti Krista, to znači, sve više ulaziti u njegovo osobno lišavanje sebe sama, gdje se veličina mjeri plemenitošću i otvara se svim ljudima, pozvanima, da žive Njega, jer je Evanđelje Isus, koji živi u nama! I tko u dodiru s Isusom nije napustio samoga sebe ne može reći, da ga je susreo. A tko nije susreo Njega, ne posjeduje radost, tu muziku pristajanja uz jedno dobro, koje nas obasiplje, jer radost je najdragocjeniji dar ljubavi.

Kostajnica i Franjevci ...! monografija, koju najbolje preporučuje kostajnička tekija i onaj dirljivi natpis s uklesanim slovima: »Pij, brate, iz Božje milosti dat je napitak!«

Uz podnožje Djeda brda zasjenjena kostanjima na obali bistre Une proteže se duga sjena, koja kroz plavičaste magle jutarnjeg buđenja raste, svjetluca i pjeva...

Stare kuće, visoki zabati ...
Mali prozori u katu a velika drvena vrata u prizemlju ...
Obrtničke radnje, zatvorene i bez obrtnika ...
Trgovačke kuće, mirna dvorišta ...
Po neka stara krčma ali bez cimera ...
Nagnuti, trošni krovovi i po neka daska ...
Otpala žbuka i sivi zidovi, prašina ...
Ulica bez djece i njihova smijeha ...
Zaustavljeno vrijeme, prošlost, uspomena ...
I jeka s tri zvučna imena ...
Mađari, Majdanci, Novljani ...
Crkva Svetoga Antuna, zvonik Nikole, biskupa ...
Jedna odulja, vijugava ulica s mnogo izmjena ...
Una, stari grad, most i Unica ...
Iz prošlosti se čuje: - To je Kostajnica!

Pročelje crkve sv. Antuna

Izvori i literatura

1. **Arhivska građa** samostana u Kostajnici. Postoji Regest arhivskih dokumenata od 1710. do 1899. Citiram: ASKos.

2. **Imago** Provinciae Ladislai Regis in Sclavonia (...) 1732., gdje se kod rezidencije Kostajnica nalazi najstarija kućna povijest od 1737. do 1833. povremeno zapisivana. Citiram: Imago (...) .

3. **Descripto** Prov. Lad. et conventuum iz 1729. i 1746 (1-34) iz samostanskog arhiva u Varaždinu.

4. **Spomenica** samostana u Kostajnici, I i II od 1900. pisan u Hrvat. Provinciji Svetih Ćirila i Metoda. Citiram: Spom.

5. **L. Waddingus, Aunales Minorum,** t IX i t XXII, Ad Claras Aquas, 1934.

6. **Fr. Bartolomeus de Pisis, De Conformitate** vitae beati Francisci ad vitam Domini Jesu redemptoris nostri, Liber aureus, Bononiae, apud Alexandrum Benatium 1590. Napisana 1385. Na stranici 163, colona 3, liber primus.

7. **Matricula Provinciae S. Ladislai** Regis, I, II, III, originalne rukopisne knjige, veliki format, uvezane, latinska kurziva, pisali provincijski tajnici. Citiram: Mon I, II, III. Nalazi se u Provincijskom arhivu u Zagrebu.

8. **Matricula Provinciae S. Ladislai** Regis, rukopis, latinska kurziva. To je registar osoblja spomenute Provincije od 1661. — 1899. Uvezana knjiga velikog formata, a braća su zapisana po redovničkim imenima. Nalazi se u Provincijskom arhivu u Zagrebu.

9. **Matricula officiorum Prov. S. Ladislai** Regis, rukom pisani registar osoblja po vršenju dužnosti u pojedinim redovničkim kućama od 1661. do 1785. U Provincijskom arhivu u Zagrebu.

10. **o. Alojzije Posavec, Miscelanea I,** Notitia, nalazi se kao rukopis u virovitičkom samostanu, citiram ASV.

11. **o. Metod Vajdić, Odlomak Povjestnice** Samostana Kostajničkog, napisano 1868. ASKos.

12. **o. Serafin Mekovec, Službeni izvještaj** o rezidenciji u Kostajnici, napisan 1852. ASKos.

13. **Tadej Smičiklas, Codex diplomaticus,** IV, V, IX, XII i XIII.

14. **M. Mesić· Građa** mojih rasprava u »Radu«. Isprave od 1387. — 1526. Starine, Jazu, knjiga V, str. 110—280.

15. **A. Baltazar Krčelić, Historiarum cathedralis** ecclesiae Zagrabiensis.

16. **Iv. Krst. Tkalčić, Monumenta historica** episcopatus zagrebiensis, vol II, Zgb, Jazu, 1874. par. III.

17. **Petar Skok, Etimologijski rječnik** Hrvatskoga ili Srpskoga jezika, knjiga druga K-poni, Zgb. 1972.

18. **Vj. Klaić, Povijest Hrvata,** I, II, III, IV i V, Zagreb, 1972.

19. **Vj. Klaić· Zemljopis zemalja,** u kojih obitavaju Hrvati, I, Zagreb, 1880.

20. **T. Smičiklas, Povijest hrvatska,** I i II dio, Zgb. 1879. i 1880.

21. **E. Laszowsky, Prilozi za povijest** hrvatske krajine (nastavak od LIV do LXX) Vjesnik Kralj. Hrv. Slav. Dal. zemaljskog arhiva, Godina VIII, Sveska 2. i 3., Zagreb 1906., str. 187—199.

22. **Josip Horvat, Kultura Hrvata** kroz 1000 godina, drugi svezak, Globus, Zagreb.

23. **Enciklopedija Hrvatske povijesti — kulture,** Zgb. 1980.

24. **Đuro Szabo, Kostajnica,** Savremenik, god. 1916., broj 11, str. 321—325.

25. **Đuro Szabo, Sredovječni gradovi** u Hrvatskoj i Slavoniji· Zagreb, 1920.

26. **Kostajnički kalendar** za 1902. Grad Kostajnica.

27. **Petar D. Šerović, Grad Kostajnica** i kostajnički srez u prošlosti i sadašnjosti, Gospodarsko kulturna izložba u Kostajnici 1931. g., Katalog, str. 18—41.

28. **Spušić, Prapovijest Kostajnice,** u rukopisu.

29. **Đurđica Cvitanović, Franjevački samostani** u Baniji, Bulletin VII odjela za likovne umjetnosti Jazu. God. XV—XXII, troboj 1—3, Zgb. 1967. — 1974., str. 81—109.

30. **Doris Baričević, Pregled spomenika** skulpture i drvorezbarstva 17. i 18. stoljeća s područja kotara Sisak, poseban otisak »Ljetopis« — knjiga 72, Zgb. 1968.

31. **Ladislav Šaban, Orgulje slovenskih graditelja** u Hrvatskoj, Jazu, poseban otisak iz »Rada« 385, str. 5—84· Zgb. 1980, str. 39/40.

32. **Pavao Leber, Povjesne crte njekih župa** u bivšoj banskoj krajini, 1912. str. 1—56.

33. **Ivan Kukuljević Sakcinski, Zrin grad** i njegovi gospodari, Zagreb 1883.

34. **M. Mesić, Pleme Berislavića,** »Rad« knjiga VIII, Zagreb 1869., str. 30—104.

35. **Vj. Klaić, Bribirski knezovi** od plemena Šubić do godine 1376., Zagreb 1897.

36. **Szpomenek vsega szveta vekov,** kronika.

37. **Vjekoslav Zaboja Marik, Zemljopis** trojedne kraljevine, Zagreb 1865.

38. **Zorislav Horvat, Neke profilacije** svodnih rebara u srednjovjekovnoj arhitekturi kontinentalne Hrvatske, Peristil 20, Zgb. 1977. O gotičkim ulomcima iz kapele Sv. Ane i o Sv. Margareti ispod Zrina, str. 12.

39. **Enciklopedija likovnih umjetnosti,** Zagreb 1966. Zrin· str. 644.

40. **J. Maroević, Obnovljeno pročelje** franj. crkve u Kostajnici, Čovjek i prostor, br. 240. Zagreb 1973.

41. **Enciklopedija Jugoslavije,** 5, Jugos—Mak, Zagreb 1962.

42. **Iv. Krst. Tkalčić, Pavlinski samostan u Dubici,** Vjesnik arheološkog društva 1895.

43. **Ivo Maroević, Kulturno historijska zbirka** Franjevačkog samostana u Kostajnici — ASKos. Rukopis.

44. **Popis knjiga Samostanske knjižnice** u Kostajnici tiskanih od 1500. do 1776. Rukopis, ASKos.

45. **Šematizmi Zagrebačke Nadbiskupije** 1872, 1882, 1900, 1912, 1936, 1966.

46. **Šematizmi Hrv. Prov. SS. Ćirila i Metoda,** 1904, 1925, 1940, 1969.

47. **Prof. Viktor Živić, Na pragu hrvatskog orijenta,** Zagreb 1937, Matica Hrvatska, 90 stranica.

48. **Ivan Trnski, Ana Lovićeva,** Zagreb 1890.

49. **Ivo Bojanovski, Dolabelin sistem cesta** u rimskoj provinciji Dalmaciji, Djela knjiga XLVII Centar za balkanološka ispitivanja, knjiga 2, Akad. nauka i umjetnosti, BIH, Sarajevo, 1974. str. 230.

50. **Fortunatus Hueber, Dreyfache Chronickl** von Dreyfachen Orden des H. Ordens Stifters Francisci, 1680. Kolona 917.

51. **P. Vigilie Greiderer, Germania Franciscana·** t. I, p. 60, 70, 144.

52. **Liber altaristicus Residentiae Kostanjicensis** U samostanskom arhivu — ASKos.

53. **Liber exitus conventus** 1815—1825., ASKos.

54. **Protocolli archidiaconatus »Gora«** broj: 11/II, 12/III u Nadbiskupskom arhivu u Zagrebu.

55. **Paškal Cvekan, Franjevci u Abinim Našicama,** Našice 1981.

SADRŽAJ